

Heemkundevereniging Landgraaf

Bulletin

Oudheidkundig en Cultuurhistorisch Genootschap Landgraaf

Jaargang 24 nr. 1 maart 2008

DAGELIJKS BESTUUR

Voorzitter J.Schiffelers, Lokert 9, 5591 NB Heeze, 040-2262936
Secretaris J.Lussenburg, Op de Heugden 28, 6371 XM Landgraaf, 045-5320179
Penningm. J.M. Erkens, Bosheide 49, 6373 CK Landgraaf, 045-5315529

ALGEMEEN BESTUUR

Bulletin/Jaarboek H.A.Mulders, Hoefveld 18, 6373 XG Landgraaf 045-5322876
Archief/werkpl. S.H.P.Moonen, Bertus Aafjeshof 2 6431 DZ Hoensbroek. 045 850 80 30
Geneal/Waubach H.Dortants, Eijgelsh.weg 25, 6374 KB Landgraaf 045-5315315
Algemeen M.J. Offermans, Schoolstr. 88, 6374 CZ Landgraaf, 045-5314079
Contactpersoon Platkloep H.A. Mulders, Hoefveld 18, 6373 XG Landgraaf, 045-5322876

BESTUURSADRES

Op de Heugden 28, 6374 NM Landgraaf tel. 045-5320179
E-mail : j.lussenburg@home.nl

REDACTIEADRES BULLETIN EN JAARBOEK

Hoefveld 18, 6373 XG Landgraaf, 045-5322876

CONTRIBUTIE OCGL

Individuele leden	€ 16 euro per jaar
Gezinslidmaatschap	€ 19 euro per jaar
Toeslag gebruik studiezaal	€ 9 euro per jaar
Jeugdlidmaatschap	€ 5 euro per jaar (gebruik studiezaal inbegrepen)

BANKRELATIE

Rabobank Landgraaf rek.nr 136314937 t.n.v. O.C.G.L. Landgraaf
Postgiro 4776225 t.n.v. OCL Landgraaf
Buitenlandbetalingen: Ibannr. NL 32 RABO 01363149 37 Bic nr. RABONL2U

VERENIGINGSGEBOUW

An de Voeëgelsjtang 12 6373 BJ (achter de kerk N'heide) 045-5322820
(tijdens studiediezaal)

E-mail-adres: heemkundelandgraaf@hotmail.com

www.heemkundelandgraaf.nl

VASTE OPENINGSTIJDEN STUDIEZAAL

Woensdag en zaterdag 13.00-17.00 uur

Middag kenningsmakingsbezoek gratis

Het Bulletin verschijnt 4 x per jaar.

Losse nummers € 1,50 excl. portokosten

Van de voorzitter.

Als vereniging kunnen we terugkijken op een meer dan geslaagd jubileumjaar. Het hele jaar door zijn we actief geweest met allerlei activiteiten. We hebben enorm veel publiciteit gehad. En dat alles heeft ons geen windeieren gelegd. Nog nooit heeft de vereniging zo'n explosieve groei gehad in leden. Ik zal er best een paar naast zitten, maar op het moment dat ik dit voorwoord schrijf, hebben we meer dan 340 leden. Het einde van die ledengroei is zeker nog niet in zicht. De nieuwe leden komen niet alleen uit de eigen regio, maar ook de provinciegrens wordt fors overschreden evenals de landsgrens. Je moet tegenwoordig op woensdag- en zaterdagmiddag op tijd aanwezig zijn om een plek aan de tafel in de studieruimte te bemachtigen. Ook onze herkenbare website www.heemkundelandgraaf.nl wordt erg goed bezocht en ook via het bezoek aan deze site melden nieuwe leden zich aan. Voorlopig maken wij ons nog geen zorgen over het aanbod van nieuwe leden. De vergrijzing in onze streken is meer dan stevig en in het algemeen komen onze leden toch uit de leeftijdscategorie van boven de 40. Binnen enkele decennia zullen we wel gaan merken, dat er meer mensen uit de regio wegtrekken dan dat er zich weer vestigen. De terugloop in inwoners is in Landgraaf al heel sterk. Van de andere kant krijgt de Limburger die uit de provincie wegtrekt op een gegeven moment weer een sterke drang naar om naar "heem" te gaan en zie je ze naar de roots terugtrekken. En in de tijd dat ze buiten de provincie zijn, willen ze graag op de hoogte blijven van de geschiedenis en ontwikkelingen "heem". Wij roepen het wel nooit hard, maar we zijn toch maar wat trots op ons Limburg en ons "heem". Het moet al heel gek gaan wanneer ik na mijn pensionering nog in Brabant blijf wonen. Niet dat het daar niet goed wonen is, maar laten we het maar noemen "heimwee naar". Het valt ons op, dat

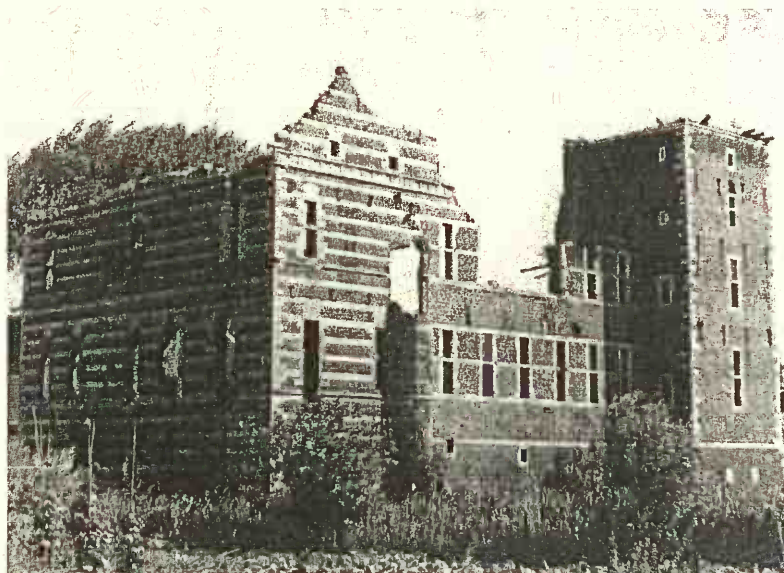
wij een vereniging zijn waar leden elkaar onderling helpen. Nieuwelingen worden wegwijs gemaakt en geholpen bij hun onderzoek. Gegevens worden uitgewisseld en men zit niet als een kloek op de eigen gegevens. Door en voor elkaar, dat is een goede instelling. Nieuwe leden voelen zich daarom snel thuis. En jullie mogen het gerust weten, wij zijn niet alleen trots wanneer wij complimenten krijgen over de collectie maar zeker ook over de ongedwongen manier waarop wij binnen de vereniging met elkaar omgaan. Onze Duitse leden voelen dat vaak misschien nog wel het beste omdat het er in de studiezalen van de archieven daar heel anders aan toegaat dan bij ons. In Aken kun je het bijna vergeten wanneer je een kopie wilt hebben of een digitale foto van een stuk wilt maken. Wel zal men in Duitsland de zogenaamde "Datenschutz" gaan aanpassen waardoor meer gegevens beschikbaar komen. Je bent en blijft echter afhankelijk van de "Standesbeampte" die niet in dienst is van de gemeente maar van het Bundesland. Wanneer er dus geen mankracht is, krijg je ook niets te zien. Ook wordt daar gewerkt aan nieuwe archieven. Bezoeken aan Brühl gaan tot het verleden behoren. Over enkele jaren moet de reis naar Stuttgart worden gemaakt. Onze mannen en vrouwen achter de balie zijn om 17.00 uur in elk geval behoorlijk moe. Aan eigen werkzaamheden komen ze niet meer toe. Erg vinden ze dat niet, ze doen het graag voor jullie. Alleen jullie moeten tegenwoordig wat langer wachten voordat je geholpen wordt. Op dit moment worden in de studieruimte nieuwe computers geïnstalleerd. Deze zijn voor de leden om gegevens te kunnen raadplegen. Voor onze vrijwilligers worden twee aparte werkplekken ingericht met de oudere computers zodat zij ongestoord kunnen blijven werken en de leden meer ruimte hebben om de schermen te raadplegen. Iedereen die in de studieruimte komt, ziet dat het er vol wordt. Toen we vier jaar geleden onze intrek in het multifunctioneel centrum namen, hadden we heel wat reserveruimte met

veel lege rekken. De rek is er nu echter uit. De rekken staan vol. In de afgelopen maanden is enorm veel materiaal binnengekomen. Dat is ook te danken geweest aan de overdracht van materiaal door enkele leden. Inmiddels is ook het archief van de oudste vereniging, de Koninklijke fanfare Aloysiana, aan ons in beheer overgedragen. Helaas is ook bij deze vereniging veel oud materiaal verdwenen. Vermoedelijk is dat bij bestuurswisselingen her en der achtergebleven en ligt dat misschien nog ergens in gedeelten op een zolder. Mensen die nog oude stukken van de fanfare hebben vragen wij om die of aan ons over te dragen of ons te laten scannen. Op dit moment onderzoeken wij de mogelijkheden om te komen tot de plaatsing van een ander en hoger soort stellingen. We onderhandelen momenteel over de overname van de stellingen van een professioneel archief. Mocht dit onverhoopt niet lukken dan zullen we in elk geval kijken waar we nog stellingen bij kunnen plaatsen en aantal nieuwe rekken aanschaffen. Wie had verwacht, dat de groei zo hard zou gaan? Ook voor 2008 hebben wij weer een interessant programma te bieden. Er zijn weer lezingen met een afwisselende thema's waarbij we een lezing over Rolduc afgestemd hebben met een excursie naar het oude abdijcomplex. Ook wordt nu al gewerkt aan het programma voor de open monumentendag die wij op zondag 14 september zullen houden. Het thema van die dag is sporen. Die sporen kan dus van alles zijn, maar wij richten onze deze keer op de mijngeschiedenis van onze eigen gemeente. Ook zal er weer een boekje met enkele wandelingen worden samengesteld. Het programma is nog niet volledig gevuld, maar we komen daar zeker op terug. De vereniging zal ook betrokken zijn bij het Romeins evenement dat op 16 en 17 augustus gehouden zal worden in Rimburch en het gebied rond kasteel Rimburch. Sjef Born is daarbij de kartrekker voor de gemeenten Landgraaf en Ubach Palenberg. Uiteraard neemt Sjef ook de belangen van onze vereniging waar. Ik kan

iedereen nu al aanbevelen om dit weekend vrij te houden want het komt maar zelden voor, dat je kunt zien hoe het leven er in de Romeinse tijd hier uitzag. Gladiatoren, ruiters, soldaten, inheemse bewoners alles zal er zijn.

Een paar jaar geleden, heb ik eens gezegd, dat het maar eigenaardig is dat een "niet Sjeeter jong" een droom had over de herbouw van kasteel Schaesberg. Een droom die ik zelf al lang geleden heb gehad, toen het kasteel steeds verder in elkaar zakte en bij onderzoek door de universiteit van Delft werd aangegeven, dat herbouw nog steeds mogelijk is. In februari hebben wij aan de gemeente Landgraaf een hoeveelheid materiaal aangeleverd voor een presentatie aan de gemeenteraad over kasteel Schaesberg. Het wordt een politiek besluit, maar herbouw van het kasteel is nog steeds mogelijk. En met herbouw bedoel ik herbouw zoals het kasteel er heeft gestaan. Wanneer door de gemeenteraad een positief besluit wordt genomen, zal herbouw zeker niet van de ene op de andere dag gaan. Maar in Frankrijk en Luxemburg heeft men bewezen, dat het met subsidies mogelijk is om grote kastelen die totaal aan de grond lagen te herbouwen. Mensen die indertijd met scouting Pius XII op kamp zijn geweest in Nachtmanderscheid zullen zich zeker nog de ruïne van kasteel Bourscheidt herinneren. Een imposante burcht die totaal aan de grond lag. Wanneer je nu naar Bourscheidt gaat, dan zie je daar weer bijna de complete burcht staan. Met enkele mensen is via een apart project jarenlang gebouwd. Dit moet ook hier mogelijk zijn. Landgraaf heeft afgelopen jaar enorm goed gescoord op het gebied van recreatie en toerisme. Met herbouw van het kasteel ligt er nog een unieke kans en al zeker omdat bouwtekeningen beschikbaar zijn. Wij dragen met kennisoverdracht graag ons steentje bij. Overigens zal bij een eventuele herbouw nieuw archeologisch onderzoek moeten worden gedaan. Van eerdere onderzoeken zijn helaas

geen rapporten opgemaakt. Maar nieuw onderzoek kan dan ook aantonen hoe oud het kasteel is.

Professor Knook heeft tijdens zijn laatste onderzoek in 1985 aangegeven, dat het kasteel 14^e of 13^e eeuws is en dat er ook nog sprake is van een kleinere oudere voorganger. Het is niet uit te sluiten, dat op die oudere voorganger een waterburcht is gebouwd die de vesting Heerlen bescherming moest bieden tegen de invallen van de hertog van Jülich nadat Heerlen in 1318 in handen kwam van de hertog van Brabant.

Op donderdag 24 april a.s. wordt de algemene ledenvergadering gehouden. De agenda en uitnodiging voor deze vergadering is op een andere bladzijde afgedrukt. Een bijzonder punt is het voorstel van het bestuur om nieuwe statuten vast te stellen. Enkele jaren geleden heeft het bestuur de statuten op enkele onderdelen willen aanpassen. Dat voorstel hebben we toen teruggetrokken omdat bleek dat we nog enkele dingen over het

hoofd hadden gezien en oud en nieuw inpassen juridisch niet het meest eenvoudige is en al zeker om het Burgerlijk Wetboek in de afgelopen jaren ingrijpend gewijzigd is en we daarnaast te maken hebben gekregen met Europees recht. Daarom hebben wij notaris Ummels gevraagd om onze huidige statuten eens kritisch te bekijken en een voorstel te doen voor het vaststellen van nieuwe statuten. Natuurlijk wordt de doelstelling van de vereniging niet aangetast. Het concept van de nieuwe statuten is nu ter goedkeuring voorgelegd aan de gemeente Landgraaf (verplicht op grond van de subsidieregelingen) en de Belastingdienst (om de status "goed doel" te kunnen continueren die wij in 2007 van de belastingdienst hebben gekregen).

De jubileumviering is voor het bestuur ook nog aanleiding geweest om na te denken over de vraag: "Wat doen we in de toekomst met jubilarissen?" Wij hebben besloten om als jubileummomenten het 25 jarig, 40 en 50 jarig onafgebroken lidmaatschap van de vereniging aan te wijzen. Wij gaan daarbij uit van de ledenadministratie zoals die vanuit het verleden is opgebouwd. Hoe gaan we dat vieren? Geen gekke dingen, maar wij zullen elk jaar bekijken welk lid aan de eisen voldoet en hem of haar met eventuele partner uitnodigen voor het bijwonen van de ledenavond en daar dan aandacht aan het jubileum te schenken. En verder? Verder wordt er gewoon gewerkt aan weer een goed jaarboek (dat van 2007 is al uitverkocht) en een nieuw fotoboek Schaesberg met deze keer vooral aandacht voor verenigingen en groepen mensen en het jaarboek 2008 met als hoofdthema onderwijs.

In december hebben wij als bestuur onze vrijwilligers nog een gezellig avondje aangeboden. Zonder hen zouden we niet zijn, wat we zijn.

Even lekker op de bank uitrusten van alle inspanningen.

In de afgelopen tijd hebben we via de krant enkele keren kennisgenomen van het overlijden van dierbaren van onze leden. Wij proberen dat zo goed mogelijk bij te houden, maar soms zullen we niet direct de link kunnen leggen. Neem het ons niet kwalijk wanneer wij geen reactie hebben gegeven. Wij willen hier in elk geval nogmaals ons medeleven uitspreken en iedereen veel sterkte wensen bij het verwerken van het verlies van een dierbare. Tot slot binnen de vereniging zijn enkele leden of partners van leden zeer ernstig ziek. Hen wensen wij namens iedereen heel veel sterkte en kracht.

Jo Schiffelers

Uitnodiging voor alle leden voor het bijwonen van de algemene ledenvergadering op donderdag 24 april 2008 om 19.30 uur in de eigen verenigingsruimte An de Voeëgelsjtang.

s.v.p. tekenen van de presentielijst bij binnenkomst.

Agendapunten:

- 1 Opening door de voorzitter Jo Schiffelers en vaststellen van de agenda
- 2 Vaststellen van het verslag van de vorige ledenvergadering van 24 april 2007
- 3 Mededelingen door het bestuur
- 4 Jaarverslag 2007 door de secretaris. Ter vaststelling
- 5 Rekening en verantwoording van de inkomsten uitgaven 2007 door de Penningmeester. Daarna het verslag van de kascontrolecommissie en het verlenen van decharge aan het bestuur.
- 6 Toelichting op de begroting en het financieel meerjarenbeleid door de penningmeester
- 7 Benoemen nieuw lid van de kascontrolecommissie
- 8 Planning van activiteiten in 2008
- 9 Bestuursverkiezing:

Het bestuur stelt voor om als nieuwe bestuursleden te benoemen de leden:

Sjef Born. Sjef zal binnen het bestuur de taakvelden educatie en archeologie en in het bijzonder de Romeinse tijd voor zijn rekening nemen

Jo Baur. Jo zal binnen het bestuur fungeren als 2e secretaris, participeren in educatie, corrigeren van geschreven stukken etc.

Aftredend zijn de bestuursleden:

Hub Dortants

Stef Moonen

Jack Lussenburg

Deze bestuursleden hebben te kennen gegeven zich voor een nieuwe termijn herkiesbaar te stellen. Eventuele tegenkandidaten kunnen tot 1 dag voor de vergadering worden gesteld bij de voorzitter.

- 10 Voorstel tot het vaststellen van nieuwe statuten voor de vereniging.

Het bestuur heeft notaris Ummels in 2007 gevraagd om de statuten van de vereniging te toetsen aan de nieuwe regelgeving in het Burgerlijk Wetboek en een voorstel te doen voor nieuwe statuten. Door het notariskantoor zijn nieuwe statuten opgesteld. Hoewel door grotendeels de bestaande statuten in zijn verwerkt, hebben enkele aanpassingen plaatsgevonden omdat enkele van de 25 jaar oude bepalingen in strijd met de wet waren. De uitgangspunten en doelstelling van de vereniging worden uiteraard gehandhaafd.

- 11 Rondvraag en sluiting uiterlijk om 22.00 uur

Poasje (Tjeu Wetzeler; uit Kerkrade Onderweg)

D'r Urbi et Orbi

*'t Els deet zóndiegs kingerwoaddeens jeëve,
Doahin kan 't richtieg leëve.*

*Önger de mès zies-te'm noa de sacristie joa,
De kinger kómme 't Els da noa.*

Ja, dat werk kan 'm jód bevalle,

Mit de kinger uvver 't evanjeliejoem kalle.

*Hu is 't Poasje; en weët doa-uvver versstseld,
Hin en weeer vroage jesjteld.*

De kinger dunt mit jans jód,

Dat jieët 't Els jouwe móð.

Doarom wilt 't jet ekstraats vuur de kinger doeë,

"D'r urbi et orbi kunt óp d't tellevis jeliëch,

Weë kiek mit; heem bij miech?'

'Ja iech"ruft e kink 'Ich jon mit,

Alling, iech kan die tswai wal nit.'

Activiteiten 2008

Donderdag 17 april:

De bestuurlijke structuur van de landen van Overmaas door Louis Berkvens; aanvang 19.30 uur

Donderdag 24 april:

Jaarvergadering; aanvang 19.30 uur. Stukken zijn vanaf zaterdag 5 april aan de balie verkrijgbaar.

Donderdag 22 mei:

De Groenstraat, huizen en hun bewoners door Hub Dortants; aanvang 19.30 uur

Donderdag 19 juni:

D'r Platkloep presenteert Verhalen en gedichten van d'r Hub Erkens van d'r Lichtemig; aanvang 19.30 uur

Zondag 14 september:

MONUMENTENDAG thema SPOREN VAN HET VERLEDEN van 10.00 tot 17.00 uur.

Donderdag 9 oktober:

Lezing over Kloosterrode, Kloosterrade en Rolduc door Gerda Tonnaer; aanvang 19.30 uur

Zaterdag 11 oktober:

Excursie Rolduc; vertrek 13.00 uur, kosten worden nog bekend gemaakt.

LET OP!!:STUDIEZAAL GESLOTEN!!

Vrijdag 7 november:

Verenigingsavond en presentatie Jaarboek 2008; Waar en kosten worden tijdig bekend gemaakt.

Vrijdag 28 november:

Presentatie Fotoboek Schaesberg; aanvang 19.30 uur

Donderdag 11 december:

Platkloep D'r geboare verteller; aanvang 19.30 uur

Paleografielessen: 18 maart, 29 april, 20 mei en 17 juni.

Oproep & Gezocht

Naast onze video-verzameling (videobanden, CD's en DVD's) waarop we alle bewegende beelden en foto's hebben vastgelegd die met Landgraaf te maken hebben zijn we als vereniging sinds kort gestart met het aanleggen van een audio-verzameling.

In deze verzameling worden geluidsopnamen in de vorm van gesprekken, zang en/of muziek geproduceerd door (gewezen) inwoners, groepen of verenigingen uit Landgraaf opgenomen.

We zijn dus op zoek naar singles, LP's, cassettebandjes, CD's of DVD's die door (muziek/zang)verenigingen, personen of groepen in het verleden zijn gemaakt.

Bent u in het bezit van zo'n geluidsdrager en wilt u die afstaan dan kunt u met mij contact opnemen:

Hub Dortants; 045-5315315

Uw oude dierbare films overzetten op DVD?

Ja, dat kan!!

***Vraag bij de balie naar John Mulders of bel John
op 06-24753881.***

E-mail: johnmulders@home.nl

***Bij John kunt u terecht voor verdere info en
prijsafspraken.***

Veranderingen in Schaesberg deel III

(Uit Schaesberg in woord en beeld 1982, bewerkt door Harrie Mulders)

Het tijdperk van de steenkool.

In het vorige artikel over veranderingen in Schaesberg heeft u kunnen lezen hoe deze veranderingen liepen tot begin 1900. Hier volgt de tijd vanaf 1900.

Tot het einde van de negentiende eeuw bleef Schaesberg een rustig boerendorp met schijnbaar weinig toekomst, zoals dat in die dagen met het Zuid-Limburgse platteland in het algemeen het geval was. Omstreeks 1865 was 2000 gulden voldoende voor de post Uitgaven op de gemeentebegroting, met als hoogste bedrag 540 gulden voor het aanschaffen van een brandspuit. Het gemeenteverslag beschreef de algemene toestand als volgt: *"In Schaesberg bestaan geen fabrieken. Alhier zijn geen markten, er bestaan alleen in deze Gemeente eenige winkeliers in het klein en een groothandel in Koloniale Waren. De toestand van den grooten en dezen kleine handel gaat hier op de grenzen zeer slecht. Middelen van vervoer bestaan hier niet"*. Maar ingrijpende veranderingen, waardoor niet alleen Schaesberg maar geheel Zuid-Limburg radicaal van gedaante zou veranderen, stonden voor de deur. In de tweede helft van de negentiende eeuw werden in de omgeving van Heerlen rijke kolenlagen aangeboord. Plannen om deze steenkoollagen te ontginnen liepen aanvankelijk op niets uit, omdat de middelen voor het vervoer der kolen naar de afnemers ontbrak. Daarvoor was een spoorlijn nodig. Reeds in 1873 ingediende plannen voor de bouw van een dergelijke spoorlijn mislukten door gebrek aan medewerking en geld. Een kleine twintig jaren later werd een nieuwe concessie-aanvraag ingediend, nu door Ir. Henri Sarolea (Maastrichtenaar van geboorte maar Heerlenaar door huwelijk) en de Akense industrieel Carl Honigmann, krachtig gesteund door Charles de Hesselle, burgemeester van Heerlen. De Nederlandsche-Zuider-Spoorweg-Maatschappij met Sarolea als directeur werd opgericht. Na aanvankelijke moeilijkheden kon dank zij de steun van Ir. J.L. Cluysenaer, die Sarolea uit Indië kende en directeur-generaal van de Staatsspoorweg-Maatschappij te

Utrecht was geworden, met de aanleg worden begonnen. De kosten van de spoorlijn Sittard-Heerlen-Herzogenrath werden op 1,2 miljoen gulden geraamd. De Staatsspoorwegen die de lijn zouden exploiteren, zegden 950.000 gulden toe, de provincie Limburg 150.000, Heerlen 60.000 en de andere belanghebbende gemeenten, waaronder Schaesberg, samen 40.000 gulden. De nieuwe spoorlijn werd op 30 april 1896 zeer feestelijk ingewijd en een dag later, op 1 mei 1896, officieel in gebruik genomen. Hoewel men ten behoeve van de nieuwe spoorlijn dwars door het hooggelegen Schaesberg een diepe brede geul had gegraven, bleef Schaesberg royaal het hoogste punt in de lijn. Dit leidde kort na de opening tot een merkwaardig ongeval, dat verrassend goed afliep. In Schaesberg schoot een wagon van de trein los. De wagon rolde steeds sneller de helling af in de richting van Heerlen, waar men tijdig de wissels omzette, zodat het gevaarte verder rolde, in vlak terrein aan snelheid verloor en zonder ernstige schade aan te richten tegen een buffer op het stationsemplacement van Hoensbroek tot stilstand kwam. Dankzij de spoorlijn kwam de ontsluiting van de kolenlagen in de bodem nu op gang. En Schaesberg kreeg een der eerste mijnzetels (**zie ook jaarboek 2004, 100 jaren ON II**). In 1898 werd met de aanleg op veertig meter van elkaar van de beide schachten der steenkoolmijn Oranje Nassau II begonnen. De mijn die de "huismijn" van Schaesberg zou worden, zou aanvankelijk Carl heten, naar de onder die naam verleende concessie. Het was de voornaam van Carl Honigmann. Maar later werd de voorkeur gegeven aan de naam Oranje Nassau II. De aanleg van de eerste schacht werd vertraagd door een brand, waarbij de houten boortoren werd vernield. In 1904 kwamen de eerste kolen bovengronds – in totaal 4297 ton. Het duurde echter tot 1906 voordat de mijn volledig in productie kwam. Men had moeten wachten op de aansluiting van de Oranje Nassau II en de daar achter gelegen Staatsmijn Wilhelmina op het hoofdspoor, de spoorlijn naar Heerlen en Sittard. De productie van de ON II nam thans in een snel tempo toe. In 1910 bedroeg zij 173.000 ton. In 1937 werd een topproductie gehaald van 782.311 ton. Van de aanleg aan heeft

de ON II een bijzondere plaats binnen de Schaesbergse gemeenschap ingenomen. Zij werd "familiekoelke of Oos Kuultsje" genoemd. In de vijfenzestig jaren van haar bestaan werd door de beide schachten van deze mijn in totaal 34.065.000 ton steenkool naar boven gehaald. Vrijwel uitsluitend magere of huisbrandkolen, tegenover de drie overige Oranje-Nassaumijnzetels die gedeeltelijk magere, maar vooral vette of half-vette kolen leverden. Populair gezegd: de ON II zorgde in het steenkolentijdperk voor de verwarming van de huizen; de andere kolen van de ON mijnen werden vooral voor industriële doeleinden gebruikt. Op 10 januari 1918 had op de ON II bovengronds een zware ontploffing plaats die gebouwen ernstig beschadigde en waarbij een dode viel te betreuren. In 1958, toen het structurele karakter van de kolencrisis die tenslotte tot de sluiting van alle Limburgse mijnen zou leiden duidelijk werd, zorgden de ON II en haar naaste buurvrouw de Staatsmijn Wilhelmina samen nog voor ongeveer 7000 arbeidsplaatsen. De ON II werd op 1 juni 1971 gesloten.

De Staatsmijn Wilhelmina lag gedeeltelijk op Schaesbergs grondgebied. Zij was de eerste mijnzetel van de Staatsmijnen die in bedrijf kwam. Met de ontsluiting van het concessieveld werd in 1903 begonnen. Aanvankelijk werd gesproken over "Staatsmijn B". De naam Wilhelmina, naar de toen regerende koningin, kreeg zij eerst bij Koninklijk besluit van 13 december 1905. Op 1 januari 1909 kwam de mijn, die door de bevolking vaak "d'r Sjtaat" werd genoemd, in productie. Toe zij op 1 augustus 1969 werd gesloten had de Wilhelmina in totaal 59.136.053 ton kolen afgeleverd. Uitsluitend huisbrandkolen (antaciet) van goede kwaliteit. In 1941 bereikte de mijn met 1,48 miljoen ton steenkool de hoogste productie uit haar bestaan. De steenberg van de Wilhelmina, inmiddels toegankelijk als wandelpark, en Snowworld heeft hier de grootste indoor skibaan ter wereld, besloeg een oppervlakte van 27 ha. En lag plaatselijk 85 meter boven het maaiveld. Er werd in de loop de jaren 26 miljoen ton mijnsteen gestort... Zoals ook in andere gemeenten in het Zuid Limburgse mijngebied nam de bevolking in Schaesberg onder invloed van de stormloop van drommen werkkrachten naar de

arbeidsintensieve mijnindustrie met sprongen toe. In 1900 had de gemeente 1462 inwoners. In 1910 reeds 3009, in 1920 6232 en in 1930 8320. In dertig jaren was de bevolking van Schaesberg bijna verzesvoudigd. Een fabelachtige toename van om en nabij de 6% per jaar. Dat is later nooit meer bereikt, ook al duurde de groei vertraagd voort. In dezelfde dertig jaren nam de bevolking in de toenmalige Oostelijke Mijnstreek (berekend over de acht voornaamste gemeenten) toe van 22.615 tot 132,201 inwoners! En die van geheel Limburg van 285.828 tot 554.035. Het zijn de eerste dertig jaren van die eeuw geweest, waarin onze streek veranderde van een achtergebleven landbouwgebied in een der belangrijkste industriegebieden van Nederland. En dat geschiedde tengevolge van der overweldiging door de mijnbouw, die allerminst een basisindustrie is geweest en als monocultuur toen het tij keerde geen grondslag voor iets nieuws achterliet. Daar hebben de lieden die de overrompelde sluiting van alle mijnen in de kortste keren doordreven, blijkbaar geen ogenblik aan gedacht. Voor zover bekend heeft Joop den Uyl achteraf slechts één keer laten weten dat hij de beslissing om de mijnen in Limburg te sluiten betreurde. Volgens het Limburgs Dagblad van 9 mei 1978 zei hij tijdens een toespraak in Oxford (Engeland): "*Als ik weer voor de beslissing stond, waar ik in de jaren zestig als Minister van Economische Zaken voor stond, dan zou ik zowel de inkrimping (van de steenkoolwinning) als de exploitatie van het aardgas, in een lager tempo hebben laten verlopen, gezien de sociale gevolgen van beide operaties*".

Burgemeesters

Een erfenis van de Franse overheersing van 1794 tot 1814 was de vervanging van het vroegere patriarchale plaatselijke gezag door meer democratisch bestuurde gemeenten. Schaesberg kreeg in 1798 zijn eerste gekozen gemeenteraad. Agent Municipal of burgemeester werd J.P. Quaedvlieg. Een zekere Baur volgde hem op, maar bleef slechts een blauwe maandag burgemeester. Na hem kwamen J. Jongen van 1800 tot 1806 en H.J. Stassen van 1806 tot 1827; de laatste stond dus zowel onder Napoleon als onder koning Willem I aan het hoofd der gemeente Schaesberg. De volgende burgemeesters waren

baron P.J. van Lommersem (1827-1847), zijn schoonzoon baron Victor de Rose (1847-1857), J. Melchers (1857-1876) en baron Geotge de Rose (1876-1895), een zoon van Victor Daarna werd M. Quaedvlieg van de Kakert tot burgemeester benoemd en hij bleef dit bijna veertig jaren (1895-1934). Het is hem echter niet gemakkelijk gemaakt. De overlevering wil dat hij de ontwikkeling van Schaesberg tot een bloeiende mijnzetel zou hebben afgeremd omdat hij een hartstochtelijk jager was en daarom de noodzakelijke uitbreiding van de bebouwde kom vertraagde, bang dat er anders te weinig jachtgebied zou overblijven. In elk geval hadden vele Schaesbergers uit die tijd een gruwelijke hekel aan hem. En ze hebben blijkbaar alles in het werk gesteld om hem als burgemeester voortijdig beentje te lichten. Hij werd zelfs van diefstal beschuldigd. De beschuldiging werd door de procureur-generaal bij het gerechtshof van 's-Hertogenbosch onderzocht en afgewezen. Hij liet de aanklagers weten, dat hun verzoek *"tot schorsing van den Burgemeester niet ontvankelijk was en voor de ingeroepen tussenkomst geen grond was gevonden"*. De schorsing, zo was gevraagd moest vooraf gaan aan een gerechtelijk onderzoek *"ten einde de wraak van den Burgemeester, voor wien een ieder siddert en beeft, te neutraliseren en om te voorkomen dat getuigen met een zwak karakter meineedig worden"*. De weigering van de procureur-generaal om de burgemeester te schorsen werd hem niet in dank afgenomen. De aanklagers stuurden een nieuwe brief met de krasse beschuldiging dat het blijkbaar de bedoeling was *"den bewezen diefstal"* in de doofpot te stoppen. En het schrijven vervolgde: *"Een man die door honger gedreven een paar schoenen steelt om door verkoop der schoenen een broodje te kunnen machtig worden, werpt achtervolgd zijnde de schoenen weg, doch wordt toch gevangen genomen en gestraft. De Burgemeester van Schaesberg doet absoluut hetzelfde (zonder honger) en de Justitie laat hem de vrijheid, terwijl hij er zich zelfs op verhoovaardigd, zeggende: "mijne superieuren steunen mij". Dit is, vervolgt het schrijven, ook daarom zo ergerlijk, omdat "voor het zelfde feit in Richterich de oneerlijke Burgemeester met drie jaar tuchthuis en in Blaricum met drie maanden hechtenis wordt*

gestraft". Maar de Justitie, die – naar we moeten aannemen – een nauwgezet en objectief onderzoek had ingesteld, bleef bij haar standpunt. En de heer Quaedvlieg diende zijn tijd als burgemeester rustig uit. **(zie voor meer informatie over burgemeesters jaarboek 2003).**

Woningbestand

Begin 1900 bestond het dorp Schaesberg uit niet veel meer dan een smalle langgerekte lintbebouwing, de tegenwoordige Hoofdstraat. Daar omheen lagen behalve twee schamele buurtschappen een aantal vrij staande boerderijen. Toen met de aanleg van de eerste mijnen werd begonnen en werkzoekenden uit alle windstreken naar Zuid-Limburg kwamen, omdat de oorspronkelijke bevolking op geen stukken in de behoefte van de mijnindustrie aan arbeidskrachten konden voorzien, moesten deze nieuwkomers worden gehuisvest. En er moest bij het leven worden gebouwd. In 1850 stonden in de gehele gemeente Schaesberg 214 huizen en dat zullen er vijftig jaren later niet veel meer zijn geweest. Maar daarna groeide het woningbestand met sprongen. Tussen 1906 en 1913 kwam de wijk Leenhof tot stand. Tussen 1907 en 1918 bouwden de mijnen vele tientallen mijnwoningen in Schaesberg Zuid. Tussen 1913 en 1915 werden de woningen achter de tegenwoordige dekenale kerk gebouwd. In de twintiger jaren zorgde de gemeente Schaesberg voor de bouw van het oudere gedeelte van de Kakert, inmiddels worden of zijn deze woningen gesloopt om plaats te maken voor nieuwe woningen. De woningbouw door de mijnen kwam vrijwel stil te liggen door de economische wereldcrisis uit die dagen, waardoor ook de Limburgse mijnindustrie zwaar werd getroffen. Door massa-ontslagen daalde het aantal mijnwerkers bij de Limburgse mijnen van 1932 tot 1935 in totaal met 9210 personen, 6832 bij de particuliere en 2378 bij de Staatsmijnen. Deze crisis was in 1937 overwonnen en het ging weer opwaarts. Maar voordat de noodzakelijke bouw van nieuwe woningen kon worden hervat, brak de Tweede Wereldoorlog uit. Eerst na deze oorlog begint een nieuwe bloeitijd voor deze streek. De mijnen werven tot ver in het buitenland arbeidskrachten. Het personeelsbestand van de ON II en de Wilhelmina samen neemt tussen 1945 en 1959

toe van 4823 tot 7262 man. Een gemiddelde groei van 3% per jaar. Ongeveer even snel neemt ook het aantal inwoners van Schaesberg toe en moet gehuisvest worden. Nieuwe wijken ontstaan als het Leenderveld en Haesen rond 1949; de wijk achter de markt tussen Baanstraat en Hoofdstraat in de zestiger jaren; Op de Heugden in de vijftiger jaren en de flatgebouw aan de Hoofdstraat en de wijk aan de Slagboom sedert 1973. Tussen 1945 en 1965 werd het woningbestand van Schaesberg twee en half keer zo groot en steeg van 1523 tot 3788 woningen. Ook na de sluiting van de mijnen heeft Schaesberg alles in het werk gesteld om wonen in deze gemeente aantrekkelijk te maken. De modernisering en verdere uitbreiding van het woningbestand werd voortgezet. De verfraaiing van het uiterlijk aanzien der gemeente kreeg alle aandacht. Het heeft er met name toe geleid dat de bevolking van Schaesberg – in tegenstelling met wat elders gebeurde – na de mijnsluitingen niet terugliep maar integendeel is blijven groeien.

In 1982 ging de gemeente Schaesberg op in de nieuwe gemeente Landgraaf.

Schachtwiel Wilhelmina met op achtergrond 'langste' trap en Snowworld

Der sjeet (Hub Erkens, Sjaasberg)

Wen ich zoë in 't book van: Alles um der Sjeet: bin aan 't blaare,
bin ich vroë dat me op zoeng maneer dinger van vreuger kan
beware.

Dan ziën ich gebouwe woa ich vreuger erin en eroet bin gelope,
en woa de here van de gemeente meenete dat ze die beëter koëte
slope.

Zoë hant ze mit en mit der ouwe sjeet aafgebroake,
en um volgens hön in ee neuj jeske gestooke.

Dat jeske liekt och wer oet der moëde,
want ze breëke wer aaf wat vuur viëtig joar teruuk gebowd is
woëde.

woa schun boerderije gestaange houwe,
doa goonge ze Achter de Winkel bouwe.

't Schient dat dat och al zie geld op gebrach hat,
want dat likt ongertussche och al ee paar mond plat.

Noen koome wer uveraal appartemente,
alling is 't de kunst um luuj te vinge mit cente.
En biste dan in zoë dink goa woëne ,
mis doe der gaat mit de slaat en de frische boëne.

De mijnwerker van Jan Toorop

(Harrie Mulders)

Er zijn verschillende redenen waarom Jan Toorop een mijnwerker ging schilderen. Een is de relatie met Herman Heijermans en een andere zijn reis naar Zuid-Limburg. In Katwijk aan Zee, waar de familie Herman Heijermans vanaf 1901 een tijdlang woonde leerde Heijermans Jan Toorop kennen, met wie een duurzame relatie ontstond. Jan Toorop, een vooraanstaand kunstenaar, ontwierp affiches bij sommige toneelstukken van Heijermans en in 1914 portretteerde hij hem. Heijermans liep al langer met het plan rond een stuk over mijnwerkers te schrijven en reeds in 1908 begon hij fragmenten in De Nieuwe Tijd te publiceren. De mijnramp van 12 november 1908 in de Radbod in het Roergebied waarbij 384 dodelijke slachtoffers vielen, versterkten hem in zijn voornemen het stuk te voltooien. In februari 1909 had hij met hulp van kompels vermomd een week in een mijn doorgebracht. Hij herschreef op grond hiervan het beroemde toneelstuk Glück Auf, dat op 24 december 1911 in de Hollandsche Schouwburg in première ging. Het stuk begint en eindigt met een aandeelhoudersvergadering om aan te geven dat alles bij het oude blijft. Net als in Germinal (1885) van Emile Zola doorkruist een mijnramp de op handen zijnde staking. Tussen de mijnwerkers en een directielid, met wie zij samen beneden in de mijn opgesloten zitten, vallen de sociale tegenstellingen weg maar boven de grond botsen deze juist in alle hevigheid. Bij de contacten tussen Heijermans en Toorop komen de arbeiders/mijnwerkers natuurlijk ter sprake. De roman Germinal van Zola werd in hun periode gepubliceerd en was een bron voor vele kunstenaars. Kunstenaars gingen ook de arbeiders zien als thema voor hun werken, vooral in het Belgische gebied (o.a. Borinage) waren er diversen (Gustave Courbet – de steenkloppers – Th. Steinlen – mijnwerkers uit Pas de Calais, Vincent van Gogh – mijnwerker met schop (1879), Henry Luyten – werkstaking, Jan Toorop – na de werkstaking (1886).

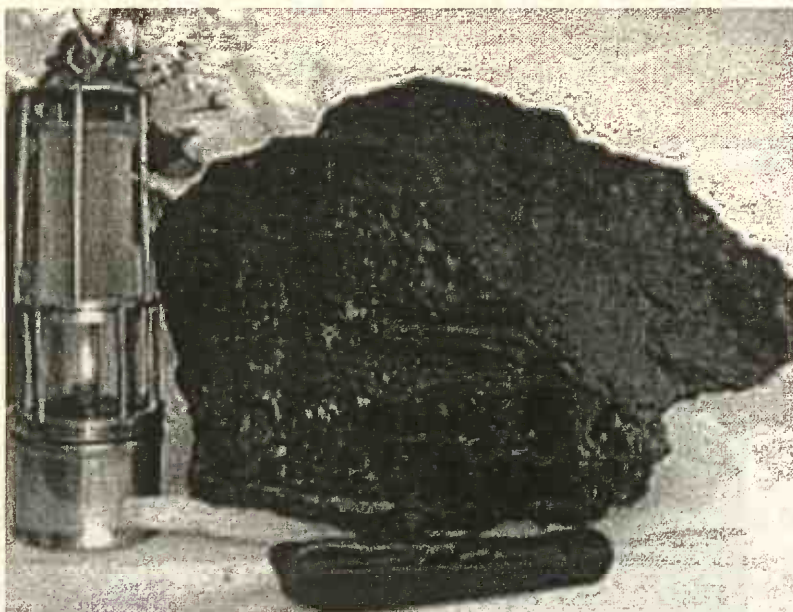
De mijnwerker van Jan Toorop (1915) kleurenlitho (steendruk) 83,5 x 91,5 cm. is een mechanische reproductie van een

oorspronkelijke tekening, of Toorop zelf op de lithografische steen getekend heeft is niet onomstotelijk vast te stellen. (info: Catalogus Rijksprentenkabinet Amsterdam, tentoonstelling 1969, pagina 15). In de loop der jaren werden onnoemlijk veel reproducties gemaakt, waarbij veelal kopieën van deze litho circuleren. Hij heeft zijn litho's niet genummerd zoals normaal gebruikelijk is. Een tweede veel duidelijkere reden om de tekening te maken is het volgende: Jan Toorop werkt voorjaar 1915 aan de ramen van de Nijmeegse St. Jozefkerk, hier rijst het idee om met de dichteres Miek Janssen en de wijnhandelaar Anthonij Nolet naar Zuid-Limburg te gaan op 31 mei 1915. Zij zullen daar Dr. Henri Poels ontmoeten, de aalmoezenier van sociale werken die in opdracht van de bisschop van Roermond onder de mijnwerkers opereert. Het is de bedoeling om samen met hem de steenkolenmijnen te bezoeken. Vast staat dat Jan Toorop bij gelegenheid van dit bezoek aan Zuid-Limburg de Mijnwerker in 1915 maakte. Jan Quadackers, een 42 jarige mijnwerker uit Hoensbroek stond model.

De opbrengst van de grote hoeveelheid reproducties (vandaar dat er zoveel Mijnwerkers van Toorop opduiken en er slechts een beperkt aantal originele Litho's zijn) zou gebruikt worden voor het bouwen van een kerk in de Mijnstreek. Ook een tijdgenoot, Herman Heyenbrock maakte toen schilderijen over de mijnen (losvloer in een Belgische kolenmijn 1902 en Dienstwissel) Een van de litho's (collectie Industrien, Kerkrade) bevat ook een persoonlijke boodschap van Toorop aan Dr. Henri Poels, op het werk is dit ingetekend als persoonlijke wijding.

Een reproductie is te zien in de Steenkoolmijn te Valkenburg

Bron: Wim Schoenmaekers (zie <http://members.home.nl/wimschoenmaekers/> en Harrie Schlechtriem-Industrien

Kolenmijnbouw Limburg: Een dichtgeslagen boek

(Harrie Mulders)

De kolenmijnbouw in Limburg is voor goed een dichtgeslagen boek. De sociale en economische ravage die door de sluiting werd aangericht verandert hier niets aan. Wat in Limburg, aan een rijk tijdvak uit de historie van het gewest bewaard is gebleven, is niet veel. Het werk in de echte mijnen leeft alleen nog maar voort bij steeds ouder wordende mensen die het zware werk aan den lijve hebben ondervonden. Voor het overige moet de historie levendig worden gehouden met oude foto's. In enkele specifieke mijnbouwplaatsen werden aan de straten van nieuwbouwwijken namen gegeven van kolenlagen of van andere bouwkundige beroepen en aanduidingen. Maar dat is niets bijzonders. In Landgraaf gaf de toenmalige gemeenteraad aan de straten die aangelegd werden op het voormalig mijnterrein van de O.N. II bijpassende namen zoals Pijler, Steengang Houwer enz. enz. Mijnterreinen zijn verdwenen. Van de steenberg van de Wilhelmina werd een Ski centrum gemaakt, inmiddels wel de grootste overdekte skihal van Europa met jaarlijks meer als 1 miljoen bezoekers, in de buurt staat nog het grote schachtwiel. Ook heeft men onlangs de langste trap naar de top van de voormalige steenberg aangelegd.

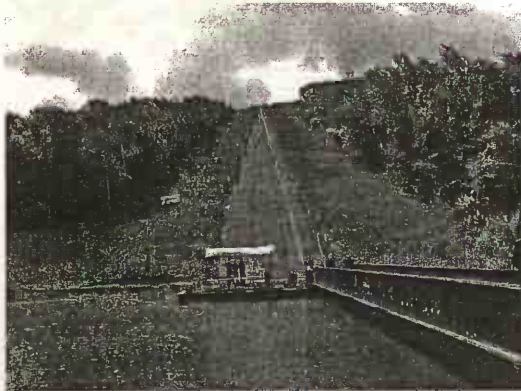

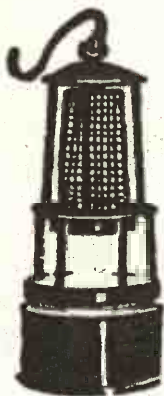
Foto jack Haan

De Leermijn wil men ook weer open gaan stellen, voor zover mogelijk. In Heerlen heeft men bij de nieuwbouw van het CBS de schachtblok van de O.N.I bewaard, deze steekt schril af tegen de kantoren. Een stukje mijn waarin duizenden koelpieten een groot deel van hun leven hebben doorgebracht is er echter niet. In Valkenburg bevindt zich wel een nagmaakte mijn. In de mergellagen is een pseudo ondergronds bedrijf ontstaan dat qua geluiden, die de bezoekers horen via geluidsbanden, wel aan een echte mijn doen denken. Voor de rest is dit een 'koel' waar de bezoekers zich de wroetende koempels, de stofwolken, de schietdampen, het mijngas, water, hitte, slechte lucht en stinkende locomotieven met dieselmotoren er bij moet fantaseren. Overigens is deze modelmijn beslist de moeite waard om bezocht te worden. In Kerkrade heeft het Industrion dit biedt een aardig inzicht in de mijnbouw die in Limburg plaatsvond.

Onder de Nederlandse aardbodem bevinden zich naar schatting 1100 miljard ton steenkool; meer energie dan de bewezen wereldvoorraad aan oliereserves. Van deze enorme massa zwart goud is naar schatting slechts 4300 miljoen ton winbaar. Dit is nog altijd genoeg voor 40 jaar energieverbruik in Nederland.

Bron: Koale en Eike, Koele en Koempels, Frans Dieteren

“Koel”-verhalen van vroeger.

(Harrie Mulders)

Het is alweer een tijd geleden dat “der Sjeng” zijn 50-jarig huwelijksfeest vierde. Hij en zijn vrouw waren nog goed gezond en omringd door hun talrijke kinderen, kleinkinderen, vrienden en geburen, was de stemming op het feest opperbest. Vóór zijn pensioen had “der Sjeng” 44 jaren “op ’t Duutsch” en in de mijn Laura gewerkt; en het was dan ook geen wonder dat het gesprek voornamelijk ging over toestanden van vroeger en nu. Der Sjeng was als 14-jarige jongen, wonend in Kerkrade, zijn mijnwerkersloopbaan in de mijnen van Alsdorf begonnen. Hij kon zich dat alles nog heel goed herinneren; men werkte daar toen nog – zoals hij zei – 12 uren per dag. Hij moest ’s morgens twee uren lopen om op zijn werk te komen en ’s avonds natuurlijk twee uren terug. Onderweg *“woët zich döks inne op de lamp jesjot”* en dan duurde de terugweg wel langer. Met stomme verbazing luisterde men naar deze en andere sterke verhalen. Totdat iemand vroeg: *“Maar Sjeng, wanneer hebben jullie dan eigenlijk geslapen?”* Waarop der Sjeng antwoordde: *“Jesjloffe? Sjloffe dinge vier in koel”*.

Heel veel jaren geleden, toen de schudgootmotor nog een gloednieuw werktuig was beleefde “’t Peterke” in afdeling X van de mijn Laura zijn gloriетijd. Er waren toen nog maar weinig mensen die met het nieuwe machien goed overweg konden, maar in ieder geval “’t Peterke” was er één van. Herhaaldelijk kwam het in de afdeling voor dat de motor eerst begon te hikken en daarna volledig tot stilstand kwam. Zoals dat vroeger (en ook vandaag nog) ging kwam iedereen daaraan te pas, iedereen wond zich op, maar als dan zelfs de zware hamer niet in staat was om “de kloemel” weer op gang te brengen werd “’t Peterke” ergens vandaan gehaald. Die deed dan heel gewichtig, draaide hier wat vast en daar wat los, klopte de motor wat op zijn buik; en mirakel! Na enige ogenblikken kwam er dan eerst een zware zucht, daarna wat onregelmatig gehijg uit het binnenste van het machien te voorschijn, waarna het plotseling opgewekt en regelmatig begon te lopen. Zo kwam het

dat "t Peterke" als de motor-man-bij-uitstek, in de gehele mijn Laura beroemd werd. Totdat hij wijs en grijs geworden was; en zijn 40-jarig jubileum vierde. Toen werd hen gevraagd hoe hij dat toch altijd zo goed had klaargespeeld en daarop antwoordde "t Peterke": *"Ja, heer, dat sal iech uuch saage: lech vong ummer aa enne loemel in der auspoef tse sjtoppe en da sjtong dat dink vazelf sjtil. Wenn ich da derbei jeroffe woeët, han ich dè loemel werm droesjeholt en da loofet der kloemel werm...."*

Zo ongeveer rond 1910, toen de mijn Julia nog niet bestond en het hoofdbureau nog de villa was van de heer Pierre, was er in het ketelhuis een stoker, die bekend stond om zijn geweldige kracht. Hij was wat men noemt een woesteling. Op een middag had stoker Kees in zijn kosthuis te Nieuwenhagen onenigheid gekregen met twee Duitse monteurs, die hem voor de gek hielden om zijn manier van eten. Kees at rustig zijn bord leeg, greep vervolgens de tafel waaraan hij zat en smeedt deze met alles wat erop stond naar het hoofd van de monteurs. Deze kozen ijlings het hazenpad. Kees ging deze overwinning vieren met de nodige borrels en kwam tenslotte ruim een half uur te laat en behoorlijk aangeschoten op zijn werk aanzetten. De baas van het ketelhuis, die nooit wegging voor hij er zeker van was, dat de hele nachtploeg present was, liep ongerust heen en weer. Eindelijk kwam Kees luid zingend aan, dwars over het spoor. Toen de baas hem ter hoogte van de slik-bassins was tegemoet gekomen en woedend uitviel: *"Woa kums doe vandan? Maak gauw dats te voet kums; ich wil dich gar nit in 't stoaches han dees nach"*, maakte Kees niet veel woorden vuil, tilde de baas hoog boven zijn hoofd en wierp hem in het slik-bassin. Druipend van het vuile slik kwam de baas het ketelhuis binnen, samen met Kees, die doodrustig aan zijn werk ging. Nadat de ketelhuisbaas zich weer enigszins toonbaar had gemaakt, waarschuwde hij de mijnpolitie, in die tijd een opperwachtmeester, die nachtdienst verrichtte in de penning-controle. Deze ging met een flinke stok achter zijn rug verborgen naar het ketelhuis. Stoker Kees vermoedde onmiddellijk onraad en vroeg, toen hij de stok opmerkte, waarvoor die knuppel wel

moest dienen. Toen hij hierop van de politieman geen bevredigend antwoord kreeg zei hij: *"Die knuppel blijft op je rug; komt hij er vandaan, dan vlieg je met knuppel en al de deur uit"*. De arme politieman koos de wijste partij en ging weg. Kees ging rustig door met zijn werk.

Mijnmonument

Groeten uit Lauradorp

De wijk Lauradorp heeft in februari de status beschermd dorpsgezicht gekregen. De heren Offermans en Smeets hebben hierover op 16 februari een interview gehad met L1. Ook zal L1 binnenkort een TV opname maken in Lauradorp. In het kader van monumentendag 2008 in september zal de heemkundevereniging o.a. een wandeling uitzetten door het Lauradorp. Meer informatie over het Lauradorp vindt u in de jaarboeken 2005 en 2007.

Ondersteuning in de mijnbouw

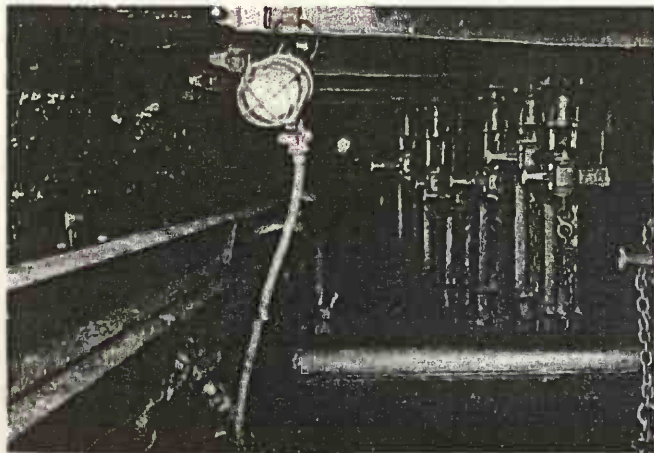
Bij de winning van steenkolen was er behoefte aan veiligere en effectievere ondersteuning van de plafonds van de mijngangen (ook wel pijlers genoemd). Na de periode dat daarvoor hout werd toegepast waren er al enige types ijzeren stijlen (stempels) beschikbaar, zoals de Gerlachstijl en de Jacobstijl.

Deze bestonden uit een onder- en een bovenstijl.

De bovenstijl zakt bij te grote druk in de onderstijl. Bij de Jacobstijl bestond de bovenstijl uit twee gesloten kokerbalkjes, die in de onderstijl geklemd werden door een spie in het "slot" tussen de twee kokers te

slaan met een hamer(zie foto). De kokers liepen naar onderen toe licht. De tapse vorm van de kokers zorgde voor toenemende weerstand bij het zakken van het "dak" van de pijler. Bij deze soort ondersteuning was er veel uitval wanneer de stijlen niet tijdig werden geroofd (weggehaald). Door de toenemende druk van het pijlerdak werden ze dan onherroepelijk krom gedrukt.

Om deze reden werd in 1947 in het Centraal Proefstation bij Staatsmijn Emma intens gezocht naar een constructie die wel voldoende draagkracht had, maar die niet werd vernield bij het zakken van het dak. De Jacobstijl had een draagkracht van ca. 20 ton. Het

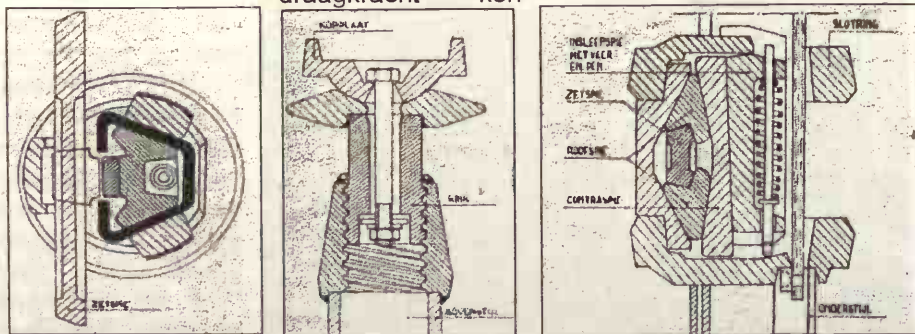
streven was een stijl te ontwikkelen die 30 ton kon dragen en niet krom zou worden gedrukt bij het inschuiven door de toenemende druk van het pijlerdak. Een tweede voorwaarde bij de ontwikkeling was dat de ondersteuning zonder gereedschap op hoogte kon worden gezet en met alleen een hamer als gereedschap vastgeklemd kon worden. De logische oplossing was hiertoe weer een spie toe te passen. Een klemkracht die een draagkracht van 30 ton realiseert, is echter niet rechtstreeks te bereiken.

Ing. Frans Creuels, die met deze opdracht was belast, tekende meerdere constructies en liet die in de werkplaats maken, voordat de uiteindelijke versie van de stijl tot stand kwam. Samen met tekenaar Vleeskens van het Hoofdbureau in Heerlen noemden zij deze stijl de VC-stijl, naar de beginletters van hun namen. De firma Ducro & Brauns in Amsterdam zorgde dat de onderdelen van de stijl, zoals de blokjes en spieën, evenals de kop en het slot als smeedstukken in massa werden gemaakt.

Door de bredere toepasbaarheid van de stijl dan alleen bij de Staatsmijnen, kreeg de stijl een meer populaire naam en ging hij als Titanstijl de wereld in.

Het basisprincipe van deze en de meeste stijlen berust op de kracht die met een spie kan worden uitgeoefend. Een spie met een helling van ongeveer 6 graden heeft genoeg wrijving zodat deze niet vanzelf los raakt, terwijl er tegelijkertijd een grote zijwaartse kracht mee kan worden uitgeoefend. Door de "zetspie" vast te slaan wordt de bovenstijl met grote kracht in het "slot" geklemd (zie tekening). Bij de Titanstijl klemt de spie echter niet rechtstreeks de bovenstijl, maar schuift conische blokjes uit elkaar. Doordat de spie al een grote kracht op de twee blokken (roofspie genoemd) uitoefent, wordt de zijwaartse kracht van de blokken door hun tapse vorm nog een keer versterkt. De helling van deze blokken is echter minder dan de "zetspie" zodat deze bij het losslaan van de zetspie teruggliden.

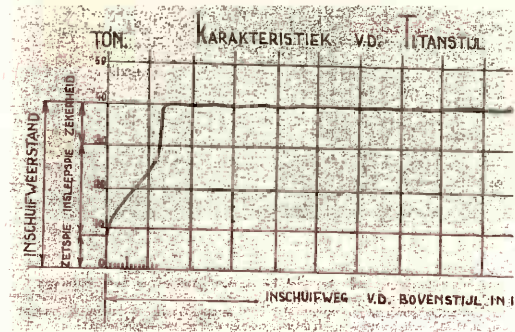
De vorm van de zijwanden van de bovenstijl en de insleepspie fungeerde eveneens weer door hun vorm als een spieachtige versterkingsfactor. Omdat zelfs door deze versterking van de klemkracht nog niet voldoende draagkracht kon

worden bereikt zorgt de tussen de contraspie en de bovenstijl geplaatste insleepspie voor de uiteindelijke draagkracht.

Deze spie heeft een zeer flauwe helling en wordt bij het zakken van het dak tegen een veer een klein stukje meegenomen naar beneden waardoor de bovenstijl nog vaster wordt aangedrukt en de uiteindelijke draagkracht van de stijl wordt bereikt.

Hoewel het oorspronkelijke doel was een stijl te ontwikkelen met een draagkracht van 30 ton, blijkt uit bijgaande grafiek dat deze titanstijl zelfs geschikt is tot 40 ton.

Heeft de stijl in de pijler zijn functie gehad en moet hij worden "geroofd" Dan wordt de zetpie teruggeslagen.

De blokken schuiven los waardoor de contraspie terug komt en daarmee de insleepspie. Door de veer springt deze weer in de beginstand waardoor de stijl weer klaar is voor hergebruik.

Om een stijl te plaatsen moet deze worden uitgeschoven tot tegen de kap, waarna de spie wordt vast geslagen. Vorige stijlen hadden dan een "krik" nodig om de stijl een voorspanning tegen de kap te geven. Bij de titanstijl is na enig experimenteren met een losse krik er voor gekozen deze via een schroefspindel in de stijl te integreren. Door de aandraaimoer van uitsteeksels te voorzien kon ook deze "krik" met een hamer worden gespannen. Daarmee was ook aan deze voorwaarde voor de ontwikkeling van de nieuwe stijl voldaan.

Bijgaande tekeningen en foto's (met Copyright DSM) zijn afkomstig van een artikel over ondersteuning in de mijnbouw op de website van Harry van der Heijden (Mijnbouw Nederlands Limburg)

Paul Orbons

Afbeeldingen uit het mijnverleden:

Het Gereedschap: op deze afbeelding een mijnwerker begin 1900, die zijn zware werk met de zgn. hak verrichtte, met daarnaast als schril contrast de moderne houwer met pneumatische afbouwhamer.

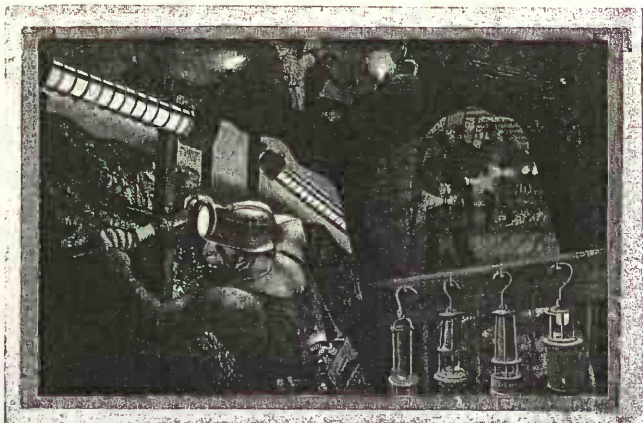

Het vervoer: op deze afbeelding ziet men bovenaan een sleper uit $\pm$ 1870, die door middel van een over de schouder geslagen riem een last kolen op een slede voorttrekt. Daaronder latere vormen van vervoer, t.w. zowel een zgn. 'Schlepphant' op houten wielen, voortgeduwd door een jongen, als ook de kolenwagen op rails, getrokken door het in de Limburgse mijnen legendarisch geworden mijnpaard. Rechts op de voorgrond is de moderne elektrische kolen- en personentrein uitgebeeld, terwijl links een ketting-transporteur valt waar te nemen, zoals deze gebruikt werd teneinde de kolen van het kolenfront naar de afvoergang te vervoeren.

De luchtverversing: reeds ten tijde van de vroegste mijnbouw zag men zich gesteld tegenover het probleem van de luchtverversing. In de 17^e eeuw gebruikte men hiervoor de rechts boven afgebeelde windvanger met blaasbalg, die de verse lucht aanvoerde, resp. de verontreinigde lucht afvoerde. Omstreeks 1850 kende men voor het onschadelijk maken van het mijngas het instituut van de zgn. penitenten; dit waren misdadigers die bij wijze van straf de ondergrondse gangen moesten doorlopen met een flambouw aan een lange stok en op deze wijze de aanwezige gassen tot verbranding moesten brengen. Een dergelijke opdracht, moest de penitent dikwijls met de dood bekopen. Links op de voorgrond is een ventilator in beeld gebracht, zoals deze werd gebezigd om de verontreinigde lucht ondergronds af te zuigen.

De verlichting: deze afbeelding geeft een indruk van de ontwikkeling, welke in de loop der tijd heeft plaatsgevonden op het gebied van de verlichting in de ondergrondse werken. Links boven vindt men de alleroudste verlichting door middel van brandende kienspanen, spaanders van veenhout en van

andere in het veen voorkomende overblijfselen van bomen en wortels. Daarnaast is afgebeeld de open olielamp, welke nog dienst heeft gedaan bij de aanleg van de O.N.I te Heerlen in 1893. verder een groep mijnwerkers met mijnlampen uit die tijd, op weg naar hun werkpunt. Daaronder de veiligheidslamp, uitgevonden door de Engelsman Davy en enkele verbeteringen daarvan, benevens een daaruit ontwikkelde elektrische handlamp. Tenslotte ziet men een mijnwerker aan de arbeid in een pijler bij het licht van T.L. buizen en van de koplamp op zijn mijnpet.

Experiment aan de Hereweg in Nieuwenhagen.

(door Evert Glezer)

Dat men reeds in 1960 in staat was om bouwkundige hoogwaardige prestaties te kunnen leveren werd duidelijk doordat een aantal bouwvakkers onder leiding van een in Zuid-Holland wonende aannemer, bij wijze van experiment, een huis aan de Hereweg in Nieuwenhagen enkele centimeters de lucht in tilden en het geheel weer waterpas zette.

Een grote menigte mensen verzamelden zich op dinsdag 27 september dat jaar aan de Hereweg 60. De mensen stroomden toe van heinde en verre om het spektakel dat deze ochtend zou plaatsvinden, te aanschouwen. De ongewone drukte aan de Hereweg was het gevolg van belangstelling voor het opvijzelen en rechtzetten van een woonhuis. Het huis dat door de afbouw van de mijngangen scheefgezakt was, was met de tijd schever en schever gaan staan waardoor het enkele centimeters uit het lood stond. Nu was het rechtzetten van woningen, gebouwen en zelfs torens of schoorstenen in de Mijnstreek wel eens vaker vertoond. Dat waren echter gebouwen, waarbij men al bij de constructie rekening had gehouden dat er verzakkingen zouden kunnen ontstaan. Als het oude gebouwen betrof, werden deze met zware balken aan de fundering gekoppeld om de muren bijeen te houden zodat het vijzelen regelmatig kon verlopen.

Het bijzondere van het opkrikken van het huis aan de Hereweg was, dat het op een zeer eenvoudige manier zou gebeuren. Dat deze klus niet geheel ongevaarlijk was en de nodige vakkennis vereiste moge duidelijk zijn. Er werd landelijk gezocht naar een aannemer die de klus kon en durfde te klaren. Een aannemer die veel ervaring had met het opvijzelen van huizen werd dan ook uiteindelijk gevonden. Helemaal in Zuid-Holland. Hij had die ervaring opgedaan tijdens de dijkverhogingen en had hiervoor een eenvoudige maar efficiënte methode ontwikkeld. Na een grondig vooronderzoek kwam hij tot de conclusie dat het huis, dan wel met de nodige voorzichtigheid, opgevijzeld kon worden en aanvaardde deze klus.

Gezien de vele verzakkingen en mijnschade die in de loop der jaren ontstaan was in Limburg, zag de aannemer hierin een

lucratieve zaak hetgeen hem volop werk zou opleveren. Hij besloot de woning, bij wijze van proef, als voorbeeld te nemen om zijn vakmanschap in de Mijnstreek te laten zien. Het waren niet alleen de inwoners van Nieuwénhagen die massaal kwamen kijken, maar ook over de gemeentegrens heen wilden mensen dit spektakel aanschouwen. Mijnschadespecialisten en aannemers uit de wijde omgeving waren benieuwd naar de methode en werkwijze van deze aannemer uit Zuid-Holland.

11 Dat het opvijzelen van het huis niet geheel ongevaarlijk was moge duidelijk zijn. De zaak diende dan ook van het begin af aan goed aangepakt te worden. Bij alle dragende muren, zowel de binnen- alsook de buitenmuren, werden vlak onder de grondvloer van de onderste verdieping op een afstand van 1 meter gaten gehakt en de metselsteen verwijderd. Hierin werden houten blokken geplaatst. Op deze houten blokken werden dubbele schroefvijzels gezet.

Na het plaatsen van de vijzels kwam het gevaarlijkste moment. Het gebouw werd voorzigt losgerukt van zijn fundering. Geleidelijk werden de vijzels aangedraaid. Het werk moest langzaam en gelijkmatig gebeuren zodat zij allen onder spanning kwamen te staan.

11 Men moest voorkomen dat men ongelijkmatig de schroeven zou aandraaien. Een moer werd dan ook nooit meer dan een halve slag per keer gedraaid. Met een enorm knappend geluid scheurde het huis op een gegeven moment zich los langs een horizontale voeg. Het stond nu geheel los van het fundament.

In de laatste fase van de werkzaamheden werd het huis regelmatig en geheel waterpas opgekrikt. Telkens als de vijzels een halve slag werd gedraaid werd het gebouw 2 mm omhoog geduwd. Het gedeeltelijk verzakte huis werd nu langzaam in evenwicht gebracht. Toen het huis uiteindelijk horizontaal in het lood stond werden de door het opvijzelen ontstaande openingen tussen huis en fundering dichtgemetseld.

Na een lange periode van uitharden konden uiteindelijk de vijzels geleidelijk worden verwijderd en de gaten, waarin de vijzels hadden gestaan, dicht gemetseld.^{1[1]}

Toevoeging redactie:

Het huis Hereweg 60 stond tegenover de voormalige winkel en smederij van Boymans, later Schrouff-Boymans. In het bronnenboek Hereweg van May Quaedflieg staat over de bewoners van dit pand het volgende beschreven.

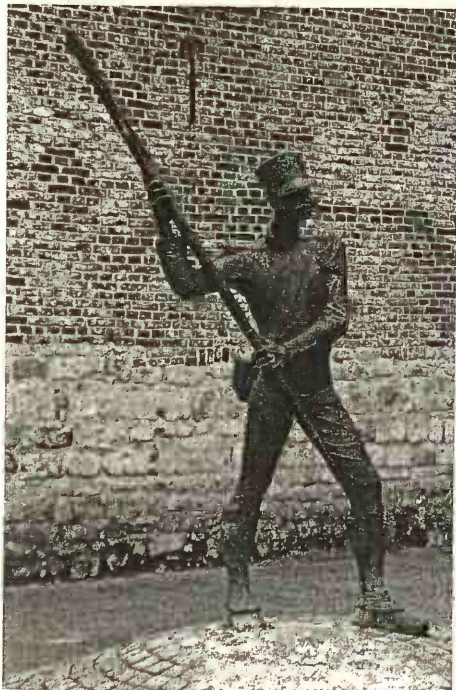
De bouwer van dit huis was de handelaar Johan Hubert Kunkels (1864-1940) een zoon van Caspar Joseph Kunkels en Maria Geertruid Pelzer in een kleiner, erachter gelegen huisje 'op den Berg'. Hij was in 1907 getrouwd met Maria Anna Gertrud Römken (geboren in 1870, dochter van Johan Peter Römken en Anna Maria Jongen, landbouwers). Uit dit huwelijk werden drie dochters geboren. Een van hen trouwde met ene Kleinen. In de gemeentelijke woningkaart (vanaf 1940) staat zij vermeld als de weduwe Philomena H.L. (Mieneke) Kleijnen-Kunkels, die in augustus 1952 naar Eygelshoven verhuisde. Intussen bewoonde vanaf mei 1942 het gezin van de smid Johan H. (Jan) Kraft enkele kamers; in september 1948 verhuisde dit gezin naar Heiveldstraat 16 (thans Gijsenstraat). Hierna nam het gezin van Johan H. Smeets de vrijgekomen plaats in, om vervolgens in december 1956 te verkassen naar Hereweg 62. Vanaf mei 1958 woonde er het gezin van Frederik W. Friege, dat in november 1964 vertrok naar het nieuwbouwhuis Gateweiden 8. De gemeentelijke bewonerskaart vermeldt tenslotte de familie Fr. M. Franken die in juli 1968 verhuisde naar Isidoruslaan 19. Op 26 september 1970 werden de huizen Hereweg 60 en 62, beiden eigendom van G.J. Kleijnen en consorten te Eygelshoven, verkocht aan de gemeente om afgebroken te worden voor de reconstructie van de Hereweg.

^[1] Scheefgezaakt en Rechtgezet, experiment in Nieuwenhagen; De Mijn, Personeelsblad Laura-Julia Jrg. 5, Nr. 7, 1960.

Mathieu Kessels (geboren 1 maart 1858 overleden 21 december 1932) deel II

(door Harrie Mulders).

In hoeverre is 'Der Koeph va Hehle' een historisch persoon?

In het eerste artikel heeft u kunnen lezen over de belevenissen van "Der Koeph va Hehle". Zijn belevenissen in het Napoleontische leger in Spanje. Deze veldtocht is een zeer harde en bloedige strijd geweest, waarop van toepassing is, wat 'Koeph' tegen de schrijver zei: Wij maakten er toen op één dag meer dood dan nu in een hele oorlog. Dat is gezegd in 1882, vóór de moderne oorlogen. Als reus pakt hij een Spanjaard bij de kraag, wel 300 pond zwaar(!), en smeed hem door een muur, zodat hij door het ontstane gat kon ontsnappen. Zelfs de cavaleristen kunnen hem niet

inhalen. Een walvis slokt hem op, om hem tenslotte weer uit te spuwen bij Rusland. Dan beginnen zijn avonturen in Rusland. Voor Mathieu Kessels is het een beer van een vent, die dozijnen vijanden aankon, wiens opvallende figuur bij vriend en vijand bekend was. De roep: D'r Koeph va Hehle" boezemde de Fransen vertrouwen in en joeg Spanjaarden, Russen, Engelsen en Duitsers de stuipen op het lijf. De schrijver Kessels heeft een heel andere figuur voor ogen gehad dan het magere, schriële soldaatje dat op het Kerkplein te Heerlen staat, hoe leuk het overigens ook is.

Kessels liet zijn dwaze verhalen spelen in werkelijke oorlogen. Bij zijn eerste twee vertelsels (Spanje en Rusland) dienen zij alleen als algemeen kader. In het derde verhaal, de veldslagen bij Waterloo, verwerkte Kessels veel reële feiten uit het verloop van de veldslagen: die bij Ligny op 16 juni tegen de Duitsers en die bij Waterloo op 18 juni tegen de gezamenlijke geallieerden. In die historische werkelijkheid laat Kessels zijn "Koeph" ronddartelen; hij staat met de Franse generaals haast op voet van gelijkheid, mag met Napoleon praten, in zijn eentje maakt hij bij Ligny een Duitse batterij van 6 kanonnen onschadelijk; bij Waterloo voert hij een soort slap-stick-klucht op in een oude watermolen; tuimelt in een ton meel, ziet er uit als een spook, valt in de Molenbeek, belandt tussen de varkens, draait zeven Engelse soldaten die nieuwsgierig hun kop door een gat in de muur steken de nek om en smijt ze in de molenvijver. Tussendoor levert "Der Koeph" kritiek op Napoleons aanpak van de gevechten. Anderzijds deed Kessels het voorkomen, alsof er werkelijk een Heerlenaar met enthousiasme onder keizer Napoleon had gediend en graag daarover vertelde. Hij gaf concrete aanwijzingen over zijn persoon: zijn leeftijd, zijn huwelijk, het jaar waarin zijn vrouw overleed, iets over zijn kinderen en kleinkind.

Wie kan "model" hebben gestaan voor "Der Koeph"?

Kan iemand uit Heerlen "model" hebben gestaan voor het verhaal over "Der Koeph"? De hoofdpersoon in het verhaal over "Der Koeph" in zijn veldtocht in Spanje heeft een aanstaande, genaamd Liesep, met wie na de terugkeer uit Rusland met Allerheiligen of Sint Maarten huwde. Dit zou dus op 1 november of 11 november 1813 moeten zijn geweest. In het verhaal over de Veldslagen bij Waterloo heeft Koeph een aanstaande die Niehs (Agnes) heette, en met wie hij na zijn terugkeer uit Waterloo huwde. Na die slag heeft hij echter maandenlang te Brussel in het hospitaal gelegen en moest daarna nog verder herstellen. Dit huwelijk zou dus in 1816 zijn gesloten. Het gaat er nu dus om iemand uit bedoelde lichterding te vinden, die in 1816 te Heerlen in het huwelijk is getreden. Aan deze voorwaarde

voldoet Edmond Moonen, die op 2 februari 1816, huwde met Anna Catharina Tribels. Beiden waren afkomstig uit Heerlerheide. Edmond Moonen werd geboren op 10 januari 1791, daardoor behoorde hij – evenals een gelijknamige neef – tot de lichting 1811. Daarvan hoefde niet iedereen direct op te komen. Sinds maart 1804 werden de dienstplichtigen per kanton op een alfabetische lijst geplaatst en via loting werd de volgorde van opkomst bepaald; degenen die de laagste nummers trokken en goedgekeurd werden, waren aangewezen voor de actieve dienst. De eerste Edmond, die van het kanton Heerlen op twee na de grootste van zijn lichting was, had lotnummer 97 getrokken, de tweede lotnummer 9; beiden werden goedgekeurd. De tweede Edmond ging reeds op 10 april 1811 vanuit Maastricht op transport naar Besançon en werd op 3 mei opgenomen in het 37e Régiment d'Infanterie de Ligny; hij is niet naar zijn geboorteplaats teruggekeerd. De eerste Edmond werd met de andere hoge lotnummers voorlopig "in depot" geplaatst, d.w.z. hij hield de status van burger zolang hij niet voor de reserve werd opgeroepen. Maar in 1812 en 1813 werden op bevel van Napoleon ook uit voorafgaande lichtingen weer dienstplichtigen opgeroepen; in het jaar 1813 zelfs viermaal: januari, april, oktober en november. Edmond kwam zo eind 1813 nog in actieve dienst. Hij is ook teruggekeerd. Het is mogelijk dat Mathieu Kessels deze Edmond gebruikt heeft voor zijn "Koeph".

Ook ander figuren uit het verhaal zijn misschien niet alleen aan de fantasie van de schrijver ontsproten. K.C. Peters vermeldt in zijn boek over Soldaten van Napoleon dat August Peltzer van Stolberg zich enige dagen voor de slag bij Waterloo weer bij zijn regiment voegde. Hier dringt zich de vergelijking op met "der Bamberg van Oake".

De illustraties in het boek over de slag bij Waterloo; hierover kan het volgende worden verteld: Zij zijn gemaakt door Eduard van Rijswijk. Deze bekende Antwerpse schilder verbleef met zijn gezin in 1914-1915 als vluchteling ten huize van de schrijver te Tilburg. Ze hingen elk afzonderlijk ingelijst op de werkkamer van de schrijver in zijn instrumentenfabriek achter

zijn bureau. Deze originelen zijn overigens al geruime tijd spoorloos.

Hoe verging het Mathieu Kessels privé?

M.J.H. Kessels, geboren 1 maart 1858 te Heerlen en overleden te Tilburg op 21 december 1932 was de zoon van kleermaker Pieter Joseph Kessels welke te Kerkrade was geboren op 18 febr. 1830 die gehuwd was met Wetzels Maria Catharina, geboren 18 mei 1829 te Kerkrade.

Mathieu Kessels was gehuwd met Crijns Maria Augustina Philomena geboren te Beek op 9 jan. 1863. Zij kregen 6 kinderen, die allen geboren werden in Tilburg.

Een groot drama bleef de familie Kessels niet bespaard. In augustus 1900 werd hun oudste kind, dochter Marietje, vermoord in de gewelven van de kerk te Tilburg gevonden. Het werd een geruchtmakende zaak. Er waren in eerste instantie twee verdachten; de koster Van Isterdaal en een schilder genaamd Mutsaers. Van Isterdaal werd al vrij snel vrijgelaten en Mutsaers werd hoofdverdachte. Hij werd verdedigd door Pels Rijcken; die dit voortreffelijk deed en ook Mutsaers werd uiteindelijk vrijgesproken. Er was nog een derde verdachte pastoor George van Zinnick Bergmann. Echter de situatie rond 1900 was geheel anders als nu, dergelijk hooggeplaatste personen konden of mochten niet opgepakt worden. Nu na meer als honderd jaar probeert men met behulp van de huidige technieken of men kan komen tot een daderprofiel.

Het "geval" Marietje Kessels gold in 2007 als project op de basisscholen in Landgraaf als voorbeeld voor de kinderen om niet zomaar met vreemden mee te gaan. Mathieu en Philomena Kessels kregen na het verlies van hun dochter nog drie kinderen, twee zonen, Paul en Hendrik en een dochter die Maria werd gedoopt maar Titi werd genoemd. De muziekfabriek van Kessels ging in 1939 failliet, de hallen werden gesloopt. De kerk van het Allerheiligste Hart werd in 1975 met de grond gelijk gemaakt.

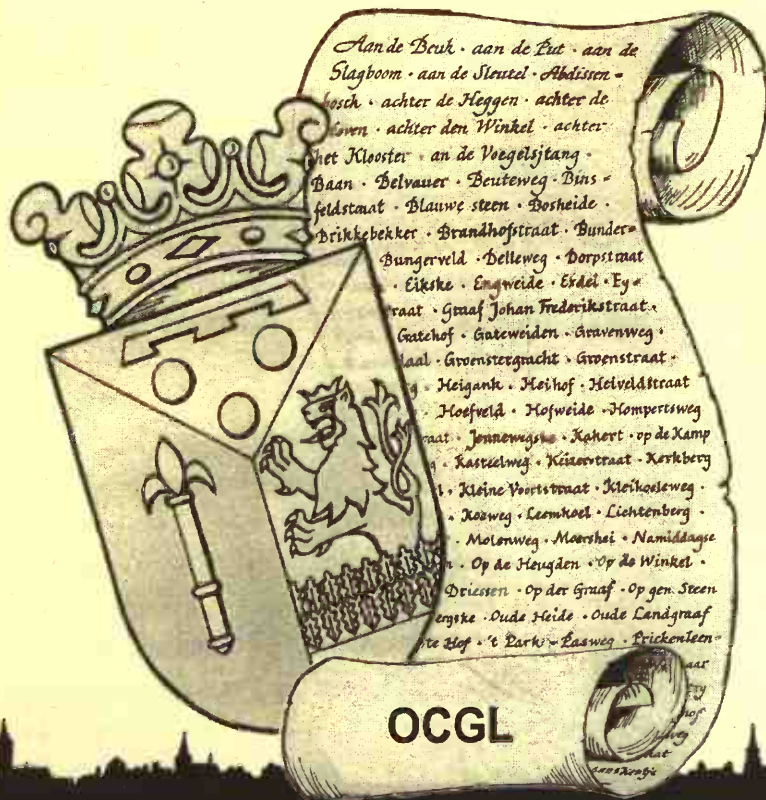
Bronnen: Land van Herle oktober en december 1982, L. Augustus, C.J. Hoenkamp, M. Kessels, Der Koeph van Hehle 1922 door M. Kessels, heruitgave november 2005; Moordhoek (de moord op Marietje Kessels in een katholieke kerk) en Huub Haenen.

Publikaties en verkoop van boeken e.d. Heemkundevereniging Landgraaf (OCGL)

Vet en cursief is nieuw.		Prijs	
Titel:	Jaargang / Auteur	leden	niet leden
JAARBOEKEN OCGL			
1985 / 1986 / 1987 / 1989 / 1990 / 1993-94 / 1995 / 1997-98 / 1999-2000 / 2002		uitverkocht	
o.a. Dialectstudie	1988	4,00	4,00
o.a. Genealogie Jongen	1991	4,00	4,00
o.a. Annalen van pastoor Schatten 1910-1935	1992	4,00	4,00
o.a. De familiegeschiedenis Rongen	1996	4,00	4,00
Kerken en Gelovigen in Landgraaf	2001	10,00	12,50
o.a. Burgemeesters van Landgraaf	2003	10,00	12,50
o.a. Schutterijen Landgraaf - ON2 - Verwantschappen met E.hoven	2004	10,00	12,50
o.a. Bokkerijders in Landgraaf - de Romeinse weg door Landgraaf	2005	12,50	15,00
o.a. De Hereweg 1930-1945, 25 jaar OCGL, Bokkerijders	2006	12,50	15,00
o.a. Medische zorg Oostelijke mijnstreek, Horeca Landgraaf	2007	uitverkocht !	
SERIE "KEN LANDGAAAF"			
1995 / 1997 / 2000 / 2002 / 2004		uitverkocht	
DEEL 2: 16 Wandelingen	1995	2,00	2,00
DEEL 3: Straatnamenboek Van Aalbersestraat tot Zwartebergweg	1997	2,00	2,00
DEEL 7: Fotoboek Woabich - Grunsjtroat	2003	10,00	12,50
DEEL 9: Fotoboek Alles um der Sjeet	2005	12,50	
DEEL 10: Fotoboek Rimburch Lauradorp d'r Busj	2006	12,50	
DEEL 11: Fotoboek Kweer durch Nuienhage	2007	12,50	15,00
LANDKAARTEN (kopiën)			
Eygelshoven 1891 (113 x 92 cm)		2,00	2,00
Schaesberg 1903 (98 x 61 cm)		2,00	2,00
Toponymische kaart Thorns Ubach vóór 1525 (84 x 59 cm)		2,00	2,00
Schaesberg, Nieuwenhagen, Ubach o Worms Rimburch 1805-1807 (kopie)	1991 / M. Quaedflieg	1,00	1,00
Schaesberg, Nieuwenhagen, Ubach o Worms Rimburch 1805-1807 (kleur)	1991 / M. Quaedflieg	5,00	5,00
PUBLIKATIES VAN DERDEN en DIVERSEN			
En d'r Boer heë boeëret wieër (genealogie fam. Baur)	2002 / M. Quaedflieg	22,50	22,50
Middeleeuwse Pottenbakkersovens in Landgraaf	2001 / W. Beckers	uitverkocht	
Schaesberg en zijn kerk. 300 jaar Petrus & Paulus parochie	2000 / E. Ramakers	10,00	10,00
Oud Schaesberg (tekeningen)	Jozef Franck	uitverkocht	
Haengenaemd	1987 / H.P.M. Haen	3,00	3,00
Limburgse gedichten	OCGL, sectie Dialect	0,50	0,50
Foto's staties Ad de Haas compleet 14 foto's		3,00	3,00
Foto's staties Ad de Haas losse foto		0,50	0,50
BESTANDEN OP CD-rom / DISKETTE *			
Div. DTB / BST bestanden in PDF-formaat: Eijgelshoven, Frelenberg, Marienberg, Schaesberg, Ubach, N.hagen, UoW, Rimburch.	2003 Werkgroep Waubach	10,00	20,00
Complete inventaris OCGL	Laatste versie	1,50	1,50
Volkstelling gemeenten Landgraaf 1796 in PDF-formaat *	OCGL	3,00	3,00

Heemkundevereniging Landgraaf

Bulletin

Oudheidkundig en Cultuurhistorisch Genootschap Landgraaf

JAARGANG 24 NR. 2 JUNI 2008

DAGELIJKS BESTUUR

Voorzitter J.Schiffelers, Lokert 9, 5591 NB Heeze, 040-2262936
Secretaris J.Lussenburg, Op de Heugden 28, 6371 XM Landgraaf, 045-5320179
Penningm. J.M. Erkens, Bosheide 49, 6373 CK Landgraaf, 045-5315529

ALGEMEEN BESTUUR

Bulletin/Jaarboek H.A.Mulders, Hoefveld 18, 6373 XG Landgraaf 045-5322876
Archief/werkpl. S.H.P.Moonen, Bertus Aafjeshof 2 6431 DZ Hoensbroek. 045 850 80 30
Geneal/Waubach H.Dortants, Eijgelsh.weg 25, 6374 KB Landgraaf 045-5315315
Algemeen M.J. Offermans, Schoolstr. 88, 6374 CZ Landgraaf, 045-5314079
Contactpersoon Platkloep H.A. Mulders, Hoefveld 18, 6373 XG Landgraaf, 045-5322876

BESTUURSADRES

Op de Heugden 28, 6371 XM Landgraaf tel. 045-5320179
E-mail : j.lussenburg@home.nl

REDACTIEADRES BULLETIN EN JAARBOEK

Hoefveld 18, 6373 XG Landgraaf, 045-5322876

CONTRIBUTIE OCGL

Individuele leden € 16 euro per jaar
Gezinslidmaatschap € 19 euro per jaar
Toeslag gebruik studiezaal € 9 euro per jaar
Jeugdlidmaatschap € 5 euro per jaar (gebruik studiezaal inbegrepen)

BANKRELATIE

Rabobank Landgraaf rek.nr 136314937 t.n.v. O.C.G.L. Landgraaf
Postgiro 4776225 t.n.v. OCL Landgraaf
Buitenlandbetalingen: Ibannr. NL 32 RABO 01363149 37 Bic nr. RABONL2U

VERENIGINGSGEBOUW

An de Voëgelsjant 12 6373 BJ (achter de kerk N'heide) 045-5322820
(tijdens studiediezeaal)

E-mail-adres: heemkundelandgraaf@hotmail.com
www.heemkundelandgraaf.nl

VASTE OPENINGSTIJDEN STUDIEZAAL

Woensdag en zaterdag 13.00-17.00 uur

Middag kenningsmakingsbezoek gratis

Het Bulletin verschijnt 4 x per jaar.

Losse nummers € 1,50 excl. portokosten

Van de voorzitter

Wanneer jullie dit Bulletin ontvangen, staan voor de leden die nog in het arbeidsproces zitten, de vakanties voor de deur. En ook anderen denken wellicht aan vakantie. Laat ik daarom eerst maar beginnen met iedereen een fijne vakantie te wensen met bovenal een gezonde en behouden thuiskomst. Onze vereniging zelf gaat niet met vakantie. Wij blijven op woensdagmiddag en zaterdagmiddag gewoon open. Degenen, die dus niet weggaan hoeven zich niet te vervelen. Jullie kunnen gewoon van onze faciliteiten gebruik maken.

Hoewel het voor velen een formaliteit lijkt, werden in een extra 2^e ledenvergadering de nieuwe statuten voor de vereniging unaniem vastgesteld. De statuten zijn opgesteld door notaris Ummels en hij zal ook zorgen voor het passeren van de akte en het registreren van de nieuwe statuten bij de Kamer van Koophandel. De statuten zijn nu weer helemaal in overeenstemming met het ingrijpend gewijzigde Burgerlijk Wetboek en ik hoop, dat we met deze statuten ook weer 25 jaar vooruit kunnen. Graag wil ik de mensen die extra voor deze tweede vergadering zijn opgekomen, graag hartelijk bedanken voor hun aanwezigheid. Dank uiteraard ook aan de leden die aanwezig waren bij de gewone ledenvergadering. Tijdens deze vergadering werden Sjef Born en Jo Baur officieel benoemd tot nieuwe bestuursleden. Sjef en Jo hebben inmiddels een hele poos in het bestuur meegedraaid. Zij nemen niet alleen veel werk uit handen van de andere bestuursleden, maar in de afgelopen maanden is ook gebleken, dat zij een waardevolle aanvulling binnen het bestuur zijn. Ik wil hen hier daarom nogmaals hartelijk welkom heten binnen de vereniging en bestuur.

We doen soms wat makkelijk over de herbenoeming van bestuursleden. Daarom wil ik Hub, Stef en Jack hier toch ook nog hartelijk bedanken voor hun inzet van de afgelopen jaren en

hen ook weer alle succes toewensen met de nieuwe bestuursperiode.

Op dit moment wordt er stevig gewerkt aan de Monumentendag 2008 die wij houden op zondag 14 september a.s. Het thema voor dit jaar is "Sporen". Dat kan natuurlijk van alles zijn. Wij hebben er echter voor gekozen om aandacht te schenken aan het mijnverleden. Binnen de gemeente liggen enkele bijzondere woonwijken die een beschermde status hebben gekregen vanwege hun bijzonderheid en herinnering aan dat mijnverleden. In Schaesberg is dat de kolonie achter de Petrus en Paulus kerk en in natuurlijk Lauradorp. Rimborg betrekken we vanuit het historisch aspect. Sjef Born en Harrie Mulders hebben een meer dan interessant boekje samengesteld, dat tijdens de monumentendag gepresenteerd zal worden. In het boekje staat 3 wandelingen met de benodigde informatie over hetgeen men tegenkomt. Maar er wordt nog veel meer informatie in verstrekt. Nadat we vorige jaar een boekje het levenslicht hebben laten zien, hebben we besloten om dit soort boekjes in een nieuwe serie uit te geven. Deze serie gaan wij "Kijk op Landgraaf" geven. De fotoboeken en andere grote boeken blijven dan in de serie "Ken Landgraaf" verschijnen. Wij denken zo een waardevolle uitbreiding aan onze publicaties te kunnen geven. Niet alleen informatie geven, maar in een aantal boeken uit die serie mensen ook actief in de gemeente laten kijken.

Verder zullen we die dag een tentoonstelling inrichten in de parochiezaal die in hoofdzaak over de mijnen zal gaan. Daarnaast laten we natuurlijk ook in ons eigen verenigingscentrum een aantal zaken zien. De gemeente zal nog contact opnemen met de kerkbesturen van Lauradorp, Rimborg en Petrus en Paulus om te kijken of tijdens de monumentendag de kerken open kunnen zijn voor bezichtiging en in Schaesberg ook de grafkelder. Wethouder Erfkemper heeft al te kennen gegeven de monumentendag te willen openen.

In de serie "Kijk op Landgraaf" zal op donderdag 19 juni een dialectboekje van Hub Erkens het levenslicht zien. Het boekje is helemaal geschreven in het dialect en gaat over de Lichtenberg of zal ik toch maar "Lichtemig" zeggen. Ik weet zeker, dat veel mensen aan de hand van dit boekje zullen terugkijken in de geschiedenis en misschien wel weer aanvullende verhalen zullen hebben. Een mooie gelegenheid om die avond toch ook naar een voordrachtenavond van d'r Platkloeb te komen.

Iets wat ik niet vaak genoeg kan noemen is het weekend van 16 en 17 augustus. Iedereen die ook maar een beetje in ons verleden is geïnteresseerd, moet op een van die dagen een bezoek brengen aan Rimburch en uiteraard ook even ter plaatse de grens oversteken voor een evenement, dat helemaal in het teken staat van de Romeinen en waarbij Sjef Born namens de gemeenten Landgraaf en Ubach Palenberg de grote trekker is. Jullie krijgen dan echt de kans om even ruim 1600 jaar terug te kijken, naar de periode van vóór 450 na Chr. In een gedeelte van de beide gemeenten zullen de Romeinen en Germanen zich weer ontmoeten in de buurt van de Via Belgica, de Romeinse heerbaan. Ruiters, gladiatoren, legionairs, inlandse bevolking, handel en andere activiteiten zullen ons mee terug nemen in de tijd. Uiteraard zullen wij vanuit de vereniging ook bij dit evenement aanwezig zijn.

Zoals jullie zien hebben we helemaal geen tijd om met vakantie te gaan. En dan heb ik het nog maar niet over het redactieteam dat hard werkt aan het jaarboek 2008. Samen met Jo Odekerken werk ik zelf nog aan een nieuw fotoboek over Schaesberg waarin we deze keer meer aandacht aan verenigingen en mensen gaan schenken. We zullen lang niet iedereen kennen die op de foto's staan, maar het geeft zeker een goed beeld van de mensen in Schaesberg vanaf ongeveer 40 jaar geleden en terug. May en José werken stevig door aan een nieuw boek over Nieuwenhagerheide dat in 2009 zal uitkomen. De mensen van

"Gen Hei" hebben dan lang moeten wachten, maar zij worden volgend jaar op hen wenken bediend.

Toen onlangs de brand van de faculteit Bouwkunde van de universiteit Delft in het nieuws kwam, moest ik toch even slikken. Niet zo zeer voor dat gebouw, maar meer voor de inhoud. We hebben nog nooit een rapport gezien van professor Knook over de onderzoeken naar de ruïne van kasteel Schaesberg. We weten ook, dat hij er niet meer werkt, maar waar zijn, zijn aantekeningen gebleven? Geen idee. Wanneer ik naar het aantal presentaties kijk van de herbouwplannen, dan krijg ik steeds meer het gevoel dat er niet alleen een droom is, maar dat er echt de nodige activiteiten lopen om te komen tot het herstellen van een enorme blunder uit het verleden. De gemeente wil niet alleen met een aantal attracties als Mondo Verde, Snowworld en het sportcentrum op de kaart staan, maar door herbouw van het kasteel ook op het gebied van cultuurhistorie en daarbij dus een heel andere attractie om met recreatie en toerisme op de kaart te staan en te blijven. 40 jaar geleden is de oostelijke mijnstreek in z'n schulp gekropen. Alles uit het verleden verdween, niet alleen de mijnen maar ook veel statige panden. Ik ben het helemaal met Wim Schoenmakers eens wanneer hij zegt, dat het er op lijkt dat nu meer over die belangrijke economische periode voor ons land wordt gesproken, dan in de tijd dat we de schachtwielen zagen draaien, steenberggen zagen groeien, wisten wat eierkolen, "schlam" en nootjes 4 was. Zonder de mijnen en al die mijnwerkers had Nederland in een periode van herbouw een probleem gehad. We kunnen niet alles herstellen, maar wanneer we het statige kasteel terug in het landschap kunnen krijgen is dat een enorme winst op velerlei gebied. Ik hoop in elk geval dat met het initiatief van de gemeente mijn droom en de droom van veel "Sjeeter luuj" werkelijkheid zal laten worden.

Jo Schiffelers.

Ter herinnering

Sjef Hanssen

Net voor de ledenvergadering bereikte ons het nieuws dat Sjef Hanssen overleden was. Sjef was niet alleen lid van onze vereniging, maar op velerlei gebied was hij actief in de gemeenschap van Landgraaf. Niet alleen een schutter in hart in nieren, maar ook maatschappelijke bestuursfuncties zoals bijvoorbeeld een bibliotheek. Zelfs vanuit zijn nieuwe woonplaats Eindhoven, bleef Sjef actief in de Landgraafse gemeenschap. We hadden het er wel eens over wie van ons in een week het vaakst op en neer was gereden. Vaak won Sjef, maar hij was er ook al snel achtergekomen, dat de afstand Eindhoven/Heeze naar Landgraaf korter is dan de afstand van Landgraaf naar Eindhoven of Heeze. Ook hij ging dan even op en neer.

Wij wensen niet alleen zijn nabestaande en vriendin heel veel sterkte met het verwerken van dit enorme verlies, maar wij wensen ook al die organisaties in Landgraaf veel sterkte bij het opvangen van het gat dat valt na het wegvallen van een duizendpoot.

Ad Lauvenberg

Op 23 mei overleed in het Hospice in Mechelen Ad Lauvenberg in de leeftijd van 54 jaar. Ad was een van onze vrijwilligers. Op woensdag- en zaterdagmiddag kon hij uren werken aan het archiveren van verenigingsarchieven. Ad genoot van het werk en was bijzonder secuur daarbij. Ad kwam graag en wij zagen hem graag. Hij genoot van de verhalen bij de koffiepauze en stond altijd klaar wanneer er afgewassen moest worden. Hij kwam lopend vanaf de Kieskoel aan de Pasweg waar hij woonde. Ondanks het feit, dat hij steeds moeilijker kon lopen, wilde Ad graag komen. Daar zochten we binnen de vereniging dus een oplossing voor. Toen Ad ons vertelde hij weer eens voor een onderzoek naar het ziekenhuis moest, konden we niet vermoe-

den, dat dit zijn laatste actieve dag binnen de vereniging werd. De berichten die we daarna kregen waren weinig hoopvol. Met Ad verliezen we niet alleen een uitstekende vrijwilliger, maar ook een man die in korte tijd onze en de vriend van velen werd. Wij zullen Ad missen. Wij wensen zijn zussen en broer heel veel sterkte met het verlies van Ad.

Op zoek naar nieuwe vrijwilligers

Binnen de vereniging wordt veel werk verzet door onze vrijwilligers. Het werk binnen de vereniging neemt steeds verder toe door het verder groeien van de collectie. Het bestuur is op zoek naar enthousiaste mensen die vrijwilligerswerk binnen de vereniging willen doen. Naast geïnteresseerdheid en secuurheid in werken is het van belang dat je met een computer kunt omgaan. Onze bestanden worden hoofdzakelijk ingebracht in Excel en in mindere mate in Acces. Andere werkzaamheden zijn bijvoorbeeld het lamineren van bidprentjes, het verwerken van overlijdensberichten, krantenknipsels, scannen van foto's sorteren van archieven etc. Het bestuur biedt in elk geval de mogelijkheid aan vrijwilligers om een computercursus te volgen bij het seniorenweb. Heb je interesse? Neem dan eens vrijblijvend contact op met Hub Dortants

Louis Augustus....

.... we kennen hem allen als een zeer toegewijd historicus, een van de beste streekhistorici van de laatste decennia en ik denk niet dat ik daarmee teveel zeg. Ondanks zijn hoge leeftijd een intelligente, welbespraakte man met een overvolle agenda: lid van de Historische Kring Kerkrade, redactielid van Het Land van Herle, druk bezig met het ontginnen van de zo rijke historie van Zuid-Limburg en met name Oostelijk Zuid-Limburg: het Land van Rode, het vroegere Land van 's-Hertogenrade; druk met het houden van lezingen en het

schrijven van talloze publicaties voor diverse verenigingen, heemkundeverenigingen, het Sint Catharina gilde te Kerkrade, het Limburgs Geschied- en Oudheidkundig Genootschap en het Sociaal Historisch Centrum voor Limburg te Maastricht - denk daarbij zeker aan de talloze publicaties over de Bokkerijders -. Dan zijn wekelijks werk samen met Frau Grete Esser in het archief van de parochie te Alsdorf-Herzogenrath; de Stichting Leëve Rolduc en last but not least zijn wekelijks inspanningen voor de Stichting Fontes Rodenses te Kerkrade. En dat alles bijna altijd met als uitvalsbasis Rolduc (Kloosterrade, Rode le Duc), waarmee hij in zijn jonge jaren volop in aanraking kwam tijdens zijn priesteropleiding. Als priester, docent Duits op het Bernardinuscollege te Heerlen en later ook tijdens zijn huwelijk leerde men hem kennen als een zeer kundig, vriendelijk en ondanks zijn staat van dienst zeer eenvoudig en aimabel persoon.

Niet voor niets werd in 1996, bij gelegenheid van zijn vijfenzeventigste verjaardag, als eerbetoon een deel van de "Werken uitgegeven door het L.G.O.G. te Maastricht", aan hem gewijd en aangeboden: "Ontgonnen Verleden - opstellen over de geschiedenis van Oostelijk Zuid-Limburg".

Ik leerde Louis een aantal jaren geleden kennen toen ik lid werd van de Stichting Fontes Rodenses. Al snel konden we het goed met elkaar vinden: hij als oudste en ik als jongste deelnemer. Met genoegen heb ik die jaren met hem mogen samenwerken en kunnen profiteren van zijn onuitputtelijke bron van historische kennis die hij zo graag met ons deelde. En wat nog de meeste indruk op mij maakte, was de waardering die hij voor mij, in vergelijking met hem op historisch gebied

nog echt een broekie (in het Kerkraads "inne nelbek"), en het werk dat ik verzette, steeds weer liet blijken.

Medio september 2006 kwamen we met Fontes Rodenses bijeen om onder zijn enthousiaste leiding een start te maken met een nieuw groot werk over de mythe van de Bokkerijders. De grove opzet had hij al op papier staan en de eerste redactievergadering was dus een feit. Wij, leden van Fontes Rodenses, kwamen meteen op het idee dit werk aan Louis op te dragen bij gelegenheid van zijn vijftachtigste verjaardag op 18 oktober 2006. Op die dag zou hij dan een dummy van het boek, gevuld met van alles en nog wat, zin en onzin over de Bokkerijders, aangeboden krijgen.

De voorlopige inhoud van het standaardwerk werd vastgesteld en de studie- en schrijftaken werden verdeeld.

Maar plots sloeg het noodlot toe en veranderde het leven voor eenieder die Limburgs historie een warm hart toedraagt. Enkele weken voor zijn vijftachtigste verjaardag weigerde Louis' hart plotsklaps te slaan: net terug uit het archief in Alsdorf en weer op weg naar "Het Land van Herle" kreeg Louis thuis in Heerlen, een fatale hartstilstand. Pas na zeven minuten kon Louis gereanimeerd worden en werd hij naar het ziekenhuis vervoerd.

Zeven stille minuten op een bruisend leven van bijna vijftachtig jaar, zeven minuten in onze historie, wat maken die uit?

Ongelooflijk veel! Onze Louis, de Louis die wij kenden; de denker, de gezellige prater, de onuitputtelijke bron van geschiedkundige feiten, Louis, altijd in voor een grap en humor in het Kerkraads dialect is er niet meer. Jawel, gelukkig leeft hij nog, maar we kunnen stellen

dat zeker de laatste tien tot twintig jaar van zijn leven definitief uit zijn geheugen zijn gewist.

Nu, ruim een jaar later, een jaar waarin hij met zorg werd verpleegd in de Hamboskliniek te Kerkrade en elke dag bezocht werd door zijn trouwe vriendin Corrie, is Louis er nog steeds en hij vertelt en regelt veel, net zoals hij vroeger zo graag deed, maar nu in een eigen wereld, een deel van zijn eigen historie. Wanneer je hem bezoekt en hij hoort je naam, dan past hij je meteen in in dat stukje geschiedenis waarin hij zich die week of op die dag bevindt. Echte gesprekken kun je helaas niet meer met hem voeren, maar hij is blij wanneer hij je ziet. Sinds kort woont hij in Verzorgingstehuis "Bergweide" te Heerlen, waar hij met veel vreugde in oktober 2007 samen met familie en bekenden zijn zesentachtigste verjaardag vierde. En zo gaat zijn leven door, een grote geschiedenis achter zich, een ongewisse toekomst tegemoet.

Wij missen hem node, zeker bij Fontes Rodenses. In dit afgelopen jaar hebben wij ons ontfermd over de grote historische nalatenschap die Louis via legaat aan onze stichting toevertrouwde: een grote hoeveelheid boeken en een onnoemelijk aantal mappen en ringbanden vol aantekeningen en kritische opmerkingen. Het zal zijn tijd nog duren voordat we dit allemaal geordend en geïndexeerd zullen hebben.

Het werk aan het boek over de Bokkerijders hebben we vooruit geschoven tot 2008, en wanneer we dan de draad weer oppakken zal het gemis van Louis des te groter zijn!

Toch wil ik van de gelegenheid gebruik maken om iets meer bekend te maken van deze uitgave, die er, als het aan ons ligt, beslist zal komen. We zijn dan ook zeer

verheugd dat François van Gehuchten ons heeft toegezegd ons hierbij te ondersteunen, temeer daar hij de mening van Louis over de mythe van de Bokkerijders ook deelt. Op onze laatste bijeenkomst heb ik al een groot deel van de sluier opgelicht, nu volgt nog eens op papier de gehele beoogde opzet van het werk, dat voor een deel zal bestaan uit reeds eerder gepubliceerd werk van Louis Augustus, maar dan voorzien van zijn eigen commentaar, correcties en aanvullingen zoals we die uit zijn latere aantekeningen kunnen kristalliseren, of belicht door anderen, bijvoorbeeld François:

- Voorwoord door L.J.A. Heijenrath (voorzitter)
- De Mythe van de Bokkerijders, F.L. Augustus
- Vervolgingsbeleid en procesvoering tegen de Bokkerijders. Het ontstaan van een waandenkbeeld, F.L. Augustus
- Bokkerijdersliederen uit 1743 en 1744. Wie heeft ze gemaakt, wat werd ermee beoogd, welk taalgebruik werd er gebezigd? L. Nijsten – Höfte
- Sleinada: een onbetrouwbare bron voor de historie van de Bokkerijders, F.L. Augustus
- Een bespreking van het boek "De Bokkerijders" van Anton Blok, F.L. Augustus
- De functionarissen en de leden van de schepenbanken tijdens de vervolgingsperioden 1741-1745 en 1771-1778, F.L. Augustus en H. W. Knebel
- Hoe werd de familie Kerckhof de dupe van een erfeniskwestie met de familie Hennes te Herzogenrath? Het begin van de tweede reeks vervolgingen, F.L. Augustus en ??

- *Een proces tegen een achttal personen uit Chevremont in de Franse Tijd 1799-1801, wegens diefstal in de Overste Hof, M. Huijnen*
- *Een Bokkerijdersproces te Alsdorf, F.L. Augustus, Dhr. Gislain, H.J. Koken*
- *Korte briefwisseling met Brussel over de waarde van het gebruik van de pijnbank, 1776, H.J. Koken*
- *Uitgebreide briefwisseling tussen Herzogenrath en Brussel onder de heren De Limpens, de rol van de rechtsgeleerden, schouten en hun eventuele familiale banden*
- *De rol van notaris D'Allemand*
- *De rol van de abten van Rolduc*

De dummy van ons boek hebben we Louis niet meer kunnen aanbieden, maar deze creatie kreeg, als herinnering aan onze grote promotor, een ereplaats in ons archief.

Het idee voor onze publicatie staat aardig in de grondverf, veel is al geschreven, maar er zal nog veel studie- en onderzoekswerk nodig zijn om deze klus, "Een mythe ontrafeld...", of leven de Bokkerijders nog steeds voort?", geheel in stijl van Louis Augustus, goed te klaren.

Hub Koken,
Landgraaf, november 2007.

Bokkerijders hebben nooit bestaan!

(Interview René Willems met Drs. L. Augustus; De Limburger 5 juni 1992, bewerkt door Harrie Mulders)

Bokkerijders hebben nooit bestaan! Het is een verzinsel, betoogt drs. L. Augustus, dat ondeskundige rechters destijds aanvoerden om hun ongebreidelde klopjacht op vermeende inbrekers te verdedigen. 'Ze gaven het zelf toe', erkent Augustus. 'Maar ja, op de pijnbank kon je de verdachten alles laten bekennen. Zelfs zoiets waanzinnigs als een geheim pact

met de duivel!'

'Op bokken vlogen zij door de lucht, op weg naar hun volgende brutale overval op boerderij of kerk...' Wie kent ze niet, de verhalen van de legendarische Bokkerijders?

Plunderend, rovend en moordend trokken zij in de 18e eeuw door het Limburgse land. De wreedaards erkenden God noch gebod en regen iedereen die hun pad kruiste meedogenloos aan het mes. 'Het zijn spannende verhalen', geeft drs. L. Augustus toe.

"De avonturen van de Bokkerijders lezen als een fantastische schelmenroman. Maar we moeten ons wél realiseren dat het slechts verhalen zijn. Naar mijn stellige overtuiging heeft die bende nooit bestaan. Het is een legende, gebaseerd op onbetrouwbare processtukken uit de 18e eeuw.' De schepenbanken in Zuid-Limburg veroordeelden in die 18e eeuw zeker 650 vermeende Bokkerijders ter dood! Augustus is ervan

overtuigd dat het gros van die mensen ten onrechte is opgehangen. "Denk nou eens nuchter na. Hoeveel inbraken zijn destijds gepleegd? Dertig, veertig? Dat staat toch in geen enkele verhouding tot het aantal arrestaties en executies!" Drs. L. Augustus tot aan zijn pensionering docent Duits aan het Bernardinus-College in Heerlen, verdiepte zich de afgelopen jaren in de vervolging van de Bokkerijders. Hij bestudeerde originele processtukken, verbalen, legde verklaringen van getuigen naast elkaar en las de uiteindelijke schuldbekentenissen van de vermeende Bokkerijders kritisch na. In de **Publicationsde la Société historique et archéologique dans le Limbourg** formuleert hij zijn conclusies : 'De rechters faalden. Ze hadden zich vastgebeten in het idee dat hun streek werd geteisterd door een goddeloze bende. De autoriteiten waren zó geobsedeerd door hun gedachte dat ze de realiteit uit het oog verloren. Ze zagen in iedereen een Bokkerijder.' West-Europa ging in 1740 gebukt onder een grote armoede. Na het einde van de Oostenrijkse Successie oorlogen trokken grote horden soldaten werkloos door het land. De boeren hadden schrik voor die ongere landlopers en vagebonden. De overheid trad dan ook hard op tegen vreemdelingen; op de kerkdeuren verschenen plakaten waarop de autoriteiten met zware straffen dreigden. In die tijd werd de bevolking van het huidige Zuid-Limburg opgeschrikt door enkele spraakmakende overvallen op afgelegen boerderijen. Inbraken waren destijds niet ongewoon, maar voor het eerst gebruikten de overvallers bruusk geweld: ze forceerden de poort van de boerderij, zetten de boer het mes op de keel en gingen er met zijn kostbaarheden vandoor. De autoriteiten zaten met de handen in het haar. Ze moesten dat geweld onderdrukken, maar ze hadden geen flauw vermoeden in welke hoek ze de overvallers moesten zoeken. De arrestatie van Peter Douven uit Chevremont, die betrokken was bij een inbraak in Bardenberg, kwam de rechters goed uit. Ze hoopten dat ze eindelijk een spoor hadden gevonden. Douven gaf de inbraak toe, maar ontkende elke betrokkenheid bij andere diefstallen en overvallen. Daarom werd hij blootgesteld aan een scherper verhoor, op de pijnbank. De

rechters kregen wat zij zo vurig wensten: Douven noemde namen van medeplichtigen, die op hun beurt weer andere namen loslieten. De bende was opgerold, constateerden de rechters opgelucht.

'Een absurde gang van zaken' benadrukt Augustus. 'Tijdens die folteringen bekenden de verdachten alles wat de rechtbank wilde horen. Want de pijn was verschrikkelijk. Onder tortuur zeg je niet alleen wat de inquisiteur wil horen, maar ook wat je denkt dat hem genoeg zal doen.' Zo was het inderdaad. Maar waar kwamen de namen van al die medeplichtigen dan vandaan? 'Die lagen opgesloten in de gerichte vragen die de rechters stelden' oppert Augustus. 'Vragen als: 'Heb je ingebroken in de kerk van Merkstein?' en 'Was die en die daar ook bij?' dat leverde op den duur natuurlijk de gewenste antwoorden op. De namen van mogelijke medeplichtigen droegen de rechters feitelijk zelf aan.' Het kon geen toeval zijn, vindt Augustus, dat de verdachten hun bekentenissen later weer introkken.

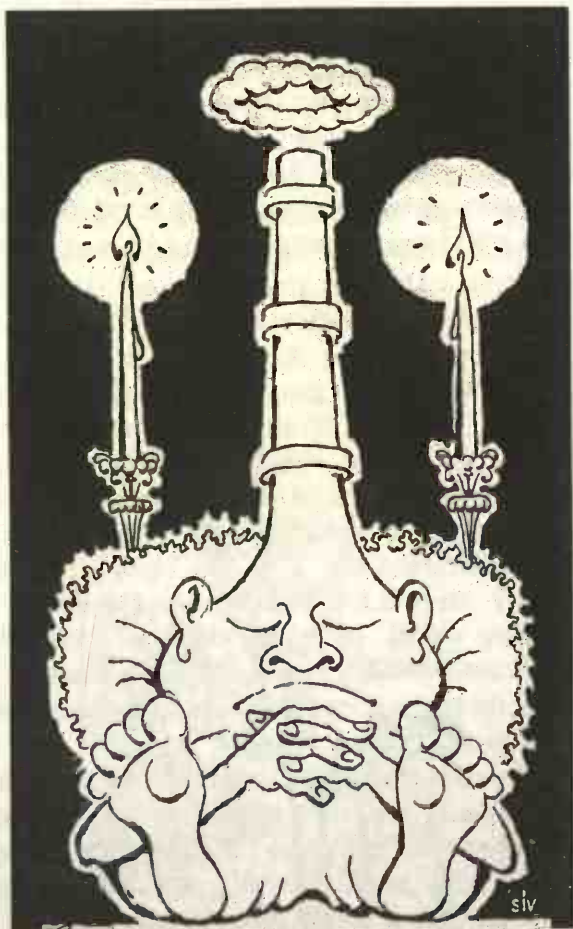
'Eenmaal verlost van die pijn ontkenden ze alles weer.' benadrukt de amateur-historicus. 'Ze hielden hun onschuld tot het laatst toe vol, ook tegenover de biechtvaders die hen op weg naar de galg begeleidden. Dat maakte hun bekentenissen op de pijnbank hoogst twijfelachtig.' Het feit dat zoveel verdachten hun bekentenissen later herriepen bracht ook de rechters in een moeilijk parket. Tot de drossaard van Montfort met een logische verklaring op de proppen kwam: de verdachten waren lid van een duivels genootschap, ze hadden gezworen dat zij elke bekentenis later zouden herroepen. 'Daarmee was de mythe van die duivelse bende geboren', zegt Augustus. De bekentenissen die de verdachten op de pijnbank aflegden, vormden later de basis voor een reeks fantastische verhalen over de Bokkerijders. De schrijver S.J.P. Sleinada was de eerste die het op papier zette; in 1779 verscheen zijn boek **Oorzaeke, bewys en ontdekkinge van een godlooze, bezwoorne bende nagtdieven en knevelaers binnen de landen van Overmaeze en aenpaelenden landstreeken**. Een hoogst onbetrouwbaar relaas, waarschuwt Augustus. 'Sleinada was bevooroordeeld. Achter dat pseudoniem ging A. Daniels schuil, de pastoor van Schaesberg. Zijn vader was schepen van Hoensbroek en had meegewerkt aan de veroordeling van Bokkerijders. Daniels schreef zijn boek waarschijnlijk als een rechtvaardiging van dat harde optreden tegen die vermeende bende.' In de 19^e eeuw kwam het historisch onderzoek naar de Bokkerijders op gang. In 1877 publiceerde Jos. Russel het boek **De rooversbenden in de Landen van Overmaas, Brabant, Holland en aan den Rijn, in de vorige en in het begin der tegenwoordige eeuw**. Hij ontleende zijn verhaal grotendeels aan de historische processtukken en verder aan het relaas van Sleinada. "Russel maakte dezelfde misstap die ook andere geschiedkundigen begingen", benadrukt Augustus. 'Hij ging uit van de verkeerde stukken. Russel's bedoelingen waren ongetwijfeld eerlijk en oprecht. Maar hij onderkende de tendentieuze teneur van Daniels' boek niet. Hij nam zonder meer aan dat de feiten klopten. Terwijl dat nog maar de vraag was. 'Zelfs dr. Anton Blok (zie hiervoor bulletin nr 3 sept. 2007; Ook vrouwen actief bij de Bokkerijders), hoogleraar in de

culturele antropologie aan de Universiteit van Amsterdam loopt volgens Augustus argeloos in de val. In zijn boek **De Bokkerijders, roversbenden en geheime genootschappen in de Landen van Overmaas** omschrijft Blok de Bokkerijders als een vrijkorps dat zich in feite verzette tegen de gevestigde orde. 'Blok maakt, net als al die andere onderzoekers en schrijvers, de fout dat hij zijn bronnen niet onderzoekt', zegt Augustus. 'Hij twijfelt geen ogenblik aan de betrouwbaarheid van de officiële processtukken. Terwijl er naar mijn mening alle reden is om die akten kritisch tegen het licht te houden. Het is toch duidelijk dat de griffier alleen opschreef wat de rechtbank van pas kwam! Een nuchtere analyse van de processtukken werpt volgens Augustus een heel ander licht op de zaak. 'Getuigen hebben het over vier, vijf, of maximaal zes overvallers', onderstreept hij. 'Hoe valt dit nou te rijmen met de verhalen over een roversbende van wel honderd man? Nee, de mythe van de goddeloze Bokkerijders kan niet kloppen. Dat is een waanidee.'

(tekeningen bij dit artikel: Jo Gerards).

**Ter herinnering aan D'r Lange Jan, een
mijnmonument!!
1976**

Ter herinnering aan D'r Lange Jan, een mijnmonument!!

Dinks nog ins aan der
**Lange Jan van de
Heëlesje koel Oranje Nassau**

Heé woeëd geboare iggene Maetz 1938 en
Sjtôrref plutselich en veul te vreug iggene
Augustus 1976

Dizze murge in alle Herregots vreugde hat enne gelierde
vunkeleër mich de sjeëf kroet noa der boam i gesjoave
en um nuuge oer genau zal deë sjoene jas eene sweëgel aan 't
lont houte.

Mit enne flinke paaf en in e wulkske van ouwe koelsjtub kom
ich dan gans langsem noa ônge en zaan Heële vuur ummer
adieë.

Mar vuur 't zoë wiet is wil ich nog geer get zaage tege alle
luuj va Heële. De letste joare zoog ich al ummer wieniger
kômpels onger mich durchloope en wie ich van die sjoëen
Hieëre vaggen koel nit mieë sjwaame moch wôs ich, dat 't mit
mich waal aafgeloopde woar.

Ut Lies, ut leefste wat mich woar op diz'huugde hant ze eng
weeëk gelèje al neëve mich voetgeholt en onger mich is d'r
kroam bekans gans aafgebroake. Noë han ich och zelf gënne
zin mieë um heej zoeë naksj te blieve stoa.

Ee dink motte de Winkbülle mich vuur ummer beloave!
Dat beej 't sjpiele van d'r Lange Jan Marsch van d'r Wiel Knipa
d'r vinger va groeët en kling noa de plaatsj wies woeeë ins d'r
langste keëhl va Heële sjtông.

Ich zaan adieë teëge alle luuj va He"le, die mich in die viëtig
joar leef zunt woeëde.
Heële ut geed dich good!

Kompel

(Harrie Mulders)

De mijnbouw kende een aantal typische uitdrukkingen en woorden. Een van het meest typische woord was 'kompel'. De mijnwerker die in de pijler aan het werk was, kende zijn arbeidskameraad vaak slechts bij deze benaming en in dit begrip lagen alle goede eigenschappen verankerd: hun kameraadschap, hun saamhorigheid en hun wederzijds verantwoordelijkheidsgevoel. Waar kwam nu dat woord 'kompel' vandaan? Merkwaardiger wijze bestaat hierover geen eenstemmigheid. In de Duitse mijnen sprak men van "kumpel". Maar ook in Duitsland weet men met de afkomst niet goed raad. Sommigen beweren, dat het afkomstig zou zijn van 'kompaan' (metgezel), maar het feit dat de klemtoon geheel anders ligt in dit woord maakt deze afkomst onwaarschijnlijk. Even onwaarschijnlijk is de afkomst van het Franse woord 'complice' (medeplichtige), waarin de klémtoon ook anders valt en dat vrijwel uitsluitend een ongunstig begrip vertegenwoordigt. Een derde mogelijkheid ligt in het Duitse woord 'kumpen' of 'kumpeln', dat betekent het aanbrengen van golfplaten. Dat zou verband hebben kunnen houden met het werk der stutters. En het tamelijk jonge woord 'kumpel' of 'kompel' zou daarna overgegaan zijn naar de man aan het kolenfront. Maar iets anders is het gebruik of liever gezegd misbruik van het woord. Zoals gezegd gebruikte men het woord ondergronds, uitsluitend bij de aanduiding van de kameraden, waarmee men onmiddellijk samen werkte. "Hij is mijn kompel" wil zeggen: "Hij is mijn buurman bij het werk". En niet bedoeld werd iemand uit een andere afdeling. Kranten spraken toentertijd over "onze kompels". Dit was echter onjuist. Een groep mijnwerkers is geen groep 'kompels'. Het element van de persoonlijke relatie tussen twee 'kompels' ontbreekt. Het misbruik kon zelfs kwetsend werken op het gevoel van de ondergronder. Wanneer een bovengronder een ondergronder met 'kompel' zou aanspreken, zou deze laatste met enige reden wantrouwend kunnen staan, tegenover dit gebruik van het vertrouwde woord. Het zou hem zo'n beetje aandoen alsof men hem een 'koelpiet' wilde

noemen, met de bekende misprijzende klank die er aan dat woord verbonden was. Hoe het ook zij, in het woord 'kompel' lagen de beste kwaliteiten van de ondergronders samengevat.

(bron De Mijn 1950)

AANWINSTEN OCGL 2^E KWARTAAL 2008

- WAT BETEKENT DEZE PLAATSNAAM; LIJST VAN LIMBURGSE TOPONIEMEN;

H. KALDENHOVEN, docent Eijkhagencollege, geeft goed overzicht van de herkomst van verschillende plaatsnamen, zinvol gezien alle nieuwe namen van fusiegemeenten sinds eerdere publicaties. Compleet als je ziet dat ook oude benamingen als Scheidt genoemd worden en zoiets als De Streep, De Voort, Aan de Slagboom etc etc.

- DE LEGENDE VAN DE BOKKERIJERS S DVD SET deel I EN II KRO JEUGDSERIE
- DVD (KLEUR): MAVO-SCHOOL PETRUS EN PAULUS 1972 (KLEUR)
- DIE TOTENZETTELSAMMLUNG DES STADTARCHIVES DÜSSELDORF; 23.000 RHEINISCHE TOTENZETTEL ZIE CDR -2-26
- HAMERS STAMMEN EN REEKSEN; OVERZICHT HAMERS STAMMEN IN NEDERLAND VAN VER. LIMB. HAMERS GENEALOGIËN
- INVENTAR DES PFARRARCHIVS ST. MARIA HIMMELFAHRT HERZOGENRATH
- DVD: NETHERLANDS AMERICAN CEMETERY AND MEMORIAL, MARGRATEN 1940-1945

Presentatie boekje Verhoale van vrueger uever d'r Lichtenmich.

Op donderdag 19 juni presenteert d'r Platkloep dit boekwerkje. Het is geschreven door Hub Erkens. Het bevat 85 bladzijden met foto's en tekeningen. Er zullen door leden van d'r Platkloep enige verhalen en gedichten worden gepresenteerd. Het boekje is te koop voor Euro 5,00 voor leden (niet leden 7,50).

Ee paar weuëd van der sjriever

Begonne mit sjrieve bjn ich eegelik ee joar of tiën geleëje, dat woar wie mieng dochter 't Conny, wat doe lid woor van de buurtvereniging van der Lichtemich, mich vroaget of ich ins get koët sjrieve uever wie't vreuger op der Lichtemich oetzoog.

Doe han ich gezag, dan sjrief ich waal in't plat, kans doe dat daan vroget het, ich zag ich sjrief 't geweun zoë op wie ich 't zaan en daan kanne de luuj van heij 't waal leëze.

Doe bin ich ee paar joar geleëje gewaar woëde dat ich och nog ee bietje rijme kan en doe bin ich dat och maar derbei goa doë .

De Geet

Bij os in de buurt doa woënet ing familie dat woare echte zelfverzörgers die woare mit inne maan of vieftiën en dan kanste dich dinke dat doa jidder daag get nuedig is um ze allemoal zat te kriëge. En vuural in der kreeg wie nieks te kriege woar en doarum houwe ze inne groëte gaat, ze houwe twië geete, trokke jeder joar ee of twië verkes get knieng en houwe inne bakoave.

En durch dat ze dat allemoal houwe woar natuurlik jidderdaag inne hoop werk te doë, de geete moëte urgens gespanne weade dat gebueret umdat ze zelve ging wei houwe, urgens woa ee schun grasveld woar langs der rank van der busch of zoë, dan woëd inne iezere pin in geneët gehouwe doa de ketting dra en daan koëte die deere ee paar stond vreete, daan moëte ze umgespanne weëde en 't smiddigs wer noa heem gehold weëde. In dea tied woëte de knieng nog vetgemest mit graas, kettingkroet, kuëelblaar en klië, get oad broëd maar dat woëd nit gouw oad mit zoëveul maan an gen dusch .

Noen woar ing van die geete krank gewoëde en gestorve, doe moët dat deer noa 't slachhoes in Heële gebrach weëde noa der distructor, die koame meestal groëter vië wat gestorve woor ophoale mit inne extra doavuur gebowde vrachwage mit inne kraan drop.

Ich han dat waal ins gezië dat ze op genne Keezer in ing wei ing kow koame ophoale die doa al ee paar daag doëd loog, en umdat die doa al inne tied geleage how woor die gans diek opgeloop van der gaas, doe sloag dea miensch van der distructor die kow mit ing aks inne slaag tuschje de ribbe, 't iesch inne knal en doanoa sisset ze leag wie ing gaasflesch, maar dea stank is nit te besriëve en dea is och noch ee paar daag doa blieve haange. Maar ich dink dat doa och ee prieëskeatje aa hong, went ze zoë deer moëte koome ophoale, doavuur moët die geet och noa Heële gebrach weëde.

Der jungste van de jonges en inne buurjong dea ee paar joar ouwer woor zouwe dat werkske waal effe opknappe,

die geet woëd in der trekwege gelane en die twië goonge op weg. Der Pasweg aaf en doe der Heëlesche berg aaf, umdat ze die kar in dea berg der ganse tied moëte teage howte, koame ze op de gedanke um zich in die kar te zette bij de geet, die woor dat toch egaal en doe in dea tied wor noch bijna gee verkier op der weg, zoë gezag zoë gedoa, Vuure woëd 't huegsel oet de kar gepakt en der trekboom woët plat gelag en der groëtste van de twië zat zich vuere um mit dea boom tusche de veut te sture en de inne zat zich hinge bij de geet.

In 't begín göng 't noch kalm aa maar durch dat gewich lopet die kar al ummer helder der berg aaf, en ing rem zoot nit op dea kloemel, dat gong zoë hêl dat ze um alletwië begoste te kniëpe en of 't noen durch ing sturfout is

gekoame of dat ze urgens mit 't vuurrad teage hont gestoëte; in jidder geval vloog in volle vaart de kar 't ungesjte boave en vloge ze durch de lóch.

Inne miensch dea in der gaat woor aa 'nt wirke how der slaag gehoëd en koam aagelope um te helpe, die twië woore ongertusje al opgesjrafeld en woore zich aan 't aafkloppe, der miensch zeat, zoë te zie, zit ier twië noch al good der van aaf gekoame maar die erm geet is doëd.

Lauradorp in de belangstelling: Heemkunde- vereniging is vraagbaak

Vijf jaar geleden, op 13 augustus 2003, stelden Burgemeester en Wethouders van Landgraaf aan de Raad voor om een deel van de wijk Lauradorp aan te wijzen tot Beschermd Stadsgezicht. De Raad ging hiermee akkoord en onlangs, na een procedure van bijna vijf jaar, nam het Rijk, bij besluit van 15 februari 2008, de wens van College en Raad over. De minister van OCenW alsmede de minister van VROM baseren hun besluit op de overwegingen:

1. dat het gebied Lauradorp van algemeen belang is vanwege zijn historisch-ruimtelijke karakter en
2. dat het historisch-ruimtelijke karakter van dit gebied nog voldoende gaaf en herkenbaar is.

Belangstelling van L1. Tegelijk met Lauradorp werden ook vier andere wijken, alle gelegen in Heerlen, aangewezen: Beersdal, Eikenderveld, de Maria-Christinawijk en Tempsplein e.o. Maar L1 koos Lauradorp uit voor een, in eerste instantie, radioreportage. Hoe komt een reporter aan informatie over Lauradorp? Men informeert bij de gemeentesecretarie van Landgraaf en wordt vervolgens verwezen naar de plaatselijke Heemkundevereniging. Bestuurslid May Offermans weet alles van Lauradorp, dus is May het aanspreekpunt voor Heemkundevereniging en L1-radio. May: "die bewuste vrijdagavond na het bekend worden van "Lauradorp-beschermd-dorpsgezicht", is het begonnen. Ik keek om 18.30 uur naar het L 1 nieuws op TV, benieuwd of ze iets over Lauradorp zouden zeggen. Toen de uitzending begon ging de telefoon: hier met L1 radio... Tot mijn verbazing zei ik: "nee ik ben TV aan het kijken voor Lauradorp". "Ja", klonk het: "Hier Marc Theunissen van de radio L1, ik zou morgen graag een radioreportage maken van Lauradorp". Mijn vraag was: "hoe stel je je dat dan voor?" "Gewoon al lopende een uitzending maken", was het antwoord, "maak je maar geen zorgen, dat lukt wel". Hierop schakelde May direct ondergetekende in ter assistentie. Zo hadden we op zaterdag 16 febr. bij het OCGL een inleidend gesprek over Lauradorp en

vervolgens togen we naar het mijnwerkersdorp. We wezen op het Steenen Kruis, dat in zekere zin de poort vormt van Lauradorp, en vertelden in Kantstraat (waar May is geboren), Roland Holststraat (de voormalige Emmastraat, waar de wieg van ondergetekende stond) en Lindestraat over de bijzondere geschiedenis van Lauradorp, de inrichting van het dorp met zijn voorzieningen op allerlei gebied en zijn al even bijzondere bewoners, vanuit alle windstreken aangetrokken door de bestaansmogelijkheden die de steenkoolwinning bood. May heeft in de loop van de laatste jaren bijna alle oude adressen geïnventariseerd en weet over heel wat gezinnen te vertellen. De radio-uitzending vond plaats op dinsdagavond 18 februari. Een registratie van dit gesprek wordt in het archief van OCGL bewaard.

Tv-opname. Het eerste bezoek aan Lauradorp was voor Marc Theunissen blijkbaar aanleiding om ook de TV-afdeling van L1 in te schakelen. Want kort daarop volgde het verzoek aan May en ondergetekende om op korte termijn mee te helpen aan een tv-opname van Lauradorp. En dan zou men het heel interessant vinden ouderen die al hun leven lang in Lauradorp hebben gewoond te laten vertellen over hun ervaringen. Na enig zoeken vonden we in de Maastrichterlaan een vrouw van Poolse afkomst, mevrouw Czerniej. Zij en haar inmiddels overleden man waren vluchtelingen uit W.O. II; zij arriveerden in 1948 in Lauradorp. Mevr. Czerniej woont nog steeds in de woning die zij toen betrokken. Het kostte May nog heel wat moeite om mevr. Czerniej bereid te vinden aan het programma mee te werken, maar enig massagewerk van zoon Slavek deed wonderen. Op 1 maart werd het tv-programma opgenomen. In de ruimte van de Heemkundevereniging vertelden we over de geschiedenis en bijzonderheden van Lauradorp en vervolgens trokken we met verslaggever en cameraman naar huize Czerniej. Geholpen door haar zoon en ook door de geruststellende aanpak van reporter Marc Theunissen, vertelde mevrouw Czerniej heel interessant over haar wederwaardigheden. Haar mengeling van Pools-Duits-Limburs dialect bleek echter voor de gemiddelde kijker onverstaanbaar. Ook de verslaggever had er, bij zijn eindmontage, moeite mee. De tekst moest derhalve voorzien

worden van ondertiteling. Daarvoor moest M. Theunissen (afkomstig uit regio Venlo) de hulp inroepen van collega-verslaggever Frank Moonen uit Waubach en ook belde hij een keer met de vraag: "de Czerniejs hebben het over: *inne biereboom in d'r gaat...* Wat bedoelen ze daarmee? De tv-opname vlotte overigens niet erg. Die dag waren de weersomstandigheden te slecht voor buitenopnames; daarvoor kwam men terug op 3 maart, met een camerawagen. May liet uiteraard weer de mooiste plekken zien. Daarbij maakte vooral het huis van de voormalige woningopzichter van *Thuis Best* aan de Lindestraat indruk. Wat nog minder vlot ging was de uitzending. L1-TV maakt wat dat betreft geen beste beurt. Enkele keren werd de uitzending aangekondigd en gaven wij dit bericht door aan de velen die het programma graag zouden zien. Om dan te moeten constateren dat we de tv voor niets hadden aangezet. Pas op 1 april belde reporter M. Theunissen 's avonds om 19.00 uur, dat de uitzending diezelfde avond toch echt door zou gaan. En dat was nog waar ook...☺. Het is een aardige reportage geworden, wat mij betreft, maar inleiding en afsluiting hadden toch wel beter gekund...De reportage staat op dvd (met dank aan Sjef Born) en ligt uiteraard bij ons OCGL ter inzage.

Beschermd dorpsgezicht: en wat nu? Als er vreemd en/of hoog bezoek komt, willen mensen zich uiteraard van hun beste kant laten zien. May en ik voelden ons op enigerlei wijze gastheren voor Lauradorp en daardoor keken we wellicht wat kritischer dan normaal naar onze eigen omgeving. En dan valt je toch op dat Lauradorp hier en daar niet meer zo "fotogeniek" is. Van menige plek hoop je dat de cameraman ze niet ziet ☹. De groentetuinen van vroeger met hun fruitbomen hebben bijna overal plaats gemaakt voor garages en andere bijbouwswels. Verklaarbaar, maar moeten de "achteroms" er dan op sommige plaatsen zo troosteloos bij liggen? Het "Steenen Kruis", de plek waar je met trots zou willen zeggen: "en hier begint Lauradorp", biedt maar een treurige aanblik. Hopelijk vormt de aanwijzing tot beschermd dorpsgezicht het startsein voor een revival. Lauradorp verdient het!

*Mede namens May Offermans,
John Smeets*

N.B.

Tijdens de radio- en tv-opnames liet verslaggever Marc Theunissen zijn verbazing blijken over accommodatie en voorzieningen van onze Heemkundevereniging. Ook het grote aantal actieve bezoekers maakte indruk. "Dat zou nog iets zijn voor een aparte uitzending", zei hij.

April 2008

Lauradorp is in verschillende fases gebouwd. De grote groep van 374 woningen die onder het beschermd dorpsgezicht valt, stond bij Thuis Best geregistreerd als LAURA V. Deze groep LAURA V, ontworpen door de Brunssumse architect Jan Drummen, werd gebouwd tussen 1927 en 1932.

DE JAREN VIJFTIG I

Gebore in Nuijenage.....

Woa kunst doe vandaan? Ich bin van Nuijenage. Ik werd 27 augustus 1958 in de vroege ochtend geboren.

Joseke (Seerden) Pompl als baby

De eerste mijnwerkers gingen naar de "sjieg". Toen onze buurman Wiel Vreuls naar de mijn wilde gaan hield mijn vader hem even tegen. Wij hebben zo juist een dochter gekregen. Ik werd geboren Voortsraat 20, hoek Oude Landgraaf, Voortstraat in een klein huis. Mijn vader Joep Pompl stamde uit een mijnwerkersgezin uit de Voort, mijn moeder Ennie Beckers van een landmetersgezin van de Hei. Reeds vanaf hun lagere schooltijd kenden mijn vader en moeder elkaar. Tijdens de traditionele meibals werd koppeltjes samen gesteld. Zo zouden mijn vader en moeder samen naar het meibal gaan. Echter de opa van mijn moeder Willem Zenden voormalig locoburgemeester van Nieuwenhagen stierf vlak voor zijn 50-jarige bruiloft. Dus werd de date een jaar later gepland. Mijn vader Joep Pompl was sinds zijn jeugd jaren actief bij de verkenners Tarcisius als hopman. Mijn moeder was leidster bij de welpjes.

Als geliefkoosde pleisterplaats had hij de kapelanie bij kapelaan Hein van de Zander. Joep toog in de zomer met een grote groep verkenners en welpen van Tarcisius op kamp. Joep was een echte verenigingsman. Hij was sociaal maar streng. Maar kwam op voor zijn jongens.

Mijn ouders trouwden 9 november 1957 in de kerk van Nieuwenhagen; welpen en verkenners vormden een erehaag. Mijn vader heeft het verkennerswerk nog enige tijd vol gehouden. Ik herinner mij nog de verkenners bij ons over de vloer. En de priesterwijding van Jan Gerards een bekend lid van de verkennerij. Pap droeg als hopman een gigantische hoed en een korte broek waar je een mud aardappels ook mee zou kunnen vervoeren. De kwastjes aan de sokken vond ik grappig. Ik herinner mij nog Philomena in 't Ven de huishoudster van kapelaan van der Zander, een ontzettend lief mens die voor iedereen klaar stond.

Het huis waar ik geboren was stond weliswaar in de Voort maar ik kwam er hooguit slechts bij mijn grootouders Pompl-Meeuwissen. Mijn vader was de enige van zijn broer en zussen die getrouwd was. De rest woonde nog bij opa en oma Pompl. De familie Pompl was zeer katholiek. Het huisje van oma en opa lag meteen naast de kieskoel van Lindelauf. In het huisje was geen badkamer. Geleefd werd er in de keuken. Er was een ouderwets fornuis en een koperen kraantje met piep-klein aanrecht.

Een badkamer had men niet. Een televisie ook niet. Je moest altijd rustig zijn. Voor een kind iets onmogelijks. Mijn opa Josef Pompl stamde uit Bohemen/Tsjechie. Hij was een Deutsch-Böhm die in 1913 naar Schaesberg kwam om in de ON II te werken. Het was een klein pittig mannetje die uren in de Brunsummerheide wandelde. Hij nam paddestoelen mee zoals hij gewend was uit zijn geboortestreek. Opa stierf in 1963. Mijn oma Bertha Pompl-Meeuwissen kende ik als zittend in een stoel met een schort voor. Ze had lang grijs haar in een knotje gevormd. Als de melkboer kwam haalde ze een stukje papier uit haar gebloemde schort met een potloodje. Ze had zo haar eigen manier van berekenen.

Mijn opa en oma Beckers-Zenden woonden vanaf juni 1961 op de Hereweg. Opa was landmeter bij het kadaster. Hij had diverse stukjes grond. Toen hij een super grote lap grond kon kopen op de Hereweg besloot men er 3 grote vrijstaande huizen te laten bouwen. In het midden woonden opa Louis Beckers met oma Fientje Beckers-Zenden. Links woonde mijn oudste oom Jo Beckers met zijn gezin. Hij werkte bij personeelszaken op de mijn Julia. Rechts woonde mijn oom Wiel Beckers met zijn gezin. Hij was opzichter bij de mijn Laura. De tuinen van de familie Beckers waren gigantisch groot en grensden tot aan de jongensschool in de Gatestraat.

Het huisje waar ik geboren was had een klein hofje. Als kind speelden wij beschut achter de poort. De oude heide bestond slechts uit weilanden. Vanaf de oude Landgraaf tot aan de Kleikoelerweg waren slechts weilanden en nog geen huizen. Aan het andere eind van de rij huizen naast ons huis kwam eerst het huis van Piet en Trina Ritzen. Dan weer een vrijstaand huis en dan weer een weiland. Pas een eind daarna kwamen wat winkels en daar tegenover begonnen de eerste huisjes van de Voort. Bij de kruising stonden de cafe's van Veenendaal en Hartman. Er waren nog ouderwetse elektriciteitspalen en de weg naar mijn grootouders in de Voort was altijd koud en donker in de winter.

Mijn schoolperiode begon op de kleuterschool bij de zusters. Dat was nog gemengd. Ik was een klein bang kind met zwarte staartjes. Op de gang hingen tasjes met daarin slofjes. Naast de kleuterschool was een zandbak. Er zaten veelal kinderen van de Hei op de school en uit de wijk de Voort. De Hei dat was veelal de Hoogstraat. Deze straat bestond uit zakenmensen. De Voort bestond uit arme mijnwerkersgezinnen met heel veel kindertjes. Na de kleuterschool ging ik naar de Mariaschool. Er was destijds een gigantische hoeveelheid kindertjes. Aangezien er geen plaats was op school ging ik naar de eerste klas boven het patronaat in de Wilhelminastraat. Daarna weer naar de school op de Landgraaf. De school werd geleid door een hoofdzuster. We hadden een handwerkzuster. Kerkbezoek was noodzakelijk en de kapelaans gaven godsdienstles. Je mocht geen lange broek aan daar over heen ging een rok. Iedere dag

werd gebeden en de zuster speelde liedjes op het harmonium in de klas. Ik vroeg mij soms af hoe de zusters sliepen. Met of zonder kap. Hun huid was o zo schoon. Gedisciplineerd stond je op de speelplaats en moest binnen over de zwarte tegels richting je klaslokaal lopen.

Joseke samen met broertje Johnny en opa en oma Beckers-Zenden in ons huis in de Voortstraat.

De tegenstelling tussen de kinderen van de Voort en de Hoogstraat was groot. De Voort met zijn arme grote gezinnen en de zakenfamilies op de Hoogstraat. Mijn overgrootouders hadden een café en kapperszaak op de Hoogstraat. Mijn opa was als landmeter een ambtenaar. Terwijl de familie van mijn vader gewoon een mijnwerkersgezin uit de Voort was. Zo kwam ik dus met allerlei kinderen op school in contact. En dat heeft mij gevormd tot wie ik nu ben.

In de 4e klas hebben we een jaar les gehad op de Jozefschool in de Irenestraat als dependance van de Mariaschool.

Mijn vader heeft zijn hele leven hard gewerkt en in december 1966 verhuisden wij naar een vrijstaand huis in de Wilhelminastraat. Dus de Irenestraat was geen probleem. Mijn nichtjes Beckers zaten ook op deze school. Dit vond ik geweldig. Echter het 5^e en 6^e leerjaar was weer op de Mariaschool. Maar ik herinner mij zuster Augustien. De kleine zuster die ik in de 6^e klas had en die ontzettend veel humor en warmte had. Ze stamde uit Amsterdam en beweerde dat Maastricht en Amsterdam erg op elkaar leken. Deze zuster gaf ons warmte en heel veel algemene ontwikkeling mee. Ze had het steeds over een Marietje van der Meulen en misschien heette ze zelf zo. Ik was 8 jaar toen wij in de Wilhelminastraat gingen wonen. Een enorme vooruitgang. Echter sinds mijn grootouders Beckers in 1961 op de Hereweg woonden heb ik vanaf deze tijd daar het meest vertoeft. De Wilhelminastraat was een straat met mijnwerkersgezinnen met veel kinderen en enkele winkeliers. Ik herinner mij nog Marieke Mertens die voorbad tijdens begrafenissen. Indien je dat hoorde moest je braaf zijn want er kwam een begrafenis langs. Ook reed de bus regelmatig door onze straat. Geboren in de Voortstraat, vanaf mijn 8^e in de Wilhelminastraat wonend. Maar mijn hart lag op de Hereweg. Ik was er altijd te vinden. Op de eerste plaats als oogappel van oma Beckers. Oma heeft 27 augustus 1935 een levenloos zoontje gekregen. En toen ik op 27 augustus 1958 werd geboren heeft zij de deur bijna omver gelopen. Wij waren 4 geslachten en er werden foto's gemaakt in de wei van mijn overgrootmoeder waar nu ongeveer de Clausstraat ligt. Mijn vader kwam vroegtijdig in de WAO; opa en oma hebben zich steeds over mij ontfermd. Bij de familie Pompl in de Voort voelde ik mij wat verloren. Er waren daar geen neefjes en nichtjes.

Bij mijn opa en oma Beckers was alles. Een grote tuin met fruit. En veel kinderen. Ik was hun oudste kleindochter en ik was dol op mijn neefjes en nichtjes op de Hereweg. Voor oma was niets te veel. In de tuin waren kuipen waarin we pootje baden. Oma leerde ons kaarten, breien. Ze deed met ons bingo. Op zaterdag was de kamer vol met kindertjes die naar Swiebertje keken of Bonanza.

Maar het mooiste feest was de gang met een verhoging. Oma had flaphoedjes en sjaaltjes; en lippenstift. Zo is menig toneeltalent ontstaan bij ons. De band met de familieleden was hecht. Mijn familie bracht hun kindertjes op zaterdag naar opa en oma. Dan ging men naar de supermarkt van Stüssgens in de Gatestraat.

In de winter werd in de sneeuw geravot. Opa ging met ons het bos in. Begin jaren 60 kon je nog vanuit hun huis met een verrekijker tot aan Duitsland kijken. Tegenover opa en oma lag autorijschool Bellevue. Daar is mijn nichtje eens in een teiltje water gevallen toen Wiel Heuts zijn auto aan het poetsen was. Voor oma moest ik eens gerepareerde schoen ophalen bij Jozef Smeets. Ik was eerst wat bang maar de man was reuze aardig. Brood haalde ik bij bakker Haan. En bij slager Reumkens het vlees.

Maar het mooiste was als oma weer eens ondeugend was. Als ze weer op de bank lag en Pierre Cerfontaine met groente en fruit aan de deur kwam. En oma liet hem alles opsommen. Pierre wat has doe allemaal. En Pieere zei: ee eppelke, ee bierke, een pruumke. Je hoorde dan zachtjes hi hi.....typisch 't oma Fientje.

Huize Beckers op de Hereweg 76 was een paradijs. In 1971 stierf oma. In 1980 trouwde ik en ging naar Schaesberg wonen. En in 1990 naar Heerlen met een enorm heimwee naar Nuijenage. Maar dromen komen soms uit. In de ochtend van 17 oktober 1993 werd ik wakker en hoorde ik de klokken van de kerk Nuijenage. Ik was terug!!! Tenslotte blijven Sjweegelsöppere, Sjweegelsöppere. Ik woon in het Hoefveld waar vroeger korenvelden stonden met prachtige bloemen. Met ver weg de kolensteenbergen. Het bos waar we speelden en mijn geliefde Hereweg.

En ik hoop nog lang Sjweegelsöpper te zijn.

Met hart en ziel werk ik mee aan de boeken over Nieuwenhagen. Als ik in Maastricht ben in het archief en mij buig over de notariaten zie ik mijn Nuijenage met al die mensen voor me uit het verleden.

Ich bin van Nuijenage.

Jose Seerden-Pompl

Enkele wetenswaardigheden uit de jaren vijftig

(Harrie Mulders)

1950 Op Ambon roept ir. J.A. Manusama de Onafhankelijke Republiek der Zuid-Molukken uit.

Chinezen marcheren Tibet binnen en onderstrepen daarmee hun aanspraken op het gebied.

Op de radiotentoonstelling in Düsseldorf zijn de eerste FM-radio's te zien.

Carol Reeds film *"The Third Man"* met Orson Welles gaat in roulatie.

Voetballer Abe Lenstra krijgt een aanbod om voor

Fl. 100.000,00 in Italië te gaan voetballen. Hij weigert.

1951 Met de ondertekening van het Verdrag over de Monetaire Unie (Benelux, Bondsrepubliek Duitsland, Frankrijk en Italië) begint de Europese eenwording.

Columbia Broadcasting System (CBS) zendt voor het eerst een TV programma in kleur uit.

In Düsseldorf wordt de eerste langspeelplaat (33,3 toeren) ten doop gehouden.

Vanuit een studio in Bussum verzorgt de Nederlandse Televisie Stichting (NTS) de eerste officiële TV uitzending in Nederland.

Hugo Koblet wint de Tour de France, Wim van Est moet afhaken na een ernstige val in een ravijn, hij heeft dan de gele trui.

1952 De republikein Dwight D. Eisenhower wint de presidentsverkiezingen in de VS.

Op de internationale radio- en tv beurs in Londen is voor het eerst beeldtelefoon te zien.

Paus PiusXII nagelt de moderne dans aan de schandpaal; deze zou zondig gedrag bevorderen.

Charlie Chaplin keert niet terug van een reis naar Europa, omdat hij in de VS wordt verdacht van steun aan het communisme.

1953 Na de watersnoodramp in Zuidwest Nederland, waarbij 1835 doden vielen, neemt de regering

maatregelen die een dergelijke ramp in de toekomst moet voorkomen.

In aanwezigheid van 50.000 kijklustigen loopt in Hamburg de "*Tina Onassis*" van stapel; met 25.010 ton brutoregister-ton; de grootste tanker der wereld.

De film "*Roman Holiday*" maakt Audrey Hepburn wereldberoemd.

Hardloper Emil Zatopek verbetert zijn eigen wereldrecord op de 10 km. tot 29.01.6.

1954 De Sociaal Economische Raad (SER) adviseert het kabinet tot invoering van een Algemeen Ouderdomspensioen (AOW).

De eerste atoomonderzeeër ter wereld, de "*Nautilus*" wordt in de vaart genomen.

Met zijn band "*The Comets*" neemt Bill Haley in een studio in New York *Rock around the clock* op.

Lange afstand schaatser Jeen van den Berg wint de 10^e Elfstedentocht op 3 februari.

1955 Het land van generaal Franco (Spanje) komt door militaire verdragen met de VS en door toetreding tot de NAVO enigszins uit zijn isolement.

De Bell Telephone Laboratories presenteren de eerste computers met transistors,

Elvis Presley begint zijn eerste tournee door de VS.

Bij de 24 uren race van Le Mans rijdt een auto op het publiek in; er vallen 82 doden.

1956 De Tweede Kamer neemt de AOW wet aan. In het eerste jaar (1957) krijgen 712.000 mensen boven de 65 een AOW-uitkering.

De bouw van een 6500 km lange spoorverbinding tussen Moskou en Peking wordt beëindigd.

Filmactrice Grace Kelly trouwt met vorst Rainier III van Monaco.

In Parijs wint Real Madrid met 4-3 van Stade Reims en wint daarmee de eerste Europacup voor landskampioenen.

1957 Het kalmeringsmiddel "*Contergan (Softenon)*" komt op de markt; enkele duizenden kinderen komen daardoor mismaakt ter wereld.

De eerste voorstelling van Leonard Bernsteins musical *West Side Story* op Broadway is een overweldigend succes.

Corry Brokken wint het Eurovisie Songfestival met *Net als toen*.

De fransman Jacques Anquetil wint de Tour de France.

1958 In Eindhoven presenteert DAF de eerste personenauto met automatische transmissie (variomatic).

Koning Boudewijn van België opent de Brusselse Wereldtentoonstelling; symbool is het Atomium, een 102 m. hoog model van een ijermolecuul.

In Stockholm wordt Brazilië wereldkampioen voetballen door met 5-2 van Zweden te winnen.

Fokker draagt de eerste Fokker F-27 Friendship over aan de nieuwe eigenaar.

1959 Na de vlucht van dictator Fulgencio Batista y Zalvidar trekt het revolutionair leger van Fidel Castro Havanna binnen.

De Dalai Lama vlucht naar India, nadat er in Tibet bloedige onlusten zijn uitgebroken tegen de Chinese bezetter.

Voor het eerst steekt een hovercraft het Kanaal over.

Teddy Scholten wint het Eurovisie Songfestival met *'n Beetje*.

Als eerste Spanjaard wint Federico Bahamontes (*de adelaar van Toledo*) de Tour de France.

Bron: De Kroniek van onze eeuw 1950-1960.

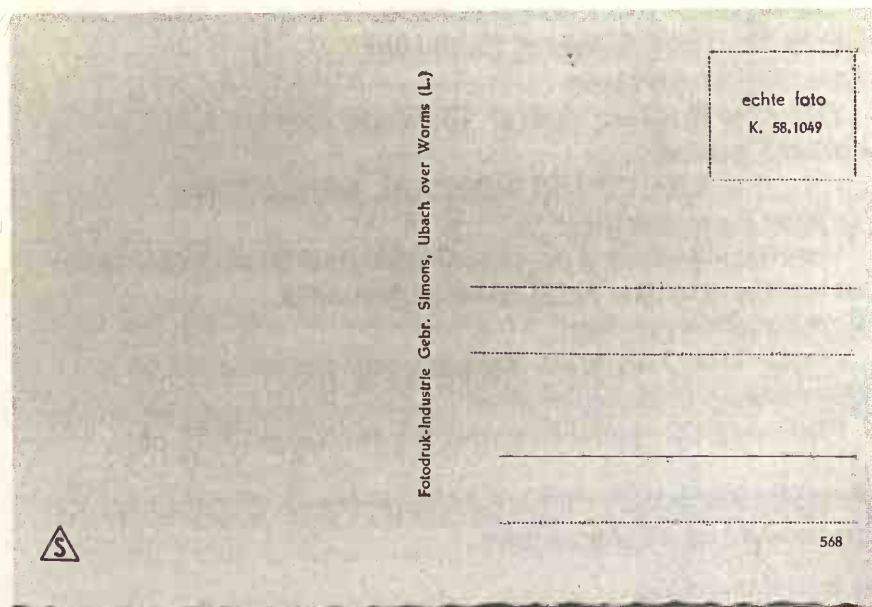
Gezocht

Ansichtkaarten uitgegeven door de drukkerij gebr. Simons uit de Groenstraat.

Gedurende haar bloeiperiode in de jaren 1950-1965 omvatte het archief van de drukkerij van de gebr. Simons in de Groenstraat ongeveer 23.000 verschillende foto's van Nederland. Grotendeels bestond dit fotoarchief uit glasplaten. **Tot op heden weten we als vereniging niet of er nog iets van dit archiefmateriaal voorhanden is en waar het zich eventueel zou kunnen bevinden. Elke tip is welkom.**

In bovengenoemde periode bedroeg de dagelijks productie ongeveer 36.000 ansichtkaarten. Er zijn dus in de loop van de tijd enorme hoeveelheden kaarten door dit bedrijf geproduceerd. In het kader van een onderzoek naar de geschiedenis van deze drukkerij **zijn we op zoek naar ansichtkaarten die door deze firma zijn uitgebracht. Beschreven(verzonden) en onbeschreven kaarten, ongeacht de datum, zijn welkom.**

U kunt uw kaarten op woensdag- of zaterdagmiddag tussen 13.00 en 17.00 uur bij ons verenigingsarchief afgeven of contact opnemen met ondergetekende.

Hub Dortants
045-5315315

Activiteiten 2008

Donderdag 19 juni:

D'r Platkloep presenteert Verhalen en gedichten van d'r Hub Erkens van d'r Lichtemig; aanvang 19.30 uur

Zondag 14 september:

MONUMENTENDAG thema **SPOREN VAN HET VERLEDEN** van 10.00 tot 17.00 uur.

Donderdag 9 oktober:

Lezing over Kloosterrode, Kloosterrade en Rolduc door Gerda Tonnaer; aanvang 19.30 uur

Zaterdag 11 oktober:

Excursie Rolduc; vertrek 13.00 uur, kosten worden nog bekend gemaakt.

LET OP!!::STUDIEZAAL GESLOTEN!!

Vrijdag 7 november:

Verenigingsavond en presentatie Jaarboek 2008; Waar en kosten worden tijdig bekend gemaakt.

Vrijdag 28 november:

Presentatie Fotoboek Schaesberg; aanvang 19.30 uur

Donderdag 11 december:

Platkloep D'r geboare verteller; aanvang 19.30 uur

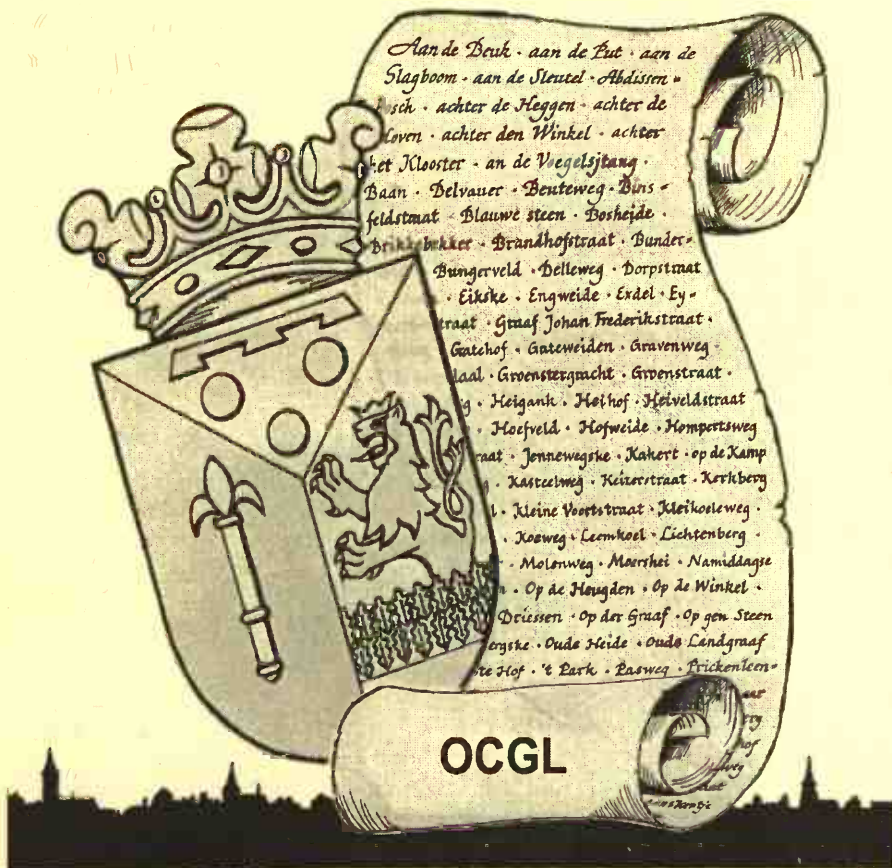
Paleografielessen: 17 juni, 16 september, 28 oktober, 25 november en 16 december.

Publikaties en verkoop van boeken e.d. Heemkundevereniging Landgraaf (OCGL)

Vet en cursief is nieuw.		Prijs	
Titel:	Jaargang / Auteur	leden	niet leden
JAARBOEKEN OCGL			
de jaargangen 1985 / 1986 / 1987 / 1989 / 1990 / 1993-94 / 1995 / 1997-98 / 1999-2000 / 2002 zijn		uitverkocht	
o.a. Dialectstudie	1988	4,00	4,00
o.a. Genealogie Jongen	1991	4,00	4,00
o.a. Annalen van pastoor Schatten 1910-1935	1992	4,00	4,00
o.a. De familiegeschiedenis Rongen	1996	4,00	4,00
Kerken en Gelovigen in Landgraaf	2001	10,00	12,50
o.a. Burgemeesters van Landgraaf	2003	10,00	12,50
o.a. Schutterijen Landgraaf - ON2 - Verwantschappen met E.hoven	2004	10,00	12,50
o.a. Bokkerijders in Landgraaf - de Romeinse weg door Landgraaf	2005	12,50	15,00
o.a. De Hereweg 1930-1945, 25 jaar OCGL, Bokkerijders	2006	12,50	15,00
o.a. Medische zorg Oostelijke mijnstreek, Horeca Landgraaf	2007	uitverkocht	
SERIE "KEN LANDGRAAF"			
DEEL 1: Kruisen en kapellen	1995	uitverkocht	
DEEL 2: 16 Wandelingen	1995	2,00	2,00
DEEL 3: Straatnamenboek Van Aalbersestraat tot Zwartebergweg	1997	2,00	2,00
DEEL 4: Parochie het Eikske 50 jaar	1997	uitverkocht	
DEEL 5: De Voort. Logboek van een wijk in Nieuwenhagen.	2000	uitverkocht	
DEEL 6: Fotoboek Woa is der Sjeet geblieve	2002	uitverkocht	
DEEL 7: Fotoboek Woabich - Grunstroat	2003	10,00	12,50
DEEL 8: Fotoboek Van d'r Herrewêg noa Nuijenhage	2004	uitverkocht	
DEEL 9: Fotoboek Alles um der Sjeet	2005	12,50	15,00
DEEL 10: Fotoboek Rimburch Lauradorp d'r Busj	2006	12,50	15,00
DEEL 11: Fotoboek Kweer durch Nuijenhage	2007	12,50	15,00
Serie "KIJK OP LANDGRAAF"			
DEEL 1: Verhoale van vrueger uever d'r Lichtemich	2008 / H. Erkens	5,00	7,50
LANDKAARTEN (kopiën)			
Eijgelshoven 1891 (113 x 92 cm)		2,00	2,00
Schaesberg 1903 (98 x 61 cm)		2,00	2,00
Toponymische kaart Thorns Ubach vóór 1525 (84 x 59 cm)		2,00	2,00
Schaesberg, Nieuwenhagen, Ubach o Worms Rimburch 1805-1807 (kopie)	1991 / M. Quaedflieg	1,00	1,00
Schaesberg, Nieuwenhagen, Ubach o Worms, Rimburch 1805-1807 (kleur)	1991/ M. Quaedflieg	5,00	5,00
PUBLIKATIES VAN DERDEN en DIVERSEN			
En d'r Boer heë boeëret wieër (genealogie fam. Baur)	2002 / M. Quaedflieg	22,50	22,50
Middeleeuwse Pottenbakkersovens in Landgraaf	2001 / W. Beckers	uitverkocht	
Schaesberg en zijn kerk. 300 jaar Petrus & Paulus parochie	2000 / E. Ramakers	10,00	10,00
Oud Schaesberg (tekeningen)	Jozef Franck	uitverkocht	
Haengenaemd	1987 / H.P.M. Haen	3,00	3,00
Limburgse gedichten	OCGL, sectie Dialect	0,50	0,50
Foto's staties Ad de Haas compleet 14 foto's		3,00	3,00
Foto's staties Ad de Haas losse foto		0,50	0,50
Bokkerijders wandel- en fietstochten	OCGL	7,50	7,50
BESTANDEN OP CD-rom / DISKETTE *			
Div. DTB / BST bestanden in PDF-formaat: Eijgelshoven, Frelenberg, Marienberg, Schaesberg, Ubach, N.hagen, UoW, Rimburch.	2003 Werkgroep Waubach	10,00	20,00
Complete inventaris OCGL	Laatste versie	1,50	1,50
Volkstelling gemeenten Landgraaf 1796 in PDF-formaat *	OCGL	3,00	3,00

Heemkundevereniging Landgraaf

Bulletin

Oudheidkundig en Cultuurhistorisch Genootschap Landgraaf

JAARGANG 24 NR. 3 SEPT. 2001

DAGELIJKS BESTUUR

Voorzitter J.Schiffelers, Lokert 9, 5591 NB Heeze, 040-2262936
Secretaris J.Lussenburg, Op de Heugden 28, 6371 XM Landgraaf
06-48655445
Penningm. J.M. Erkens, Wiel Ringenslaan 39, 6373 EP Landgraaf
06-15162659

ALGEMEEN BESTUUR

2^e secretaris J Baur, Gravenweg 58, 6471 VZ Eygelshoven 045-
5352849
Bulletin/Jaarboek H.A.Mulders, Hoefveld 18, 6373 XG Landgraaf 045-5322876
Archief/werkpl. S.H.P.Moonen, Bertus Aafjeshof 2 6431 DZ Hoensbroek. 045
8508030
Geneal/Waubach H.Dortants, Eijgelshovenerweg 25, 6374 KB Landgraaf 045-
5315315
Algemeen M.J. Offermans, Schoolstr. 88, 6374 GZ Landgraaf, 045-
5314079
Archeologie/educatie J.G.M. Born, Charles Frehenstr.85, 6374 EL Landgraaf, 045-
5310393
Contactpersoon Platkloep H.A. Mulders, Hoefveld 18, 6373 XG Landgraaf, 045-
5322876

BESTUURSADRES

Op de Heugden 28, 6371 XM Landgraaf tel. 06-48655445

E-mail : j.lussenburg@home.nl

REDACTIEADRES BULLETIN EN JAARBOEK

Hoefveld 18, 6373 XG Landgraaf, 045-5322876

CONTRIBUTIE O.C.G.L.

Individuele leden € 16 euro per jaar
Gezinslidmaatschap € 19 euro per jaar
Toeslag gebruik studiezaal € 9 euro per jaar
Jeugdlidmaatschap € 5 euro per jaar (gebruik studiezaal inbegrepen)

BANKRELATIE

Rabobank Landgraaf rek.nr 136314937 t.n.v. O.C.G.L. Landgraaf
Postgiro 4776225 t.n.v. OCL Landgraaf
Buitenlandbetalingen: Ibannr. NL 32 RABO 01363149 37 Bic nr. RABONL2U

VERENIGINGSGEBOUW

An de Voëgelsjtang 12 6373 BJ Landgraaf 045-5322820 (tijdens openingstijden)

E-mail-adres: heemkundelandgraaf@hotmail.com

www.heemkundelandgraaf.nl

**VASTE OPENINGSTIJDEN STUDIEZAAL: Woensdag en zaterdag
13.00-17.00 uur Middag kennismakingsbezoek gratis**

Het Bulletin verschijnt 4 x per jaar.

Losse nummers € 1,50 excl. portokosten

Van de voorzitter

Wanneer ik in augustus aan het voorwoord voor het Bulletin begin weet ik, dat ik aan de laatste werkweken voor mijn vakantie begin. Normaal gesproken zie je wanneer die "R" in de maand komt veel mensen weer hun hobby oppakken die ze in de zomermaanden wat naar achteren schuiven. In de studieruimte is het dan in het algemeen ook redelijk rustig. Het is Hub Dortants dan weliswaar gelukt om het karretje dat achter hem staat op te schonen, maar rustig is het in de studieruimte zeker niet geweest. In de afgelopen maanden zijn wij direct of indirect ook weer heel wat keren in het nieuws geweest. De "jongens van het Lauradorp" (Mathieu Offermans en John Smeets) hebben er alles aan gedaan om het nieuwe beschermde dorpsgezicht in het nieuws te krijgen. Tijdens de braderie hadden ze amper tijd om naar het toilet te gaan en ze haalden radio en tv.

Hoewel dat in opdracht was van de gemeenten Landgraaf en Übach Palenberg, heeft Sjef Born zijn handen meer dan vol

gehad aan de organisatie van het Romeins Weekend in Rimburch waar wij als vereniging ook ons steentje aan hebben bijgedragen. Sjef en Harrie hebben ook nog tijd gevonden om stevig aan de Monumentendag 2008 te werken. Ik kom daar nog op terug.

Hub Erkens heeft in juni zijn boekje in het dialect over de Lichtenberg kunnen presenteren en inmiddels hebben al heel wat mensen dit boekje aangeschaft. Dit boekje hebben we laten verschijnen in een nieuwe reeks die we "Kijk op Landgraaf" noemen. Het 0 nummer is het boekje van de Monumentendag 2007 en het boekje van de Monumentendag 2008 wordt nummer 2 in deze serie.

In de komende maanden hebben we in elk geval nog een lezing over Rolduc met direct aansluitend een excursie naar Rolduc. De verenigingsavond komt er aan met de presentatie van ons jaarboek waar de redactie de afgelopen maanden weer hard aan heeft gewerkt. Er zijn zelfs artikelen doorgeschoven naar 2009. Bijzonder is in elk geval dat deze keer twee jonge mensen een paar stevige bijdragen hebben geleverd. Eind november hebben we dan de presentatie van een nieuw fotoboek over Schaesberg. Deze keer geen foto's van panden, maar van mensen, verenigingen, scholen en families. Jo Odekerken en ik moeten met enige regelmaat de hersenen pijnigen, maar het mag duidelijk zijn, dat we wel vaak de gebeurtenis weten, maar lang niet alle mensen op de foto kennen. Het is in elk geval weer eens wat anders. Daarmee merken we wel hoe belangrijk het is om ouderen hun verhaal vast te laten leggen, want wanneer onze ouders de mensen op de foto al niet meer herkennen wie dan wel?

May Q. en José zijn druk bezig met hun fotoboek over Nieuwenhagerheide dat in 2009 zal verschijnen.

In december sluiten we dan nog af met d'r Geboare Verteller van d'r Platkloeb.

Er is dus meer dan genoeg te doen.

Ik wens jullie in elk geval weer een spannend heemkundig najaar toe.

Jo Schifflers, voorzitter

Ter herinnering

Op 22 juni 2008 overleed in Heerlen ons lid Jo Vijgen. "D'r Vieges Jo" zoals ze hem in Waubach noemden. Zijn gezondheid liet al lang te wensen over. Bij de jubileumviering in 2007 bracht een kleine afvaardiging van het bestuur nog een bezoek aan Jo omdat ook hij 25 jaar lid van onze vereniging was. In de beginjaren van onze vereniging was hij de secretaris van het bestuur. Zeker aan het begin van het leven van een nieuwe vereniging geen simpele taak. Hoewel hij niet meer in de gelegenheid was om de vereniging te bezoeken, volgde hij de ontwikkelingen trouw en was hij goed van alles op de hoogte. Jo werd op 16 november 1921 geboren in Waubach en bleef daar ook mee verbonden. Hij was vele jaren gemeentesecretaris van Ubach over Worms en ook ereburger van deze gemeente. Iets wat je niet zo maar wordt. Wij wensen zijn echtgenote Fien (Erkens), de kinderen en kleinkinderen en de overige familieleden veel sterkte.

Beeldklankbank WO2

Vanaf 25 april 2008 zijn een groot aantal foto's direct op internet te raadplegen. Je kunt daarvoor terecht op www.beeldklankwo2.nl Foto's tekeningen en affiches houden de herinnering aan de Tweede Wereldoorlog levend. Alle afbeeldingen van de Nederlandse oorlogs- en verzetsmusea, herinneringscentra en het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD) zijn nu bijeen gebracht in één unieke databank en voor iedereen online beschikbaar. Op dit moment zijn 175.000 beelden van de Tweede Wereldoorlog in de databank opgenomen. Nog altijd duiken bijzondere afbeeldingen uit de oorlogsjaren op. Heb je zelf nog foto's uit de bezettingstijd? Niet weggooien is ons advies. Geef de foto's bij ons af zodat wij ze na het scannen op kunnen laten nemen in de Beeldbank WO2.

Buchenwald

De voormalige vereniging van Oud-Buchenwalders heeft een indrukkenwekkende collectie van 38 interviews met Nederlandse oud-gevangenen van het concentratiekamp Buchenwald aan het NIOD overgedragen. Met dit

interviewproject is één van de laatste mogelijkheden aangegrepen de ervaringen van deze ooggetuigen vast te leggen. Het is uitzonderlijk dat van één kamp zoveel slachtoffers systematisch zijn geïnterviewd. De interviews zijn te raadplegen en te doorzoeken op de informatieve website www.buchenwald.nl.

Digitaal onderzoek in Brabant

Wanneer je onderzoek moet doen in Brabant (en dat komt bij onze leden meer voor dan men denkt) kun je gebruik maken van de zoekmachine van het Brabants historisch Centrum (voorheen rijksarchief). De zoekmachine is te vinden onder www.bhic.nl Alle vastgelegde gegevens van Brabant worden in een vlot tempo doorgezocht van burgerlijke stand tot kerkregisters. Ook zijn andere bronnen op deze manier ontsloten. Kijk ook altijd even de site van de desbetreffende gemeente want er zijn inmiddels al heel wat gemeenten die de akten van de burgerlijke digitaal en gratis voor je beschikbaar hebben. Je kunt ze op het scherm thuis bekijken en printen.

Monumentendag 2008

Op zondag 14 september wordt door ons vereniging in samenwerking met de gemeente Landgraaf de Monumentendag 2008 georganiseerd. Om 11.00 uur zal wethouder Erfkemper het startschot van deze dag geven. Het landelijk thema is dit jaar "Sporen". Dat kan dus heel veel zijn. Wij richten ons deze keer op het mijnverleden. Twee wijken hebben immers een beschermde status gekregen: Lauradorp en de kolonie achter de P&P kerk. Er is een apart boekje samengesteld waarvan er 120 zijn aangemaakt door de gemeente. In het boekje staan wandelingen door de wijken en een wandeling door Rimborg. Naast die wandelingen wordt er enorm veel achtergrondinformatie gegeven en uiteraard wordt ingegaan op bijzondere dingen uit de tijd van de mijnen. Voor de eerste 20 bezoekers hebben we een boekje gratis (per gezin een). Daarna kost het boekje tijdens de monumentendag 5 euro. Op is op. Uiteraard kunnen we later bijdrukken, maar dan zal de prijs voor dit boekje in volle kleur in elk geval ook een

stuk hoger zijn. Verder hebben we in de zaal van het parochiehuis een tentoonstelling ingericht en hebben we film en fotovoorstellingen. Ook onze eigen ruimte is open en kan bezocht worden en ook daar laten we fotomateriaal zien. Hoewel daar nog geen bericht terug van is, zal de gemeente in elk geval vragen om de P&P kerk en met name de grafkelder open te stellen. Ook de kerken van Lauradorp en Rimburch ziet men graag open. In de nieuwsflits over de monumentendag zullen we daar zeker nog op terugkomen.

Lauradorp Maastrichterlaan

Rectificatie

In het bulletin nr 1 van dit jaar stond een artikel over een experiment aan de Hereweg. Hierin was sprake van huisnummer 60; een attente lezer maakte mij erop attent dat dit niet juist was. Het moest zijn huis nr. 80; dit huis staat er nog steeds, zie foto.

De
toevoeging
van de
redactie bij dit
artikel is dus
onjuist en
dient
vervangen te
worden door
onderstaand
gegeven:

Hereweg 80
(‘villa’ Smeets,
gebouwd
1936,
architect J.H.
v.d. Bongard,

Heerlen*)

Vanaf 6-9-1926 in Nieuwenhagen woonachtig: Smeets, Johan Hubert (afk. van Duitsland), verhuisde 5-12-1985 naar Op de Heugden 100 (De Dormig); vanaf 6-7-1960 wordt het huis bewoond door Paul J.L. Smeets; diens dochter Maria Theresia Hacking-Smeets verhuisde op 12-7-1983 na haar huwelijk naar Heerlen.

* De bouwvergunning (te raadplegen in het gemeentelijk archief) werd pas in tweede instantie verleend, omdat in het eerste plan het huis verder dan 10 meter achter de rooilijn was geprojecteerd...

Dat laatste was zelfs voor de gemeente Nieuwenhagen te gortig!

Broeder Aloysius' heilkunst (Rob Hamers)

Voor het Jaarboek 2007 werd een bijdrage geleverd die over de kruidenbehandelingen van Broeder Aloysius ging. Deze stichtte, nadat hij dit vak van zijn moeder (Vrijens-Dols) had afgekeken die met haar man en tien kinderen enige tijd in Waubach woonde, later in Heerlen een kuuroord waar duizenden mensen van heinde en verre op af kwamen. Mensen uit het hele land maar ook uit Duitsland, Engeland, Zweden en zelfs uit Brazilië. Zo goed was broeder Aloysius geworden met zijn

Foto: broeder Aloysius en Sebastiaan Kneipp.

kruidenkennis maar ook met zijn kuurbaden welke hij leerde van de bekende Sebastiaan Kneipp uit Wörishofen. De kruiden apotheek en de advisering vond plaats op de Gasthuisstraat in een pand dat aan de ene kant naast de latere Savelberg-kapel (waar tegenwoordig Savelberg vereerd wordt naast het moederhuis van de Zusters van de H. Joseph. Links achter de vroegere kruidenrij van Aloysius was het klooster van de Broeders van de H. Joseph (Savelberg) gelegen. Dit is heden geheel gerenoveerd terug te vinden als appartementen complex. Via een oproep in een apothekersblad probeerde ik iets te vernemen van mensen die vroeger bij broeder Aloysius waren geweest. Van de heer Griens uit Landgraaf kreeg ik de

eerste reactie welke niet meer in het boek geplaatst kon worden en ik graag hier weergeef:

"ook ik bezocht regelmatig de apotheek van broeder Aloysius, daar haalde ik voor mijn broer Zef (geb. 1917 overl. 1989) Fynogrecum (fenegriek) in poedervorm. Het was groen gemalen spul dat met heet soda-water – tot een papje gemaakt - op de bovenkant van mijn broers voet werd gedaan. Mijn broer had op die plaats 'n diepe wonde en dat papje werkte als trekzalf. Men vermoedde namelijk been-TBC en was volgens de dokter ongeneeslijk; van de "alternatieve" behandeling van broeder Aloysius wilde hij niets weten. De dokter had al een amputatie in het ziekenhuis geregeld van de aangetaste voet. Door inspiratie uit het kruidenboek van broeder Aloysius "Troost der Zieken" (in Heemkunde archief aanwezig) zocht men heil bij broeder Aloysius. Door regelmatig, hete kompressen op de open diepe wonde te leggen die voorheen maar niet genas werd, trok alle troep uit de voet en ging het gat uiteindelijk dicht. Mijn broer van toen 15 jaar en een levenslustige MULO-leerling. De huisarts kwam eens binnen toen de patiënt, waar hij niets meer voor kon doen, bezig was met de Fynogrecum kompressen; hij riep: "kwakzalverij" en draaide zich om en smeedt boos de deur dicht. Maar dankzij broeder Aloysius behield mijn broer zijn voet en is toch nog oude geworden"

Mathieu Griens

Een bemoedigende bijdrage van dhr Griens voor degenen die toch nog vertrouwen in moeder natuur willen hebben. Zo zijn er vele verhalen geweest en goede ervaringen uit de tijd vóór de mechanisch productie van chemisch bereide geneesmiddelen waar de verhouding prijs en werkzaamheid soms achter blijft bij de primitieve kruidengeneeskunde die wat minder hoge winstmarges kende maar helaas de strijd verloor tegen commerciële farmacie. Deze brengt cholesterolverlagers die in India voor 29 eurocent geproduceerd worden en aan de balie met alle gemak en zonder blikken of blozen voor 29€ verkocht worden. Gelukkig is er nog het natuurproduct rode wijn, bier en andere dranken die mits matig gebruikt ook bewezen gezondheidseffecten hebben. Hopen dat die natuurproducten niet ook straks beperkt worden met restricties ten gunste van firma's die stoffen eruit namaken en door een monopolisering duur mogen verkopen.

Heksenberg

Vuer de nuuj enérgie in dit millennium
Makt me zonnecelle van silicium
Op d'r Hekseberg wille d'rum get minder-brave
Dae sjoene sjeinberg aaf gaon grave
Durch al dat zilverzand wat d'ronger ligkt
Is al minnige discussie opgelich
Me reupt: "Wen dat gebuert, da kriegs doe pech!"
Da sjaap dae dem vuer 't gerecht
En dae sjelt truuk mit letste aom
"Ich rich neet in, zet hekker um d'r kraom
En maag ich gein hoezer dao gao boewe
Zegk ich uch noe al in vertroewe
Wit gier winnigstens va besjeid
Ligkt dat dao zoe bis in d'r iewigheet."
Graafs doe aaf, da waerd vuersjeld
Eise vier twintig miljoen, da kost 't geld
Wat mich bis noe toe haet verrast
Dat nog gein fysiek geweld is toegepast
De ein ziej mak zich wust en kaod
Die loupe nao d'r Hoege Raod
Bekieks te dich de anger ziej
Die haole d'r Kroeenprins al d'rbiej
Vreuger, mit de hongskar, verkoch me gans dae witte zand
Vuer de kaetele te sjoere in 't Duutsje land
Lets haet zoegar 'n auw heks gekakeld:
"Die masjiener waere durch mien toeverkraf oetgesjakeld
Loestert me neet, kump me zich aan 't bezoere
Wen nieks mijj wirk kint me zich, mit dae witte zand,
De kloete dao gaon sjoere!"

Wiel Sijtermans, maart 2008

Folklore

(Uit: Ubach over Worms, van Overworms kwartier tot Landgraaf, door Hein Goossens, en andere verhalen, bewerkt door Harrie Mulders)

De oude sagen en andere volksverhalen waren gemeengoed van onze voorouders. In de lange winteravonden werden ze door ouders aan kinderen doorverteld, nagenoeg ongewijzigd, maar steeds passend in het raam van de streek. Zo zien we dat vele van die verhalen op diverse plaatsen in Limburg bekend zijn, doch steeds anders, altijd aangepast aan de streek of de bewoners.

Nu volgen zo'n verhalen.

De duivel te slim

(Uit Limburgs Sagen en Legendes)

Op de Schrieversheide onder Heerlen stond een berucht kaarthuis. De spelers die daar kwamen, speelden voor grof geld en waagden er soms hun kleine vermogen aan. Zij kaartten meestal de hele nacht door. zo was er ook eens een man die bijna alles wat hij bezat had verspeeld. Hij had op zijn eigendom zoveel geleend dat hem maar een kleine beurs met geld meer overbleef. "Vanavond moet de kans keren," zeide hij op zekere dag, "of alles gaat naar de duivel toe!" Hij speelde die avond en verloor alles. Er bleef hem niets meer over; hij was geruïneerd. Vloekend verliet hij de herberg. Hij kon nog niet heel ver zijn of daar kwam een heer bij hem en vroeg: "Wat! Ga jij al zo vroeg naar huis?" Hoe kent die mij nu? vroeg de speler zich af, maar hij antwoordde toch: "Alles is naar de duivel toe!" "Dat moet ge zo gauw niet zeggen," meende de heer, "daar is misschien nog uitkomst." "Nee, nee alles is naar de duivel, alles, alles!" raasde de speler. "Ik zou je misschien kunnen helpen. Wat dunkt je ervan, als ik je eens voor een jaar een vat kronen leende?" bood de heer aan. "Een vat kronen?" "Verondersteld, dat gij mij die zoudt kunnen lenen en ik verspeel ze, wat dan?" Daar gaf de heer geen direct antwoord op; maar het was wel of hij van gedaante veranderde en de speler begreep al gauw, dat het met die heer niet pluis was. "Nou", meende de heer na veel praatjes over en weer, "wat

zoude gij ervan denken, als gij, voor het geval dat gij mij het vat kronen niet terug kunt geven, mij uw ziel afstond? Maar gij zult wel in staat zijn, het geld terug te geven. Gij zult zien, de kansen keren na vandaag!" en om de man toch maar te winnen, toonde de duivel, want hij was het, een vat vol gouden kronen. De man liet zich bepraten of deed tenminste zo. Zij kwamen nu tot het volgende akkoord. Na een jaar, op de minuut af, zou de man zich op de plaats waar zij zich bevonden moeten vervoegen om het geld terug te geven. Kon hij het vat vol kronen niet strijkmaat teruggeven, dan was zijn ziel voor de duivel. De man stemde er uiteindelijk mee in en de duivel, die zeker was van alweer een zieltje, kreeg een goede bui en gaf de speler een vat vol kronen, niet strijkmaat, maar opgehoopt vol. De man zou toch immers nooit in staat zijn, het geld terug te geven, zelfs niet strijkmaat. Toen de speler dat zag, schoot hem een idee door het hoofd. Reeds had de duivel zijn hielen gekeerd en zei nog eens: "Dus tot over een jaar en dan strijkmaat!" "Wacht eens heer," riep de man. "het akkoord is strijkmaat niet waar?" "Ja, zeker", bevestigde de duivel nog eens. "Wel dan, " lachte de speler en streek, wat meer dan strijkmaat was boven de rand van het vat weg. "Wat zouden wij nog wachten tot na een jaar! Hier heb je je vat strijkmaat terug!" En terwijl de duivel raasde, zo te zijn bedrogen, vulde de man met het geld dat er meer dan strijkmaat was, zijn zakken en ging, de duivel uitlachend dat hij hem zo een poets gebakken had.

De halve maan te Eijgelshoven

(Limburgse Sagen en Legendes)

In de tijd dat de kerk te Eijgelshoven nog een heidense tempel was, kwamen de Turken ook daar. Zij plaatsten dadelijk de Halve Maan in goud op de torenspits. Men wil dat deze gouden sikkels nog ergens in de schaduw van de kerk begraven ligt; zij is echter tot heden nog niet gevonden.

De kolverjonkvrouw

In de Kolverbeemden tussen Eijgelshoven en Rimburch heeft vroeger een kasteel gestaan, waarop een freule woonde: de Kolverjonkfer of Kolverjonkvrouw. Deze jonkvrouwe scheen niet te hebben geleefd gelijk het hoorde, want na haar dood kwam zij spoken in de Kolverbeemden die tot haar eigendom hadden behoord. Zij vertoonde zich dan als een vurige gedaante, die soms tot over de bomen vloog. Personen die daar des nachts gingen fretteren hebben haar vaker gezien.

Maai niet op zondag

Iemand uit Eijgelshoven was nog laat in de avond voor een zondag of voor een feestdag gaan 'zichten'(maaien). Hij deed dit om het stuk af te krijgen. Hij hoefde nog maar voor een paar schoven te maaien, toen het twaalf uur sloeg. Och kom, dacht hij, om die paar schoven; dat zal O.L. Heer mij wel niet zo kwalijk nemen. Maar nauwelijks had het ergens op een kerkklok middernacht geslagen, of daar kwam een zwarte kat uit het koren op hem toegeslopen: 'Miauw, miauw, miauw'. Hij wilde haar met de sikkel wegslaan; dat lukte hem niet. Reeds kwam er een tweede aan, een derde, een vierde en toen altijd maar meer. Nu werd het hem toch wel wat angstig te moede, te meer wijl de dieren zich niet lieten verjagen. Het was niet pluis met die katten, dat begreep hij wel. Hij maakte nu dat hij stilletjes wegwam en sloop met zijn sikkel naar huis. Toen hij aan zijn deur kwam, zag hij daar een grote zwarte hond zitten die hem de doorgang beletten. Hij sloeg ernaar met zijn sikkel; hij kon evenwel niet merken dat hij het dier ook maar 'dàt' verwondde. Het scheen onkwetsbaar. Nu beving hem de schrik nog meer dan op het veld voor die katten. Hij sloop stilletjes achterom, langs de tuin het huis binnen en heeft na die keer niet meer op zon- of heiligendag gemaaid.

Heide en Weiderechten.

(Harrie Mulders; uit de aantekeningen van C. Specker, 1967)

Rond 1600 dreven de inwoners van het Overworms Kwartier gezamenlijk hun vee naar de heide of lieten het grazen op het gemeente-broek en de gemeente-driessen. Op het eerste oog hebben ze zowel het heide- als het weiderecht gezamenlijk op dezelfde manier en in dezelfde tijd verworven. Bij een nadere beschouwing van de gedragsregels die gevolgd werden bij het gebruik, ervan blijkt het karakter van het gemeenschappelijk heidebezit aanmerkelijk te verschillen van de beweidingsrechten op de driessen en het broek. De gemeenteheide werd volgens een beschrijving uit 1609 begrenst door het Abdissenbos, de Heerlerheide en de Brandenburg. De niet genoemde oostgrens vormde de bezitting van de heer van Rimburg. De akte vertelt er nog bij dat bedoelde heide in de 'Wijnantskuijl' en in de 'Stall' gelegen was. Men drijft er zijn hoornbeesten en schapen op en steekt er plaggen om daar de akkers mee te bemesten. De gemeentedriessen van Waubach lagen zowel aan de noord als aan de zuidkant van het gehucht. Namen als koe-, runder- en paardendries wijzen er op dat de verschillende soorten vee afzonderlijk geweid werden. Misschien dateren de benamingen morgens- en namiddagsedriessen uit de periode waarin men zich hoofdzakelijk op de schapenteelt toelagde. Tegen het Abdissenbos, naast de gemeentedriessen lagen ook nog andere, die in het bezit van bepaalde families waren. Namen als Meelcops- Flecken en Sengendriessen wijzen daarop. Dat was ook in de Groenstraat het geval. Hier lagen ze tegen de flanken van de heuvels aan beide kanten van het gehucht en op de kop van de Heiberg in de buurt van de huidige watertoren. Broekhuizen had zijn eigen weiden, langs de oevers van de Worm, het broek. Hier lagen ook de beemden van particulieren, waarschijnlijk door erfenis of aankoop uit goederen van oude feodale of leenhoeven, zoals Kolverenhof en Veulenbach verkregen. Het gemeenschappelijk gebruik van de heide werd niet, het weiderecht wel betaald. Gebruikersrecht op de gemeenteheide hadden volgens de akte van 1609 de

inwoners van Waubach, de Groenstraat en het Rimburchse en Gulikse deel van Scherpenseel. De bewoners van het Ubachse deel van Nieuwenhagen worden hierin niet nadrukkelijk genoemd. Er voerde echter een bijna 2 km. lange veeweg van het gehucht naar de heide toe, wel een bewijs dat ook zij tot de medegerechtigden behoorden. Men mag wel aannemen dat de boven genoemde gehuchten de heiderechten verkregen hebben toen zij nog gezamenlijk onder het bestuur van één heer stonden. Het staat vast dat het verlenen van bos- en heiderechten aan diverse gehuchten samen terug gaat op de oudste periode van de Frankische kolonisatie. En dan is het meestal nog maar de bevestiging en regulering van een nog veel oudere toestand en gaat doorgaans al met een inkrimping van uitgebreider rechten op een groter gebied gepaard. Kenmerkend is dan ook dat dit in de rechtzaak, die rond 1662 om heiderecht gevoerd wordt de overigens nergens meer gebruikte term 'honte of huijsschappen' op de proppen komt. In de kwestie van 1609 doen de gezworenen en ingezetenen van Waubach en de Groenstraat zelfstandig een beroep op de regering in Brussel in hun twist met de inwoners van het Gulikse Scherpenseel en worden daar klaarblijkelijk als zelfstandig rechtslichaam erkend. De schout of schepencollege van Ubach en nog veel minder de abdis of het kapittel van Thorn komen er aan te pas. In 1663 komen naast de schouten van Rimurg en Ubach wel de overwormse burgmeesters, de schattheffers, de gezworenen en andere 'goede naerbuijrluyden' in de tegen Heerlen gerichte actie over de gemeenteheide voor, maar niet de ambtenaren van de abdis of het schepencollege van Ubach. En dat terwijl het hier de vaststelling van de bankgrens tegen Heerlen en Ubachs gebied betrof. De schepencollege had op dat gebied geen rechten, trok er geen inkomsten uit en liet er zich ook weinig aan gelegen liggen. Ook de weidegronden van het Overworms Kwartier werden door de inwoners van de gehuchten zelfstandig geëxploiteerd. Terwijl de driessen rond Waubach door de inwoners van dat gehucht gezamenlijk met die van de Groenstraat en Ubachs Nieuwenhagen gebruikt werden hadden die van Broekhuizen daar geen recht op. Hen was daarentegen het alleenrecht op

het gebruik van het broek langs de Worm voorbehouden. Hieruit moet men wel concluderen dat de drie eerder genoemde gehuchten samen, maar op een andere manier en op een ander tijdstip aan hun weiderechten gekomen zijn dan de inwoners van Broekhuizen. De beweidings-rechten op de diessen dateren vermoedelijk al uit de periode van voor de vorming der grote domeinen, toen de hoogvlakten voor de Franken nog moeilijk bewerkbaar en weinig aantrekkelijk waren. Mogelijk waren ze aanvankelijk door de Romeinse kolonisten ontgonnen en later weer verregaand door struikgewas overwoekerd. Als domeingoed zijn ze dan de Franken in de schoot gevallen die er tegen het verrichten van bepaalde diensten stukken van aan de bewoners van de gehuchten uit deelden. De bewoners van Broekhuizen waren vermoedelijk opgenomen in een laatverband en huis Broekhuizen was daarvan het centrum. Hoewel dit niet te bewijzen is ligt de aanname dat het als een nederzetting van een Frankische veeboer in het grazige Wormdal is ontstaan voor de hand. De eigenaar van het huis heeft later Laten aangetrokken en hen gronden toegewezen uit zijn eigen bezittingen. Te oordelen naar de scherven in de tuinen van Broekhuizen hebben zich daar vooral pottenbakkers gevestigd. Misschien ook al direct, misschien ook pas nadat de pottenhandel rond 1350 verlopen was, kregen zij het weiderecht op het broek. Opmerkelijk is dat de bewoners van het nabij gelegen Eygelshoven, die tot aan de komst van de Fransen voor een groot deel in laatverband aldaar georganiseerd bleven, ook gezamenlijk gebruiksrechten op het broek langs de Worm hadden, maar dan op stukken, onder de eigen jurisdictie gelegen.

De jaren vijftig II

(Harrie Mulders)

Oorzaken en gevolgen kolencrisis.

Onder kolencrisis verstaan we de situatie in de jaren 1958/59, waarin het aanbod van industrie- en cokeskolen plotseling groter is dan de vraag en er een verzadiging optreedt in de energievoorziening, doordat andere en goedkopere energiegrondstoffen beschikbaar komen. Een heel andere tijd dan nu, nu er sprake is van energieschaarste, zie de gestegen kolen- en aardolieprijs. In 1952 en 53 deden zich de eerste symptomen voor van een naderende kolencrisis voor, die van, althans in onze omgeving, van conjuncturele aard werden beschouwd. De mijnen in de Borinage hadden het moeilijk, want voor hun dure kolen was nauwelijks nog een markt. Dit terwijl zich in Europa en Amerika een hoogconjunctuur leek in te zetten. Internationale experts onderzochten in 1954 de situatie in de Borinage en de conclusie was dat wellicht het hoofd boven water kon worden gehouden met reorganisatie van een aantal ondernemingen in dit oude mijngebied. In 1955 zorgde in Nederland steenkool voor 73% van de energievoorziening, olie voor 23% en gas nog slechts voor 1%. In datzelfde jaar overstromen oliemaatschappijen en oliesjeiks uit de Arabische landen de Europese Gemeenschap met olie. Oliederivaten in een groeiend aantal variëteiten leken de markt van derivaten van steenkool te overspoelen. Het wereldolieverbruik was in 1955 1,09 miljard ton steenkoolequivalent. De Suez-kanaalcrisis verdoezelde de moeilijkheden. Olie werd na deze crisis moeilijker te krijgen en vele Europese mijnen konden zo hun stijgende voorraden kwijt. Nadat het er in het midden van de jaren vijftig eerst naar uitzag, dat de gevreesde importkolen uit de VS hoger in prijs zouden blijven dan de Europese, zetten rond 1957 de VS een kolenoorlog in. De importeurs in ons land, altijd bereid om de duurdere mijn de das om te doen, zeker als het om een Nederlands mijn ging, sloten met de VS langlopende contracten af. VS-kolen waren mede daardoor zo interessant geworden, omdat het vervoer over zee goedkoper werd. In 1958 is de

situatie weer drastisch veranderd. De olieproductie op het westelijk halfrond is uitgebreid om in het ontstane energietekort als gevolg van de hoogconjunctuur, te voorzien en door de bouw van supertankers is er volop scheepsruimte, waardoor de aanvoer van olie uit het Midden-Oosten weer op gang komt. De prijzen van scheepsvracht dalen tussen 1957 en 59 met 500%, mede door de bouw van steeds grotere tankers en de Amerikaanse kolen zorgen voor een moordende concurrentie. De import in de EGKS vooral uit de VS schiet omhoog van bijna 14 miljoen ton steenkool in 1953 naar 44 miljoen ton in 1957. Tegen de nagenoeg in dagbouw gewonnen Amerikaanse kolen valt door de Nederlandse mijnen, met hun dieper gelegen dunne en geologisch gestoorde kolenlagen, niet op te tornen. De Nederlandse mijnondernemingen reageerden in de tweede helft van de jaren vijftig door de werving van het aantal arbeidskrachten te verminderen. En een ander belangrijk punt is de vondst van aardgas in 1959 in Slochteren op 14 augustus. De Hoge Autoriteit van de EGKS (Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal) nam maatregelen om de invoer uit de derde landen, waaronder vooral de invoer van goedkope kolen uit Polen, te beperken. Ondanks de Europese kolenmalaise steeg tegen de zestiger jaren in Limburg de productie van steenkolen en kolenslik. Dit was vooral te danken aan de gevolgen van de toegenomen mechanisatie in de mijnen. Er werd keihard gewerkt om de inmiddels duidelijk structurele problemen het hoofd te bieden. In 1964 werkte in de Oostelijke Mijnstreek 82% van het aantal werknemers in de mijnbouw! Op 17 december 1965 besluit minister Den Uyl dat de mijnen in Limburg gesloten worden.

(bronnen: De mijnen gingen open de mijnen gingen dicht door Bert Breij en De mijnsluiting in Limburg door Dr. F.A.M. Messing).

1950-1960 het tijdperk van de bromfiets en de radio.

(Harrie Mulders)

In 1949 reden er 4000 bromfietsen in Nederland. Vijf jaar later waren dit er bijna 400.000 en in 1960 ruim 1 miljoen. Begin jaren vijftig nog duidelijk een rijwiel met hulpmotor, zoals ze toen officieel heten. De handige doe-het-zelver kon een Rex bromfiets pakket kopen met toebehoren en op een fiets monteren. Al snel kwam er een breed scala van bromfietsen op de markt, die er gingen uitzien als kleine broertjes van een motor. Bekende merken uit die tijd waren Mobylette, Magneet, Hercules, Sparta. Pluvier, Locomotief, Batavus. In 1953 koste een Germaan (*Weer of slechte wegen... 'n Germaan kan ertegen*) met een 49cc motor van 1,5 pk ongeveer 550 gulden. De aankoop was een forse investering voor de werknemer die gemiddeld 1 gulden 30 per uur verdiende. De betekenis van de bromfiets was groot. Voor het eerst kon men zonder extra inspanning verder naar andere plaatsen. Men kon vaker op bezoek bij familie of kennissen die verder weg woonden. Een nadeel was nog dat de bromfiets toch eigenlijk maar voor één persoon was, de hele familie er nog niet van kon profiteren. De bromfiets werd in de jaren zestig overvleugeld door de auto.

Pluvier bromfiets

Er werd veel naar de radio geluisterd in de jaren vijftig. Na de tweede wereldoorlog nam het aantal radiotoestellen sterk toe.

In 1950 waren er 1½ miljoen ontvangsttoestellen (zoals men de radio toen noemde). In 1960 2,6 miljoen. Een belangrijk moment was de introductie van de draagbare transistor radio in 1957. Vooral voor jongeren was de radio een uitkomst. De Hilversumse verzulde omroepen besteden niet veel aandacht

aan de jeugd. De jeugd kon via de transistor ongestoord luisteren naar hun programma's en later nog naar de toen nog illegale radio Veronica.

RADIO!!! *Neem meteen het beste, neem* **PHILIPS!!!**

In onze toonkamers kunt U 12 verschillende typen Philips Radio's naast elkaar horen en zien. Wij leveren en plaatsen vakkundig door de gehele Provincie. Door onze service-dienst wordt bij een eventueel defect Uw toestel gehaald en terugbezorgd zonder kosten. Indien U ons bericht, demonstreren wij gaarne aan huis. Het oude toestel kunt U desgewenst inruilen.

DOM. VAN DEN BERGH

De transistor radio droeg er toe bij dat jongeren hun eigen weg konden gaan. Om te ontsnappen aan de soms wat gezapige programma's van Hilversum werd ook geluisterd naar 'geheime zenders', deze speelde grammofoonplaten die geliefd waren bij het publiek, maar niet op de Hilversumse zenders waren te horen. Zo weigerde de VARA midden jaren vijftig liedjes van Johnny Jordaan uit te zenden. Populaire radioprogramma's waren toen: Moeders wil is wet. Een KRO verzoekplaten programma verzorgd door Mia Smelt, van 1948 tot 1974 werden door haar 5000 uitzendingen verzorgd.

Andere programma's waren De Bonte Dinsdagavondtrein, Showboat, Negen heit de klok. Een bekend hoorspel was Paul van Vlaanderen, een programma uit de jaren vijftig was de familie Doorsnee (In Holland staat een huis), dat uitgezonden werd op maandagavond van 1952 tot 1958. De journalisten Voskuil en Hilterman legden in hun commentaar programma's

uit hoe de wereld in elkaar zat. De lichte muziek kwam er maar bekaaid af. Voor muziek en jongeren was weinig aandacht.

Jongeren bleven voor muziek die hen aansprak afhankelijk van buitenlandse zenders en vanaf 1960 naar de piratenzender Veronica. De radio was in de jaren vijftig vooral stichtend, informatief en gezellig.

Veranderende opvattingen: In materieel opzicht veranderde er wat in die jaren vijftig. Maar de maatschappelijke opvattingen bleven grotendeels gelijk. De opvattingen met betrekking tot moraal en fatsoen waren streng. De verzuilde samenleving stimuleerde deze opvattingen. Men was behoudend en de meerderheid vond dat echtscheidingen moeilijker gemaakt moeten worden; dat op godsdienstig gemengde huwelijk geen zegen rust; er harder gewerkt moest worden. Sigaretten rokende vrouwen, make-up en vrouwen in spijkerbroek werden afkeurend bekeken. Kinderen zongen: "Weet je wat de mode is, sigaretten roken, lippenstift" en "Mijn moeder heeft een spijkerbroek, daar zit van alles in". Geboortebepalking was nauwelijks bespreekbaar, politie neemt condoms in beslag. Een zaak als zondagsrust was in de jaren vijftig een serieuze aangelegenheid. Een parlamentslid vroeg zich sarcastisch af of Abe Lenstra op zondag wel een doelpunt mocht maken, omdat het gejuich dat het zou oproepen, de zondagsrust zou verstoren. Zelfs bij de watersnoodramp in 1953, die op een zondag plaats vond, kwam de hulpverlening pas op maandag op gang. Maar de jongere hadden andere ideeën, men wilde meer vrijheid en meer ontspanning. Men rebelleerde tegen de saaiheid van het dagelijkse bestaan. Men wilde iets nieuws. De jongens liepen met vetkuiven of bebop, de meisjes droegen petticoats en strakke truitjes, dit tot ontzetting van de ouders. Jonge kinderen lazen Donald Duck en iets ouderen Dick Bos.

Ouderen luisterden hoofdschuddend naar Elvis Presley of Bill Hailey's Rock Around the Clock. Gezagsdragers moesten ingrijpen er begon een duidelijke kloof te ontstaan tussen de jongeren met een eigen cultuur en de ouderen in de samenleving. In de tweede helft van de jaren zestig veranderden ook de opvattingen van de ouderen. De televisie zou hier een belangrijke bijdrage aan leveren.

(bron internet)

Der Sjam

(uit de Steenkool 1947, nr. 16, blz. 406, door A.J. Toussaint, bewerkt door Harrie Mulders)

Verplaatst u zich in het jaar 1947:

Dagelijks ziet men over onze wegen karren en vrachtauto's rijden, die geladen zijn met een zwarte, vettige brij, de slik, die bij iedere schok van het voertuig door de naden druipt en een smerig stippelspoor op de macadam achterlaat. Deze brandstof is een zeer gewaardeerde aanvulling van de magere kolenrantsoenen, die het Rijkskolenbureau kan uitgeven. Toeristen, die in de zomermaanden onze Mijnstreek bezoeken, kijken met enige verwondering naar deze transporten, niet begrijpend, dat deze vieze massa, zoals zij onze kostelijke 'sjam' wel eens betitelen, een uitstekend stookmateriaal is.

Wij weten niet beter, dan dat de slik (sjam) een product is, dat de mijnen altijd geleverd hebben. Dat is evenwel niet het geval. In vroeger tijden kende men geen sjam en hij is ongeveer rond 1880 ontdekt door een 'kolenraapster' uit Wilsberg, een gehucht in de buurt van Kohlscheid. Een oude 'bergman', die op 1 september 1880 zijn eerste sjech op de mijn Lauerweg in Kohlscheid deed, heeft mij deze ontdekking verteld en ik meen de u deze merkwaardige geschiedenis niet te mogen onthouden. In 1880 kreeg de mijn Lauerweg een wasserij, (om kolen te wassen/reinigen van gesteente ontdoen) de eerste in het Wormbekken. De afval van deze wasserij werd met kipwagens naar de stortplaats, die aan de overkant van de weg Aken – Kerkrade lag, getransporteerd. Vlakbij de steenberg lag het gehucht Wilsberg en daar woonde een zekere Godfried Körntsig, die te lui was om te werken. Het was een lange, magere slungel, die dag in dag uit door de straten slenterde in de hoop op de een of andere manier een 'drupke' te bemachtigen. Zijn vrouw trok dagelijks naar de steenstort, waar zij met een ijzeren haak de stenen omwoelde op zoek naar kolen, die zij naarstig bijeen raapte. Vooral als zij veel 'köwpoeëte', dit zijn brokken steen, waaraan nog stukken kool zaten, vond, had zij een goede dag. Met de verkoop van de geraapte kolen verdiende de vrouw de kost. Vrouw Körntsig

had de alleenheerschappij op de steenberg en duldde niemand op hert terrein. Iedereen meende dan ook, dat de vrouw een bijzondere vergunning had van de mijndirectie. Ook de stortrijders dachten dat en uit medelijden zorgden zij ervoor, dat er altijd wat kolen tussen de stenen kwamen, om zodoende de hard werkende vrouw wat tegemoet te komen. Uit de wasserij kwamen hele wagens met modder, die ook naar de steenberg gereden werden. Tussen de grove steenblokken vloeiende een deel van die brij naar beneden, zodat zich aan de voet van de helling hier en daar slikbanden vormden, die na enige tijd hard werden. Op zekere dag kwam vrouw Körntsig op de gedachte eens te proberen, of die gedroogde modder ook brandde. Zij kwam immers van de kolen, redeneerde zij. Zij hakte een paar brokken los, nam ze mee naar huis en wierp ze in het fornuis. En waarachtig, dat goedje brandde! Dadelijk zette zij haar Godfried aan het werk. Hij moest het kolenhok vol gedroogde modder sjouwen. Korte tijd daarna nam de vrouw een proef met het nog vochtige slik en toen bleek, dat de slik in natte toestand nog feller brandde dan gedroogd. Dadelijk had vrouw Körntsig begrepen, dat er met dat schijnbaar waardeloze materiaal wat te verdienen viel. Zij prees de nieuwe brandstof bij haar burens en afnemers aan en al spoedig prijkte bij de stortplaats een bord met de bekendmaking:

Zeer goed
brantbare
Pratsj te koop.
Een emmer
voor een
½ grosje

Voor de luie Godfried brak een moeilijke tijd aan. Hij moest mee naar de steenberg, maar had er niet veel zin in. Toen zijn vrouw hem een extra 'sjnepske' beloofde, besloot hij aan het bevel van zijn ega te voldoen en hij hoopte, dat daardoor dan ook wat meer peis en vree in hun huisje zou komen, want der Godfried beklagde zich er wel eens over 'dat 't nogal ins erg sjwamet in jen kuche'. Het was voor vrouw Körntsig van veel belang, dat de kostbare brandstof niet tussen de stenen terecht kwam. Daarom verzocht zij aan de stortrijders in het vervolg de

kipwagens op een aparte plaats te ledigen, aan welk verzoek de mannen gaarne voldeden. Deze welwillendheid beloonde vrouw Körntsig door de arbeiders op een 'möasje sjnaps' of een pakje geurige 'knaster' te trakteren. Spoedig was het in de omgeving van Kohlscheid algemeen bekend, dat men bij de stortplaats van de Lauerweg een zeer goedkope brandstof kon krijgen. Met hondenkarren en kruiwagens kwamen de mensen bij vrouw Körntsig 'pratsj' kopen. Der Godfried moest de emmers vullen, maar zijn vrouw nam het geld in ontvangst, tegen de middag ging de vrouw even naar huis om het eten klaar te maken, dan voelde der Godfried zich helemaal op zijn gemak. Van de centen, die hij beurde, wist hij altijd een aardig duitje te smokkelen voor een lekker 'drupke'. Maar lang bleef zijn vrouw nooit weg, want zij wist, dat haar man niet te vertrouwen was. Vrouw Körntsig beleefde een gouden tijd. De verkoop was zowat enige weken aan de gang toen er een voerman uit Richterich op het terrein verscheen. Deze meende ook, dat de vrouw door de mijn met de verkoop was belast. Hij deed haar het vorstel om de slik per kar te kopen. De onderhandelingen verliepen naar wens en dagelijks kwam Lafare uit Richterich verschillende vrachten 'pratsj' halen, die hij met een flinke winst in de verder afgelegen plaatsen verkocht. Dit voor beide partijen zo voordelig zaakje heeft echter niet lang geduurd. Zodra de directeur van de Lauerweg ervan hoorde, liet hij een onderzoek instellen en toen werd duidelijk, dat de afval van zijn wasserij ook nog waarde voor het bedrijf had. Op de mijn liet hij een aparte opslagplaats voor slik bouwen en met Lafare sloot hij een contract, waarbij die voerman de alleenverkoop kreeg. Van toen af aan reden dagelijks vele karren met slik in alle richtingen. Dit heeft aanleiding gegeven tot klachten, want in het Akense Dagblad "Echo der Gegenwart" werd met klem geprotesteerd tegen de verontreiniging der wegen door de zogenaamde "sjlamkarren". Wel dertig jaar heeft die firma uit Richterich slik gereden. Zij leverde deze 'pratsj' ook over de grenzen, want in Kerkrade, Spekholzerheide, Heerlerbaan en Heerlen was 'der Lafaar mit de sjlamkaar' een algemeen bekende slikleverancier.

Ook in Rimborg werd in 'sjlam' gehandeld. Deze werd uit de Worm gehaald, gedroogd en vervoerd met kar en paard naar o.a. Stein en zelfs tot Rotterdam. Dit gebeurde o.a. door de familie Verreck. Er zijn diverse procedures geweest tussen deze familie en de mijn Julia, welke nu het recht bezat om deze 'sjlam' te mogen verhandelen.

De O.N. II gaat uit in de jaren vijftig.

(foto Nico Jesse/Nederlands fotomuseum)

EEN OUD NOTITIEBOEKJE VERTELT

15.000 Fransen in het Ubacherveld. (Hein Goossens)

De volgende aangehaalde en vrij vertaalde berichtgeving uit een oud dagboek voert terug naar de tijd van de Franse overheersing. Voor de streekgeschiedenis in het algemeen maar in het bijzonder voor de geschiedenis van Ubach en Overworms-Ubach kan ze waardevol zijn.

"In Frankrijk was een revolutie uitgebroken; ze hadden hun koning in de gevangenis gegooid en gedood. De priesters waren uitgeroeid, het ware christelijke geloof verbannen en de kruisbeelden, overal, van het kerkhof, van de huizen, op straat en in het veld waren weggehaald. De Franse mannen van 18 tot 40 jaar verzamelden zich ten oorlog tegen de hele wereld. Alle koningen trokken tegen de Fransen ten strijde. Maar zij waren te sterk, ze sloegen de keizerlijken van hun grenzen door Brabant en het Limburgse land terug tot over de Ruhr. Dit gebeurde in het jaar 1793.

Toen zijn de Fransen voor de eerste keer naar Ubach gekomen, met 500 man, die de gemeente verzorgen moest met vlees, wittebrood, hooi en haver, met dubbele kost en inwoning, zoals zij het hebben wilden. Onze gemeente heeft dat aan geld 1300 pattacon gekost. Ze zijn (bijna een maand) hier gebleven tot 1 maart. Toen hebben de keizerlijken de Fransen weer verslagen en hen in acht dagen tijd teruggedreven tot aan hun grenzen. De keizerlijken schaarden hun hele macht bijeen, Holland, Pruisen, Engeland, Spanje, de Keurvorsten en de Russen rustten zich zo sterk uit, dat ze samen een grote legermacht vormden; ze stormden eensgezind op Frankrijk af en dachten hen te verdrijven. Maar de Fransen boden dapper weerstand en met hun krijgslist verjoegen zij de potentaten allemaal uit hun landstroken tot over de Rijn. Toen keek men weer met grote verbazing naar de terugtrekkingen, de aanvallen en de beschietingen, die drie dagen duurden voor de keizerlijken verdwenen waren. En toen trokken de Fransen hier het Ubacherveld binnen met 15.000 man. Dit alles heb ik gezien in het jaar 1794, in de maand oktober. Zij sloegen hun veldleger op van Drinhausen tot Stegh; zij eisten van onze

gemeente hooi en haver en alles, wat ze in het dorp te pakken konden krijgen. Ze bleven vijf dagen; daarna trokken ze verder. Maar nu begon het pas echt verschrikkelijke te worden, want ze eisten:

Een hoge contributie in geld.

Een levering van 75 vette koeien.

Nog een 2^e, 3^e en 4^e levering van koeien.

Wij moesten alle soorten vruchten afleveren in de legeropslagplaats. Daar moesten we ook het brood afhalen, voor ieder persoon anderhalf pond, hetgeen echter niet is gebeurd. En het kwam zover, dat hierdoor alles veel te duur werd: dat men voor een pond brood 4 (Aachener) Mark, voor een pond zout 14 Mark, voor een malter rogge 10 Reichsthaler en voor een malter tarwe 24 Reichsthaler betalen moest.

De Fransen brachten assignaten, dat was papiergeld, waarmee vele mensen bedrogen zijn geworden. Die ze niet wilde aannemen, werd gevangen genomen. En wat nog triester was: wij hadden ons geloof kunnen verliezen, want ze konden geen kruis meer zien of luchten. Ze moesten allemaal op het kerkhof omvergehaald worden, ook dat van de kerktoren. We mochten ook niet meer met de klok luiden. De pastoor mocht ook niet meer in het openbaar met het Allerheiligste over straat gaan. Een klok hebben we moeten afgeven, daarvan hebben ze kanonnen gegoten. Maar dat duurde allemaal niet lang. De verkeerde bestuurder werd vervolgd en zo hebben de Fransen een keizer gekozen, die zich Napoleon noemde. Hij liet weer kruisen oprichten en het katholieke geloof weer invoeren. Maar daarna gebeurde het, dat alle jonggezellen van 20 tot 25 jaar soldaat moesten worden of ze moesten een lichaamsgebrek hebben. En als ze een maand exercitie hadden gehad, moesten ze reeds voor de vijand vechten en dat heeft 21 jaar geduurd. Niemand kreeg dienstverlof, want de oorlog duurde maar voort. Napoleon leverde altijd veldslagen, al gauw met Oostenrijk, daarna met Pruisen-Engeland, Spanje-Holland, totdat hij ze allemaal, de een na de ander, bedwongen had. Engeland echter niet, omdat hij in de oorlog ter zee niet zo goed was als zij. Maar Napoleon gaf niet op, hij had zich voorgenomen de hele wereld te overheersen. Hij deed niets

anders dan jongelui vorderen, vanaf 18 jaar moesten ze in het leger dienen. De Fransen hadden er 150 uit Ubach gehaald. Iedereen dacht, dat de Fransen dit land altijd zouden besturen en behouden. Ze trokken naar Rusland. Ze waren machtig en beschikten over veel hulptroepen, zoals Pruisen, Saksen, Zweden, Denen, Hollanders en de 7 rijksvorsten. Ze gingen naar Moskou, een grote, machtige stad in Rusland. Ook die overwonnen ze. Maar toen ze wilden binnentrekken, gaf de Russische keizer het bevel ze in brand te steken en overal en alles, waar ze dachten de winter door te brengen, brandde af. Ze hadden geen proviand meer en de winterkou overheerste. Er was zoveel sneeuw gevallen, dat ze ternauwernood verder kwamen, ze konden geen geweer meer dragen. Het was een straf van God. En toen namen de Russen het tegen de Fransen op; ze dreven hen op de vlucht tot Dresden. Daar hadden de Fransen weer nieuwe volkeren verzameld; er volgde een vreselijke slacht, die zij verloren; ze moesten terugtrekken tot Leipzig, waar de laatste slag geleverd werd. Toen het verschrikkelijke bloedvergieten begon, wendden de Pruisen, Zweden en Saksen zich tot de Russen en de Oostenrijkers. Zij wonnen de slacht en dreven Napoleon terug tot Frankrijk. Daar wilde hij in verzet komen maar het hielp hem niets. De Raad van Parijs bracht de sleutels van de stad en heette de koning welkom; zij gaven zich over aan de geallieerden, zoals ze genoemd werden. Napoleon werd naar een eiland verbannen en men stelde een nieuwe koning aan uit het huis Bourbon, een broer van de koning, die zij vermoord hadden. De geallieerden legden zware bepalingen op en ter bescherming van de koning lieten ze vijf jaar lang een sterk volksleger achter in Frankrijk. Toen de jaren voorbij waren, zijn de keizers van Oostenrijk en Rusland en de koning van Pruisen in Aachen bijeengekomen voor een congres; zij hebben de bezettingslegers uit Frankrijk teruggetrokken. Dit gebeurde in het jaar 1818. Daarna heeft de koning van Pruisen ons land bezet en bestuurd. Hij regeerde nog op Franse wijze maar hij was veel strenger met de jongelui. Wie zonder mankement was, moest drie jaar in militaire dienst. Ze mochten weer naar huis met 25 jaar. Maar dan kwamen ze in de "landweer" waar ze moesten

blijven tot hun 40ste. De koning liet geen waren uit Nederland invoeren zonder zware invoerrechten. Iedereen boven de 14 jaar moest "kopfgeld" betalen. De minste dagloner moest iedere maand een Groschen betalen, evenals knechten en meiden. Het was anno 1821 een slechte tijd geworden.

Bokkerijders (algemeen)

(door Harrie Mulders,)

Talloos zijn de verhalen over het wezen en de tochten van de woeste ridders, die in het volksgeloof menselijke wezens waren, die zich in geesten konden veranderen en op een bok door het luchtruim konden zweven, net als heksen op een bezemsteel. De vele inbraken, die soms op verschillende plaatsen tegelijk geschiedden, deden de mensen vermoeden, dat de leden van de bende zich alleen op duivelse wijze konden verplaatsen, nl. als geesten door de lucht. En net als bij de weerwolf werden sommige onguere personen uit de gemeenschap vereenzelvigd met een bokkerijder. Vooral over de plekken van samenkomst, over de eedaflegging en de verdeling van de buit ontstonden de wildste verhalen.

Nu volgen twee Bokkerijdersverhalen:

Het wilde paard.

(uit de tijd der Bokkerijders, uit Ubach o Worms door H.M.H. Goossens)

De herfstwind kwam huilen in de schouw. Hij brulde en loeide vervaarlijk als een verdoemde uit de hel. Soms zweeg hij. Dan begon hij te klagen met een vreemde stem als een verlaten ziel in het vagevuur. Rondom blokte de nacht, zwart en duister. De kerkklok op de toren te Ubach sloeg tien uur. Men hoorde het nauwelijks. De wind kegelde de klanken direct door elkaar. De lichten van de smoutlappen waren reeds overal gedoofd. Slapeloos lagen de mensen in hun alkoven, luisterend naar het beangstigend geluid van de wind. Alleen in één herberg van Ubach was nog licht. Verschillende mannen zaten er bij elkaar. Sterke ruwe kerels. Bokkerijders! Zij lieten zich niet storen door de wind. Ze hielden van woeste herfstnachten. Nu dronken ze jenever. Ha! Dat smaakte. Ze lekten hun lippen en vingende druppels op die bleven hangen in de snor. Ze dronken het ene glas na het andere. Ze gekten, ze lachten en vloekten. Zo zaten er Jozef Keijser uit Aken, de gebroeders Steins uit Ubach, Peter Müller en Leonard Plum "mit der lahmen hand". Jozef Keijser, een jongen van achttien jaar, flink, groot en ijzersterk, had het hoogste woord. Hij was voor niemand bang. Hij lustte ze allemaal. Dat ze maar komen. Kapot.... Plotseling werd de deur opengeduwd. Een felle windvlaag sloeg naar binnen. De vlam van de lamp maakte dwaze sprongen. Verwonderd keken de mannen naar de deur. "Ha, Schütz nog. Hendrik Schütz van Waubach". De mannen zagen direct dat Schütz weer halfdronken was. Ruw liet hij zich op een stoel vallen en bestelde jenever. Hij zei niets. Hij wachtte op zijn drank. Toen het glas voor hem stond, zette hij het aan zijn mond en dronk het in één teug leeg. Weer bestelde hij jenever. "Jij bent ook nog laat op reis, Schütz", begon de jonge Keijser. "Dat zal toch wel niemand aangaan", antwoordde de ander. De jonge Keijser verschoof zijn stoel en ging wat dichterbij hem zitten. Zou Schütz ruzie willen hebben? "Ik moet in alle geval zeggen, dat je niet bang bent", begon Keijser weer, "om bij zo'n weer en zo laat er nog op uit te trekken. Als de Bokkerijders je eens te pakken krijgen?" Met een heimelijk knipoogje keek hij naar de

andere mannen. Schütz lachte. Een spijtige lach. "Mij laten de Bokkerijders stilletjes gaan, Schütz van Waubach kennen ze allemaal. Ze weten dat er bij hem niks meer te halen is. Wij boeren zijn tegenwoordig zo arm als de straat. Al mijn vee is mij kapot gegaan; al mijn koeien, 's avonds mankeerden ze nog niks en 's morgens lagen ze kapot in de stal, de een na de andere; al mijn varkens, niks heb ik meer. Alleen mijn paard, een halve gek". "En als ze jou dat nou eens afnemen?" "Afnemen? Dat ze maar komen! Die 'satan' slaat iedereen de knoken kapot. Die dat 's nachts uit de stal durft te halen, krijgt het van mij cadeau, ha, ha!" Schütz stond op, betaalde zijn drank en ging. Met een harde knal sloeg de deur achter hem dicht. "Dat paard wordt vannacht gehaald", zei Keijser. "Een paard is gevaarlijker dan een mens", meenden de anderen. Keijser sloeg met een vuist op tafel. "En ik zeg, dat paard wordt gehaald. Wat zal die Schütz morgenvroeg opkijken, als die gekke Satan is verdwenen. Ik was trouwens toch van plan morgen naar de paardenmarkt in Jülich te gaan. Eer dat beest op de markt is, is het zo mak als een lam. En al krijg ik er niks voor, gehaald wordt het toch. Alleen voor de sjpas, puur voor de sjpas. Kom, wij drinken er nog een op de gezondheid van Hendrik Schütz en zijn gek paard". Tot twaalf uur bleven de mannen zitten praten en drinken. Toen werd het licht gedoofd. Zwijgend gingen ze door de stikdonkere nacht in de richting van Waubach. Ze gingen die Satan uit zijn stal halen. Hendrik Schütz sliep. Vele nachten had hij wakker gelegen, gekweld door kommer en zorg. Nu sliep hij, beneveld door de drank. Plotseling schrok hij wakker. Hij meende gerucht te horen in de stal. Zouden ze misschien zijn paard komen stelen? Hij ging rechtop zitten en luisterde. Het zal de wind geweest zijn. De wind die alles deed rammelen en ratelen in de oude barak. Schütz lag nog een tijdje wakker, toen sliep hij weer in. 's Morgens om vijf uur was hij in de stal. Vervloekt! De stal was leeg; zijn paard was gestolen. Hel en duivel! Waarom was hij ook niet opgestaan deze nacht. Een kwartier lang stond hij te vloeken, dat gebinten kraakten. Hij verwenste zich zelf; hij verwenste de Bokkerijders, hij verwenste de hele wereld! Toen trok hij zijn versleten kiel aan, nam zijn mispeleren stok en ging

naar Jülich. Naar Jülich naar de paardenmarkt. Hij durfde zijn kop te verwedden, dat de smeerlappen met zijn krammes daarheen waren gegaan. Hij liep meer dan hij ging. En waarachtig! Daar stond zijn paard. Hij herkende het reeds van verre. Het beest begon te hinniken, het had zijn meester bespeurd. Maar ook Jozef Keijser had hem zien komen. Hij was bang voor niemand, met zijn mond bij een glas jenever. Maar nu hij

de woedende boer met zijn opgeheven knuppel op zich af zag komen, achtte hij het toch veiliger er tussenuit te knijpen. Hij liet het paard in de steek en vluchtte. Doch de boeren en kooplui, die direct begrepen, wat er gaande was, zetten hem achterna. Ze kregen hem te pakken. Hij weerde zich uit alle macht; hij sloeg, stampte en beet. Maar het hielp niet. Hij werd gebonden en aan de justitie overgeleverd. Zo kwam Keijser op de tortuur. Eerst wilde hij niets zeggen. Maar ze kregen hem toch wel aan de praat. Aldoor wentelde het rad. Hij leed vreselijke pijn, de tenen waren bijna uit het lid gewrongen; toen hij begon te praten en verried zijn makkers. Vele leden van de "Geswoorne bende van nagtdieven en knevelaers" werden overgeleverd aan de justitie. Ze verrieden op hun beurt weer anderen. Het wilde paard werd de ondergang der bende.

De moord in de Causermolen

(Harrie Mulders, uit Geheimzinnig Limburg, verhalen van vroeger door Welters/Herberghs)

De nacht van zeven december 1772 is guur en koud. Iedereen rust. Maar in de herberg De Kroon in Heerlerheide is er nog volop beweging. Meer dan twintig mannen zitten daar bij elkaar in de kleine, benauwde ruimte en drinken er bier en jenever. De lucht is verstikkend door de gloeiend hete kachel, de rook van de tabak kun je er snijden. In het matte schijnsel van de kaarsen zijn de gezichten van de mannen nauwelijks te herkennen. Ze hebben zich zwart gemaakt met roet. Hun ogen gloeien, ze slaan ruwe taal uit en dragen buksen, dolken en pistolen bij zich. De groep mannen zijn allen leden van de Bokkerijdersbende die moordend, brandstichtend en stelend de streek sinds langere tijd onveilig maakt. De mensen zeggen dat ze op zwarte bokken door de lucht vliegen en sneller dan de wind zich van de ene onheilsplek naar de andere begeven. Het slaat elf uur. Een van de mannen, geweldig van gestalte, staat op. Hij draagt een zware ijzeren hamer bij zich. Hij zegt tot de mannen: *"Onze hoofdman is vanavond afwezig. Daarom zal ik jullie aanvoeder zijn. Wij gaan naar de Causermolen in Heerlen. De molenaar heeft geld. Hij is niet ongewapend en schieten kan hij ook, want afgelopen zomer heeft hij in Nieuwenhagen nog de vogel afgeschoten. Het is dus oppassen geblazen. Als wachtwoord geldt vanavond 'laat de wind maar waaïen'. Na afloop van onze strooptocht komen we hier weer bij elkaar. Dan zullen we over ons volgend slachtoffer praten."* De glazen worden leeggedronken, de geweren voor het laatst geïnspecteerd; en dan vertrekken ze, de luitenant, "IJzeren Hamer", voorop. *"Vooruit mannen,"* roept hij, *"laat de wind maar waaïen."* De Causermolen ligt in diepe rust. Deuren en ramen zijn goed gesloten. Er zitten hechte grendels en sloten op de deuren en voor de ramen zitten ijzeren staven. De baas en zijn knecht hebben hun wapens bij de hand. Men weet het nooit in deze onrustige tijden. Men is op alles voorbereid. Het is nu middernacht. Behoedzaam trekken de Bokkerijders naar de molen. De Geleenbeek die erlangs stroomt is dichtgevroren.

IJzeren Hamer stapt er overheen. Hij bevindt zich tegenover een der keldergaten. Hij heft zijn ijzeren hamer omhoog en verbrijzelt met één slag de verroestte staven. Hij dringt door de opening naar binnen. Enkele mannen volgen hem. Ze zijn nu in de molen. De hond op het erf begint te blaffen. Een van de rovers neemt een stevig stuk hout en slaat hem met één slag de kop in. IJzeren Hamer opent de voordeur. Al de twintig Bokkerijders zijn nu binnen. De inbraak is zo snel verlopen dat de bewoners van de molen eer ze goed en wel weten wat er gebeurd is vastgebonden liggen op hun bed. De molenaar echter, een weduwnaar, is bij het eerste verdachte geluid wakker geworden. Zijn zoontje, een kind van negen jaar, is bij hem op de kamer. Hij schiet in allerijl enkele kledingstukken aan en is daar nog mee bezig als IJzeren Hamer het slaapvertrek binnenkomt. Maar de molenaar heeft het geladen geweer al in zijn handen. *"Je geld!"* schreeuwt IJzeren Hamer. *"Zie maar dat je het krijgt!"* roept de molenaar. Meteen haalt hij de haan over. De kogel treft geen doel. Met een snelle beweging heeft IJzeren Hamer hem ontweken. De kogel blijft vastzitten in de deur. IJzeren Hamer haalt uit met zijn hamer en verplettert de schedel van de molenaar. Het zoontje is intussen uit bed gekropen. Het ligt aan de voeten van de moordenaar en smeekt om hulp. IJzeren Hamer kent geen medelijden. Hij haalt opnieuw uit en stervend ligt het kind naast zijn vader. Haastig doorzoekt IJzeren Hamer het bed, haalt de kasten leeg, smijt de inhoud van de kisten over de vloer. Ergens in de lade van een kleerkast vindt hij in een linnen zakje wat zilvergeld. Hij steekt het bij zich. *"Het is de moeite niet,"* bromt hij. Zijn makkers hebben intussen alles wat los en vast is meegenomen. IJzeren Hamer geeft het teken voor de aftocht. De mannen staan nu buiten de molen bij elkaar. Ze zijn woedend op "die Meelzak", de molenaar. Terug in De Kroon worden de zaken verdeeld. IJzeren Hamer maakt het doel van de volgende tocht bekend: de boer van de Wijngaardshof. Een van de bendeleden zegt: *"Ik, Rooie Hannes, ben er schaapherder. Ik zal jullie de weg wel wijzen. Eer ze het in de gaten hebben zijn wij binnen."* Ze gaan naar huis. IJzeren Hamer loopt met een paar makkers terug naar zijn woning in Heerlen. Onderweg is hij stiller dan anders.

"Waarom heb ik die jongen eigenlijk neergeslagen?" denkt hij bij zichzelf. *"Van de molenaar, die 'Meelzak' heb ik geen spijt. Maar kom, het is gebeurd. Laat de wind maar waaien!"* IJzeren Hamer woont in een achterbuurtje van Heerlen. Hij heeft er een smederij. Zijn echte naam is Philip Hameker. Hij heeft nog een kind in huis, een meisje van veertien jaar, Lina. Vroeger was die smid een van de aardigste jongens van Heerlen. Hij was recht door zee, had altijd goede zin en was handig. Hij trouwde met een fatsoenlijk Heerlens meisje. De toekomst zag er zonnig uit. Zijn vrouw echter stierf, twee jaar na hun trouwdag. Hij en zijn dochter bleven achter. Op slag veranderde de smid. Hij werd een kroegloper die meer in de kroeg zat dan in zijn smederij. Een tante van zijn vrouw zorgde voor het huishouden. Lina werd een aardig, braaf meisje. Haar vader was gek op haar. Toen de tante stierf, nadat Lina haar eerste heilige communie had gedaan, nam zij het huishouden over. Alles wat Lina deed vond haar vader goed. Zelfs als hij stomdronken thuis kwam stak hij nooit een hand tegen zijn kind uit. Lina kreeg langzaam maar zeker in de gaten wat er met haar vader aan de hand was. Maar wat kon zij doen? Omdat het een braaf meisje was bad ze veel en hilde als vader er niet was. IJzeren Hamer zag wel wat voor leed hij zijn kind aandeed. Maar wat wilde hij? Hij was verslaafd aan de drank en kon de bende van de Bokkerijders niet in de steek laten. Lina vroeg haar vader eens waar hij 's nachts wel bleef. *"Bemoei je er niet mee,"* had hij geantwoord. *"Maak je niet ongerust. ik ben daar waar ik moet zijn."* Na die moordpartij in de Caumermolen merkte Lina dat er met haar vader iets bijzonders aan de hand was. Als hij niet dronken was zat hij soms uren voor zich uit te staren. Op zekere nacht werd Lina wakker. Ze hoorde in de kamer naast haar vader in zijn slaap zuchten en weeklagen. *"Dat kind...dat kind!...Waarom heb ik het doodgeslagen?...Ik moet weg....weg bij die Bokkerijders....De hel....de hel!! ...Ik zie brandend vuur!.....Ach Lina, Lina!....* Nu wist Lina zeker wat ze al lang vermoedde. Ze was radeloos en wierp zich op haar knieën voor het Mariabeeldje in haar slaapkamer. Haar vader, een moordenaar, een lid van die afschuwelijke bende! Ze kon het niet bevatten. *"Ach",* kermde ze, geknield voor het beeld.

"Maria, aanvaard mijn leven als offer voor de zonden van mijn vader! Neem het! Ik geef het graag, als hij maar gered wordt. Zo gauw als ik kan zal ik u komen opzoeken in uw kapel in Schaesberg." Lange tijd lag ze nog wakker en toen ze eindelijk in slaap viel kende ze nog geen rust. Een morgen in mei. Lina, de dochter van IJzeren Hamer, loopt over het voetpad dat van Heerlen naar Schaesberg leidt. Ze bidt. Ze draagt een eenvoudig zondags kleedje. Op haar hoofd heeft ze een zwart kanten mutsje. Aan haar hals hangt een klein gouden kruisje en in haar handen heeft ze haar eerste communieboekje. Langzaam loopt ze de heuvel op naar de Mariakapel. Het is er nog stil. Zij knielt voor het beeld en herhaalt haar belofte. *"Neem mijn leven,"* zegt ze eenvoudig. *"ik geef het graag in ruil voor het geluk van mijn vader."* Zij speldt op het kleed van het Mariabeeld, het kleine gouden kruisje dat ze om haar hals draagt, een erfstuk van haar moeder, het dierbaarste wat zij heeft. En ze loopt biddend terug naar huis.

Allerzielen. Lina ligt zwaar ziek. Haar vader is ontroostbaar. Zijn kind kwijnt zienderogen weg. Hij zit vaak bij haar. Hij komt minder in de café's en heeft de bende van de Bokkerijders voorlopig in de steek gelaten. *"Mijn dochter ligt ziek in bed, ik kan niet komen,"* zegt hij steeds als ze bij hem komen voor zijn nachtelijke strooptochten. Zij aanvaarden, zij het onder bedenkingen, zijn excuus. IJzeren Hamer verzorgt zelf zijn dochter, waakt over haar, vervult al haar wensen. Hij laat de knapste dokters komen. Van hen hoort hij dat Lina niet meer te redden is. Zij zal moeten sterven. Zij ontvangt de laatste sacramenten. Lina glimlacht naar haar vader. De hemel zal haar gebed verhoren, Maria zal het offer van haar leven aanvaarden en de ziel van haar vader genadig zijn! Op deze allerzielendag, nadat Lina bediend was, ging de smid nog even met de geestelijke, Arnold Morees, mee naar de kerk. Hij liep daarna naar het kerkhof en bleef enige ogenblikken staan bij het graf van zijn vrouw. Daarna keerde hij terug naar het sterfbed van zijn dochter. *"Waar bent u geweest, vader?"* vraagt zij. *"Bij het graf van moeder"* zegt hij. *"Zorg dat ik naast moeder begraven wordt,"* zegt de dochter. *"Je zult niet sterven,"* antwoordde de smid. *"Je zult bij me blijven tot ik oud zal zijn"*

geworden." *"Ik ga sterven, vader,"* fluistert Lina *"maar ik sterf graag. Ik zal moeder in de hemel zien...en u, straks, als u bij de Bokkerijders...."* IJzeren Hamer bekent nu zijn dochter alles: zijn nachtelijke tochten, zijn moord op de molenaar van de Caumermolen en op diens kind. Hij zegt: *"Voor mij is er geen redding meer. Ik ben een verloren man, voor mij is het afgelopen."* Zijn dochter troost hem en zegt: *"Ga naar de pastoor. Beloof het me, beloof het! Dan kan ik rustig sterven! Dan zien we elkaar weer in de hemel!"* IJzeren Hamer drukt de vermagerde hand van zijn dochter. *"Ik beloof het je,"* zegt hij met tranen in zijn ogen. Hij buigt zich over zijn dochter heen, die stervend haar vader met een onbeschrijfelijke glimlach aankijkt. Lina werd volgens haar wens naast haar moeder begraven. De avond na de begrafenis klopte IJzeren Hamer aan bij de pastorie. De pastoor doet hem open. Lange tijd praten ze met elkaar. Bemoedigd keert IJzeren Hamer terug naar zijn woning. Hij wil niets meer met de Bokkerijders te maken hebben en stuurt hen bericht, niet lang daarna komen op een avond zes zwartgeverfde kerels de smederij van IJzeren Hamer binnen, grijpen hem en binden hem vast op het aambeeld. Een van hen neemt de ijzeren hamer en slaat met een felle uithaal de schedel van de smid in. Zijn laatste woorden zijn: *"God, wees mij genadig!"* De volgende morgen doen de burens de gruwelijke ontdekking van de moord op de smid. Bij de plas bloed ligt een stukje papier waarop geschreven staat: *"Zo nemen de Bokkerijders wraak op een lafaard!"*

Uw oude dierbare films overzetten op DVD?

Ja, dat kan!!

**Vraag bij de balie naar John Mulders of bel John
op 06-24753881.**

E-mail: johnmulders@home.nl

Bij John kunt u terecht voor verdere info en prijsafspraken.

**Jaarboek 2008; dit wordt gepresenteerd tijdens de
verenigingsavond op vrijdag 7 november en bevat de
volgende onderwerpen:**

- **De vormgevers van Lauradorp**
- **De Landen van Overmaze**
- **Pastoor Daniëls**
- **Wel en wee van de school in Rimborg**
- **Nieuwe inzichten Romeinse villa Koelweg**
- **Processies**
- **Kleinschalige delfstoffenwinning in Landgraaf**
- **De Mirgelscoul**
- **Paters Hamers**

**Fotoboek Schaesberg; 'Sjeeter lûj, vereins en families'
presentatie vrijdag 28 november in ons verenigingslokaal
om 19.30 uur**

**Beide boeken kosten Euro 12,50 per stuk voor leden en
17,50 per stuk voor niet leden.**

Voor verenigingsavond zie bij activiteiten!!

De toekomst????

(Sjeff Erens)

Onze moeder was een schat,
Die kookte, naaide en dagelijks bad.
Nimmer was haar iets te veel,
Ieder kreeg op tijd zijn deel.
En vader kreeg voor ieder klusje,
Altijd weer een dankbaar kusje.

's Avonds rustig bij de haard,
's Zondags lekker appeltaart.
Helaas, 't is over met de pret:
Moeder is aan 't internet.
Nog steeds is vader in de weer,
Maar hij krijgt geen kusje meer.

Zit vaak zielig voor de buis,
Moeder liefkoost nu een muis.
Nooit meer is er appeltaart,
't Is Hotmail, Dot Com, Apestaart.
Zelden is er warm te eten,
Haar kookkunst is ze mooi vergeten.

Internetten uur na uur,
Eten trekken uit de muur.
Een bal gehakt en een kroket,
Want moeder is aan 't internet.
Laatst verloor zij duizend Yen,
Poker spelend met Dzjapaen.

En een man uit San Francisco,
Wil met haar naar de disco.
Ze deed zich voor als jonge meid,
En nu raakt ze hem niet meer kwijt.
Vader gaat alleen naar bed,
Want moeder is aan 't internet!!!

Nøg enige foto;s Romeins E#vent 16 en 17
augustus 2008.

Activiteiten 2008

Zondag 14 september:

MONUMENTENDAG
SPOREN VAN HET VERLEDEN
van 11.00 tot 17.00 uur.
Zie ook artikel bij het voorwoord.

Donderdag 9 oktober:

Lezing over Kloosterrode, Kloosterrade en Rolduc door Gerda Tonnaer;aanvang 19.30 uur

Zaterdag 11 oktober:

Excursie Rolduc; kosten 2,50; maximaal 30 personen! U kunt zich voor deze excursie opgeven tijdens de openingsuren van ons verenigingslokaal. Op eigen gelegenheid naar de grote parkeerplaats voor de abdij om 13.30 aanwezig zijn aldaar.

LET OP!!:STUDIEZAAL GESLOTEN!!

Vrijdag 7 november:

Verenigingsavond en presentatie Jaarboek 2008; M.f.c. An d'r Put, Past. Scheepersstr. 9 (achter de kerk Waubach). Aanvang 19,30 uur Kosten E. 12,50 p.p. Hiervoor ontvangt u koud en warm buffet en twee consumpties. Inschrijven kan door overmaking van het bedrag op banknummer 136314937 t.n.v. O.C.G.L. Landgraaf onder vermelding van verenigingsavond 2008, of door betaling aan de balie tijdens de openingsuren van ons verenigingslokaal..

GAARNE OPGAVE VÓÓR 25 oktober.

Vrijdag 28 november:

Presentatie Fotoboek Schaesberg; aanvang 19.30 uur

Donderdag 11 december:

Platkloep D'r geboare verteller;

Van nieks tot vöal
aanvang 19.30 uur

Paleografielessen: 16 sept., 28 okt., 25 nov, en 16 dec.

Publicaties		Prijs	
van de Heemkundevereniging Landgraaf(O.C.G.L.)			
Nr.		jaar- gang	niet leden
Serie "Jaarboeken"			
De jaargangen 1984(dl 1)/t/m 1987(dl4) 1989(dl6) t/m 1990(dl7) , 1993(dl 10) t/m 1995(dl11), 1997(dl13) t/m 2002(dl 16) en 2007(dl21) zijn uitverkocht			
5	Jaarboek waarin o.a. Dialeststudie	1988	4,00 4,00
8	Jaarboek waarin o.a. Genealogie Jongen	1991	4,00 4,00
9	Jaarboek waarin o.a. Annalen van pastoor Schatten 1910-1935	1992	4,00 4,00
12	Jaarboek,waarin o.a. De familie geschiedenis Rongen	1996	4,00 4,00
17	Jaarboek waarin o.a. burgemeesters van Landgraaf	2003	5,00 5,00
18	Jaarboek waarin o.a. schutterijen,ON2, verwantschappen Eygelshoven	2004	5,00 5,00
19	Jaarboek waarin o.a. Romeinse weg	2005	10,00 10,00
20	Jaarboek waarin o.a. 25 jaar OCGL, der Heereweg	2006	12,50 15,00
Serie "Ken Landgraaf"			
De jaargangen 1995(dl1),1997(dl4),2000(dl 5),2002(dl6)en 2004(dl8) zijn uitverkocht			
2	16 Wandelingen	1995	2,00 2,00
3	Straatnamenboek Van Aalbersestraat tot Zwartebergweg	1997	2,00 2,00
7	Fotoboek Woabich-Grunsjtroat	2003	10,00 10,00
9	Fotoboek alles um d'r Sjeet	2005	10,00 10,00
10	Fotoboek Rimburch Lauradorp d'r Bus	2006	12,50 15,00
11	Fotoboek Kweer durch Nuijenhage, van d'r Proats bis iggen Sjroat.	2007	12,50 15,00
Serie "Kijk op Landgraaf"			
0	Bokkerijderswandelingen en fietstochten	2007	5,00 7,50
1	Verhoale van vruergert uever d'r Lichternich	2008	5,00 7,50
2	Sporen uit het verleden van Landgraaf(verschijnt in september 2008)	2008	5,00 5,00
Publikaties van derden			
En d'r boer boeëret wieër, genealogie fam. Baur door M.Quaedflieg		2002	22,50 22,50
Dekenale kerk P en P Schaesberg door E.Ramakers		2000	10,00 10,00
Haengenaempd		1987	2,00 2,00
De Landgraaf door J.W. v Venrooy en H.S.M.J. Brouwer		z.j.	5,00 5,00
De Oud-strijders en hun kapel te Rimburch door L.Haarbosch-Toussaint,H.Silverland en A.Verreck		1991	5,00 5,00
Kaarten			
Eygelshoven (113 x 92 cm, zwartwitte kopie)		1891	2,00 2,00
Schaesberg (98 x 61 cm, zwartwitte kopie)		1903	2,00 2,00
Nieuwenhagen,Rimburch, Schaesberg en Ubach over Worms 1805-1807 (kleur)		2007	5,00 5,00
Bestanden op CD-rom/diskette			
DTB/BST bestanden in pdf-formaat Eygelshoven(DTB),Frelenberg(DTB), Marienberg(DTB),Schaesberg(BST-huw),Nieuwenhagen(BST-huw.), Ubach over Worms(BST), Rimburch(BST) op CD-Rom		2003	10,00 20,00
Complete inventaris archief OCGL(access-bestand) op CD		2008	1,50 1,50
Volksstelling 1796 (PDF-bestand) gemeenten Ubach over Worms, Nieuwenhagen en Schaesberg		2004	2,00 2,00

Heemkundevereniging Landgraaf

Bulletin

Oudheidkundig en Cultuurhistorisch Genootschap Landgraaf

DAGELIJKS BESTUUR

Voorzitter J.Schiffelers, Lokert 9, 5591 NB Heeze, 040-2262936
Secretaris J.Lussenburg, Op de Heugden 28, 6371 XM Landgraaf
06-48655445
Penningm. J.M. Erkens, Wiel Ringenslaan 39, 6373 EP Landgraaf
06-15162659

ALGEMEEN BESTUUR

2^e secretaris J Baur, Gravenweg 58, 6471 VZ Eygelshoven 045-5352849
Bulletin/Jaarboek H.A.Mulders, Hoefveld 18, 6373 XG Landgraaf
045-5322876
Archief/werkpl. S.H.P.Moonen, Bertus Aafjeshof 2 6431 DZ Hoensbroek.
045 8508030
Geneal/Waubach H.Dortants, Eijgelshovenerweg 25, 6374 KB Landgraaf
045-5315315
Algemeen M.J. Offermans, Schoolstr. 88, 6374 GZ Landgraaf
045-5314079
Archeologie/educatie J.G.M. Born, Charles Frehenstr.85, 6374 EL Landgraaf
045-5310393
Contactpersoon Platkloep H.A. Mulders, Hoefveld 18, 6373 XG Landgraaf
045-5322876

BESTUURSADRES

Op de Heugden 28, 6371 XM Landgraaf 06-48655445

E-mail : j.lussenburg@home.nl

REDACTIEADRES BULLETIN EN JAARBOEK

Hoefveld 18, 6373 XG Landgraaf, 045-5322876

CONTRIBUTIE O.C.G.L.

Individuele leden	€ 16 euro per jaar
Gezinslidmaatschap	€ 19 euro per jaar
Toeslag gebruik studiezaal	€ 9 euro per jaar
Jeugdlidmaatschap	€ 5 euro per jaar
	(gebruik studiezaal inbegrepen)

BANKRELATIE

Rabobank Landgraaf	rek.nr 136314937 t.n.v. O.C.G.L. Landgraaf
Postgiro	rek nr 4776225 t.n.v. OCL Landgraaf
Buitenlandbetalingen:	Ibannr. NL 32 RABO 01363149 37
	Bic nr. RABONL2U

VERENIGINGSGEBOUW

An de Voeëgelsjtang 12
6373 BJ Landgraaf
045-5322820 (tijdens openingstijden)

E-mail-adres: heemkundelandgraaf@hotmail.com

www.heemkundelandgraaf.nl

VASTE OPENINGSTIJDEN STUDIEZAAL: Woensdag en zaterdag
13.00-17.00 uur *Middag kennismakingsbezoek gratis*

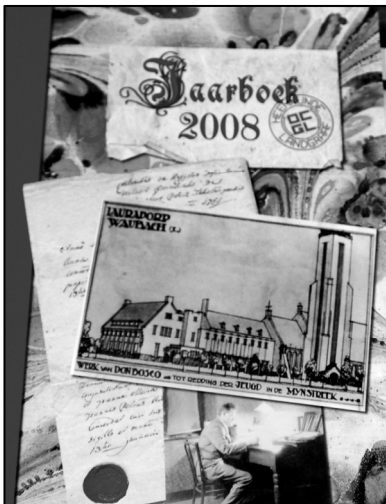
Het Bulletin verschijnt 4 x per jaar.
Losse nummers €. 1,50 excl. portokosten

Van de voorzitter,

Voor dat we er goed en wel erg in hebben, is het jaar 2008 geschiedenis geworden. Veel mensen zijn al druk bezig met de voorbereidingen voor het vieren van Kerstmis en Nieuwjaar. En weer zit er een jaar op.

Voor onze vereniging was het, het jaar na de jubileumviering. Het is dan toch altijd even spannend om te kijken hoe de volgende fase in het leven van de vereniging wordt ingezet. Voor het bestuur was het toch wel spannend om te kijken of de ledengroei zich zou stabiliseren. Ook de discussie rond de nieuwe subsidieverordening van de gemeente werd gevolgd. We mogen gelukkig constateren, dat het aantal leden stabiel is gebleven en dat we ook in het subsidieverhaal een prima plek hebben gekregen. Wij kunnen op stoom blijven. De uitbreiding van het bestuur met Sjef Born en Jo Baur gaf ons niet alleen de kans om de taken beter te verdelen, maar ook om aan een aantal zaken meer aandacht te besteden. Zo is er gestart met een nieuwe serie kleinere boeken in de Serie "Kijk op Landgraaf". Het Romeins weekend waar we aan mee hebben gewerkt, was een absoluut succes. De uitwisseling met Übach-Palenberg was een succes en ook de samenwerking met wat wij noemen "de jongens van de Denkmalschutz" is

prima en biedt ons beiden kansen. En ook ons nieuwe Jaarboek en Fotoboek mogen er weer zijn. Tijdens de verenigingsavond werd Hein Goossens in het zonnetje gezet en ontving hij uit handen van Wethouder Erfkemper een Koninklijke Onderscheiding. Het blijft altijd spannend of zo'n initiatief ook wordt overgenomen. Ook de samenwerking met de genealogische werkgroep van de Heimatsverein Baesweiler legt beslist geen windeieren. We wisselen bestanden uit en werken op dit moment ook weer samen aan een nieuwe genealogische CD die in 2009 het levenslicht zal zien.

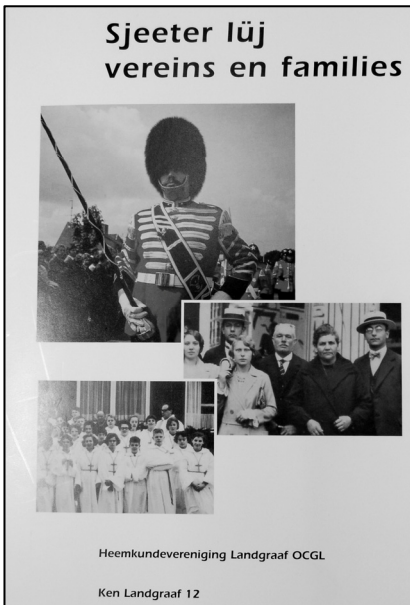
Inmiddels is ook weer een heel nieuwe website voor de vereniging gebouwd. Hoewel nog een paar dingen tegenzaten, ging ze op 15 november toch in de lucht. Meer foto's en meer mogelijkheden. Een website is nooit af en daarom zal ze steeds meer mogelijkheden gaan bieden. Op dit moment is bijvoorbeeld onze hele inventaris thuis op het scherm te zien, waardoor de leden nog veel beter kunnen zien wat we wel of niet in huis hebben. Het is een fors bestand met meer dan 1000 pagina's om te bekijken. Dankzij de website worden ook nieuwe leden aangetrokken. Een paar jaar geleden waren we al blij wanneer de site 100 keer per maand bezocht werd, nu is dat al meer dan 500 keer per maand.

Zat er dan niets tegen? Ja, natuurlijk ook wij hebben wel eens ergens last van. Veel werk is, in samenwerking met de gemeente Landgraaf, verzet voor de Monumentendag. Er was een prima publicatie opgemaakt en een mooie tentoonstelling ingericht. De belangstelling viel echter vies tegen. De opening was prima en het werd nog veel mooier toen wij van de familie Beersma een prehistorische vuistbijl cadeau kregen, dat bij het bouwen van hun woning aan de Kakertsweg werd gevonden. Het weer was die dag echter te goed en er was in de regio meer dan genoeg te doen. Een tegenvallende belangstelling dus. Wij gaan echter daarom niet bij de pakken neerzitten. Volgend jaar zullen wij de Monumentendag op zaterdag houden. Wij zullen dan niet alleen het thema "Op de kaart" uitwerken, maar ook een genealogische dag organiseren. Verder zijn we al druk bezig met een thema voor de week van de Geschiedenis waarbij wij 65 jaar bevrijding niet zo maar voorbij zullen laten gaan.

Ook onze vrijwilligers hebben het afgelopen jaar weer uitstekend werk verricht. Zij hoeven zich absoluut niet te vervelen. Of het nu gaat om de fotocollectie, het invoeren van nieuwe aanwinsten, het inventariseren van verenigingsarchieven, het digitaliseren van de schepenbank Schaesberg, het bijhouden en reorganiseren van onze eigen bibliotheek of schoonmaakwerk etc, zij zetten zich belangeloos met veel plezier voor u en ons in. Als bestuur hebben wij daar enorm veel waardering voor. Daarom wil ik iedereen die zich afgelopen jaar weer voor ons heeft inzet heel,

heel hartelijk bedanken voor het vele werk dat verzet is.

Soms krijg ik wel eens vragen van mensen over de toekomst. Los van de vraag of het nu wel of niet goed gaat met de economie, het gaat dan om de krimp en de vergrijzing van de bevolking. Heb je nog wel kans op groei of stabiliteit van leden? De voorspellingen voor Parkstad en andere delen van het land zijn niet goed te noemen. Veel woningen moeten worden gesloopt, mensen trekken weg en noem maar op. Nu moet ik zeggen, dat ik daar in mijn vakgebied dagelijks mee wordt geconfronteerd. Duidelijk is ook, dat je alle voorspellingen niet een op een kunt vertalen.

len. Dat is voor elke lokale en regionale situatie anders. Je kunt met die negatieve signalen mee gaan of je kunt proberen er kans uit te halen. Bij sloop van woningen is het gemakkelijk om te zeggen, dat de wijken die nu aangewezen zijn als beschermd dorpsgezicht de minste woonkwaliteit hebben en dat we die dan maar als eerste moeten slopen. Je kunt ook zeggen, ik ga de kwaliteit in die herkenbare wijken verhogen; ik probeer ruimte te scheppen om de straten niet vol met "blik" te hebben en ik probeer groene ruimte te realiseren. Ik stop met het slopen van die oorspronkelijke "dorpse" bebouwing

en ik ga de uitstraling er van verbeteren en ga voor herkenbaarheid. Ik probeer mijn woonkwaliteiten te verbeteren door meer grondgebonden woningen te bouwen (historiserende gevels wellicht) en door de herverdeling van ruimte een prettiger woon- en verblijfsgebied te realiseren. Door die aantrekkelijkheid kun je niet alleen inwoners vasthouden, maar er zeker ook weer aantrekken. Het is een kwestie van concurrentie. Dat telt ook voor ons als vereniging. Wij doen niet aan broedermoord, maar we kunnen veel mensen aan ons binden door onze collectie en huisvesting op

peil te houden. Door te zorgen voor een goede sfeer en een gevoel van welkom zullen mensen van jong tot oud die onderzoek willen doen graag terugvallen op de kennis en kunde van de vereniging en haar leden. Als vereniging zullen wij in dat hele circus in elk geval zoeken naar onze kansen!

Een dezer dagen wordt in ons verenigingslokaal weer de oude kerststal van de familie Hanssen opgebouwd. Niet alleen een mooie groep om te bezichtigen, maar tegelijkertijd een teken om even met de voeten op aarde terug te komen. Vreemd genoeg maken mensen in deze tijd ook altijd veel goede voornemens. Waarom doen we dat juist aan het einde en de start van een nieuw jaar. De kerstboodschap is duidelijk maar dan toch. Hebben we dat dan toch onbewust overgehouden van onze voorouders? Germanen en Kelten spraken in deze tijd over de twaalf lange nachten. Een tijd die begon met het huidige Kerstmisfeest en eindigde op het huidige dag van Drie Koningen. Ook in die tijd viel het leven een beetje stil en het begon weer met het lengen van de dagen op Drie Koningen dus. Goede voornemens kun je 365 dagen in het jaar maken, maar laten we die tijd nu eens gebruiken om even tot rust te komen, net als de natuur en ons met nieuwe positieve energie op te laden om op het moment van het lengen van de dagen weer met een positieve instelling aan de slag te gaan.

Ik wens u namens het bestuur en onze vrijwilligers hele fijne kerstdagen, een goede jaarwisseling en een frisse nieuwe start.

En misschien mag ik het toch nog doen met die oude vertrouwde wens: Een zalig Kerstfeest en een zalig Nieuwjaar.

Jo Schiffelers

Wiel Smeets met zijn wiener

Troubadour Wiel Sijstermans

De Landgraaf

(uit de aantekeningen van Carl Specker, 1967)

De Landgraaf komt in diverse akten voor die betrekking hebben op de in het Overworms Kwartier gelegen goederen. In het jubileumboek van 'Het Land van Herle 1950-1960' (blz. 163), geeft dhr.

H.J.Spierts de oudste, hier tot nu toe bekende vermelding. In 1498 verkocht jonker Herman van den Panhuis o.a. een akker onder Ubach, groot ± 11 morgen. Hoewel de akte vrij onduidelijk de begrenzing daarvan aangeeft lag dit perceel vermoedelijk naar de ene kant 'naar Rimburch – dat

Heckske' en naar de andere kant aan 'naar Hecke, daar de Landgraaf'. Aan het Heckske is een plaatselijke benaming, die ook nu (1967) nog door de landbouwers gebruikt wordt. Opmerkelijk is dat hier Hecke en Landgraaf in een adem genoemd worden. In 1639 wordt een akker op de Reuffenberg te Nieuwenhagen voor de schepensbank van Ubach verkocht. Dit land schiet uit op de Landgraaf 'oder der reinn daer die Herlichkeit kehrt'. In het Nieuwenhagerveld ligt nu 'op den Reuver' en onder de toenmalige gemeente Eygelshoven hier tegenover de 'Rouvenberg'. In 1676 wordt een akker op de Proost verkocht. Ook die ligt in het Nieuwenhagerveld 'naast de Landgraaf, naast de bank Heerlen'. Op de Proost vormde de Landgraaf dus in ieder geval de grens tussen de banken Ubach en Heerlen. Ook de volgende passages uit 2 akten over wegbegeleiding wijzen duidelijk in die richting. In 1680 heet het o.a. 'aegefangen (met controle op de wegen) in den Haenweg tot aan die bancke van Herlen tot aen Jan Spierts haus, ende den weg achter die hoeff tot den Landgraeff'. Bij de begeleiding van 1687 zegt men: 'nach den Hahnweg auf nach Newenhagen, achter die hoeff auff bis den landgraeff fusspadt der die leijdt scheydt van Ubach und Herllen'. In een meetakte van 1745 wordt het verlengstuk van de landgraaf beschreven. Een inwoner van Eygelshoven bezit o.a. 2 percelen, die in de

bank van Heerlen gelegen zijn. De beide akkers liggen op de Schoffert en grenzen met een voorhoofd aan de Landtgraff. Een van de twee ligt met het andere voorhoofd langs het Rauwenhoffsbos. Al deze akten handelen duidelijk over het zelfde gebied, een plaats waar de Landgraaf tot op heden niet gesitueerd werd.

Aanvulling door Jo Schiffelers:

In de meeste publicaties laat men de Landgraaf over het Thorns gebied lopen richting de Tevener heide. Hij loopt in Ubach over Worms dan samen met de huidige Gravenweg en loopt dan verder langs de Nieuwhof (heihof). In publicaties van professor Schrijnemakers en in enkele stukken in de Heimatskalender Heinsberg wordt aangegeven, dat deze stelling niet juist is omdat het systeem aan de Duitse kant een andere landweer is. Ook de vroegere Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek neemt die stelling in. Vreemd is dit niet wanneer je weet, dat Gangelt een Brabantse vesting was op de grens van het hertogdom Brabant en het hertogdom Jülich. Bovendien zijn tussen ongeveer 1300 en 1500 op meer plaatsen zogenaamde “landgraven” aangelegd. Hele grote liepen bijvoorbeeld om Aken en Maastricht terwijl beide steden toch ook sterke wallen hadden. Ook in Simpelveld was een landgraaf.

Het onderzoek van Carl Specker, waar ook Hein Goossens aan meegewerkt heeft, werpt een ander licht op het verloop van de Landgraaf.

Omstreeks 1935 zijn de laatste stukken van een graaf in Abdissenbosch met aan beide kanten een wal verdwenen. De graaf was een verbindingsweg naar de erfbossen van Abdissenbosch. In akten die op grond in Ubach over Worms betrekking hebben wordt echter nooit gesproken van “landgraaf” maar altijd over “aan de Graven of iggen Graven”. Vermoedelijk hebben de graven langs het Abdissenbosch dan ook niets te maken met de Landgraaf. Ook zijn er aanwijzingen dat de graven van Waubach beduidend ouder zijn dan de Landgraaf. Vermoedelijk waren het “weerheggen” die om een gehucht liepen om het te beschermen. Er wordt zelfs in akten vaker gesproken over Nieuwenhager Hec-

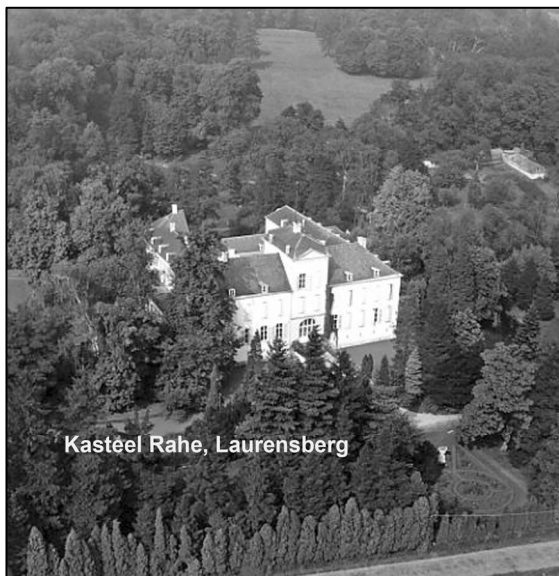
ken dan over Landgraaf.

Vermoedelijk heeft de Landgraaf vroeger tot aan de grens tussen Nieuwenhagen en Ubach over Worms gelopen. Wellicht kunnen we dat ook verklaren uit het feit, dat Waubach tot het gebied van de abdis van Thorn behoorde en Nieuwenhagen en Schaesberg toen tot het hertogdom Brabant en de bank Heerlen behoorden. Vroeger lag vanaf de Hekeleweg tot aan de oude Waubacher Brunsummerweg of Boschgracht een weg die "iggen graven" werd genoemd. Hij liep vanaf de Hekeleweg tot aan de Waubacher Veeweg in een rechte lijn en vanaf de Veeweg naar de Boschgracht liep hij ongeveer 5 meter noordelijker. Hein Goossens geeft aan dat deze weg, graaf, gebruikt werd als transportweg om het afgekapte hout af te voeren. Omdat tussen de graaf en het Abdissenbosch, de zogenaamde erfbossen lagen kapten de bewoners het ondoordringbare struikgewas af tot op de wortelstronk waardoor verbindingen met het erfbos ontstonden. Omdat in oudere akten de naam "iggen graven" niet terug te vinden is, is dit stelsel vermoedelijk later aangelegd en dan moet dat zijn geweest tussen 1575 en 1600 toen men als gevolg van de 80 jarige oorlog steeds meer last begon te krijgen van doortrekkende troepen en andere niet gewenste figuren. Overigens valt dat dan wel samen met een besluit in Duitsland van de Landdag uit 1596 waarin werd gesteld: "Vom Gillrather Busch bis ans Ende des Dorfes Scherpenseel, wo zum Teil noch alte vestigia (=sporen) vorhanden waren, sollte eine neue Landwehr von 1500 Ruten Länge aufgeworfen werden". Het ging om een totale lengte van circa 5,5 kilometer. Er wordt niet aangegeven hoe oud die oude sporen zijn. Toch mogen we er van uitgaan dat de aanleg aan de Duitse kant oorspronkelijk niet lang na of voor onze Landgraaf heeft plaatsgevonden.

De Landgraaf verdwijnt in de Rukkener onder Nieuwenhagen bij de iets verborgen liggende boerderij Hinskens uit alle tot nu toe gevonden officiële stukken en duikt pas weer op bij het begin van de huidige Schanserweg. In 1535 lag aan het einde van de Hoogstraat bij de huidige boerderij Hinskens het zogenaamde Ruckenergoed dat eigendom was van jonker Gerard van Palant

Burchten, de parels langs de Worm, grens tussen Repuariën en Hesbaniën.

In de vroege Middeleeuwen was het noordelijke Repuariën het gebied ten westen van de Rijn tot aan de Worm. De Worm vormde in die tijd de grens met in het oosten gelegen Hesbaniën. De Akense weg liep vanaf Roermond langs de Roer en Worm in zuidelijke richting naar Aken. Via de voorstad St. Jacob liep hij naar Herten, waar hij zich splitste richting Susteren en naar het oosten, waar hij ten noorden van St. Odiliënborg de Roer kruiste en dan in een rechte lijn naar Heinsberg liep. Hier mondde de Worm in de Roer uit. We vervolgen de weg via Randerath, Geilenkirchen, Rimbürg, Herzogenrath, Kohlscheid naar Aken.

De Worm heeft zijn naam te danken heeft aan de warm waterbronnen bij Burtscheid in de buurt van Aken. Deze naam stamt al vanuit de Romeinse tijd. Hier ligt, op de heuvel, ook de eerste burcht, de Frankenburg genaamd, en gebouwd rond 1240 door Arnold I van Rode, een zoon van Werner I van Rode landvoogd van Burtscheid.

We vervolgen onze tocht tot het dal, ten zuiden van Laurensberg. Hier ligt een Middeleeuws kasteel, genaamd Kasteel Rahe. Vanaf de 15de eeuw werd dit kasteel als Gutshof uitgebouwd door de rijke Heer Gerhard Heusch, zoon van Hermann Heusch, een burgemeestersgeslacht uit Aken.

In 1843 werd het kasteel verkocht aan de weduwe van Willem I

van Nassau. Deze Henriëtte Henrica Adriana Ludovica Flora Gravin d'Oultremont de Wégimont was de tweede vrouw van Willem en woonde, na het overlijden van haar man, tot aan haar dood op 26 oktober 1864 in Kasteel Rahe te Laurensberg bij Aken.

Waterburg Schonau, Richterich

We vervolgen onze weg tot op de berg te Richterich en komen aan bij de kleine Waterburcht Schönau. Deze burcht, rond het jaar 1000 gebouwd, was in het bezit van graaf Hezello, een broer van Ezzo III.

Na de dood in 1145 van de laatste Paltsgraaf Wilhelm, die Schönau in bezit had, werd het geannexeerd van Goswijn van Valkenburg het Predium van Richterich o.a. burcht Schönau. Maar later komt het toch weer terug bij de tak van Schönau van Aachen. (Afstamming fam. Schönforst).

Burg Wilhelmstein

Het volgende dorp is Bardenberg. Hier vinden we Burcht Wilhelmstein. Deze burcht dateert uit rond 1300 en is als grensvesting door de Graven Wilhelm van Jülich gebouwd. Het was de zetel van een ambtgerecht (Droste) dat voor een groot Jülicher gebied rechtspraak verrichte. Het grensgebied werd in die tijd gevormd door de Jülichgouw en de Maasgouw.

Als we nu even naar het westen gaan komen we in Kohlscheid aan, dat in die tijd in de Maasgouw lag.

Aan de beek de Ansel ligt het fameuse Haus Heyden, een burcht uit rond 1150.

De eerste Bergfried werd rond 1300 uitgebouwd door Arnold I van Bongart. In 1304 werd het een open huis.

Van 1382 tot 1404 werd het bewoond door Hendrik II van Gronsveld, Burchtgraaf van Limburg en gehuwd met Johanna Scheiffart van Merode, erfdochter van burcht Rimbürg.

Hendrik II was een zoon van Hendrik I van Gronsveld, Heer van Heyden, die gehuwd was met de erfdochter Mechtilde van de Bongart, een dochter van Jean I Bongart. Zo werden de buitengrenzen van de Maasgouw door deze familie bezet.

Het familiewapen van de heren van Gronsveld bestond uit 3 rode slingerkogels. Dit wapen met barensteel kwam ook voor bij de eerste heer van Schaesberg, Goswinus van de Haasdal. Later trouwt de erfdochter van Schaesberg met de zoon van Reterbeeks uit Klimmen en deze neemt wederom de naam von Schaesberg aan. Een kleinzoon van Goswinus trouwt met de dochter van Van Gronsveld.

Het Ansel dal is helaas door de komst van het miljoenenlijntje door ophoging in twee helften verdeeld. De tweede burcht in het dal, burcht Ehrenstein, werd rond 1340 gebouwd door de fam. Van Ederen.

In het jaar 1450 huwde Johanna van Gronsveld met Johan Huyn waardoor hij eigenaar werd van dit kasteel.

Pakken we de route langs de Worm weer op, dan komen we uit in Herzogenrath. Hier zien we weer een van de oudere burchten, Burg Rode, dat rond 1100 door Adelbert I van Saffenberg gebouwd werd. Hij woonde in de Saffenburch in Mayschoss, dat ook door hem gebouwd was. Tevens was hij de bezitter van gronden Rode en burcht Hertogenrode.

De Saffenberger waren u.a. Domvoogd in Keulen, beschermvoogd in Deutz en van het rijke Klooster van Kornelimünster. Door dit bezit bestuurde deze familie mede de Jülichgouw.

Adelbert I van Saffenberg schonk den adellijken Kanunnik Albert d'Antoing (van Antoingburcht, bij Doornik aan de Schelde) in 1104 een stuk grond om er een klooster op te bouwen, het huidige klooster Rolduc te Kerk-

rade.

Zo lezen we dat later in de tijd ook de heren van Rimburg, Gronsveld en Heyden op burcht Herzogenrode als bestuurder en rechter aanwezig waren.

Van hieruit komen we langs Eyselshoven, waar de Anstel in de Worm uitmondt. De Worm kronkelt van hier uit mooi verder tot aan de Rinckberg in Rimburg. Hier werd het eerste deel van de burcht, De Bergfried, rond 1225 door Wilhelm von Mulrepas ge-

bouwd. Ik heb op dit moment aanwijzingen gevonden deze Wilhelm van Mulrepas een zoon was van Theodoricus van Geilenkirchen (Hetzelfde familie wapen zoals vermeld in een kroniek van 1288 als de familie van Geilenkirchen) Bij het overlijden van

Rutger van Geilenkirchen (de laatste van de hoofdstam) erft Willem van Bruchhausen in 1334 het gehele bezit. De naam Mulrepas is afgeleid van de molen en grensovergang bij de brug over de Worm die al vanuit de Romeinse tijd bestond.

Bij Zweibruggen zien we het Middeleeuws kasteel uit ca 1341. De eerste bezitter was Leynart van Zweibrügge en als laatste Heinrich van Zweibrügge. Daarna komt het door diverse huwelijken in handen van de familie Hagen, Mirbach, Vos, Eys en als laatste Baron de Negri.

Dan komen we in Geilenkirchen aan, waar Gelo de eerste Kerk in 1170 stichtte. De stad en de familie danken er hun naam aan (Gelo-Kirchen). Van de afstamming van Gelo heb ik alleen een voorouder

met hetzelfde familiewapen ontdekt. In een oorkonde uit 1153 in de voormalige gemeente Puffendorf, niet ver van Geilenkirchen, staat de naam van Johann van Lowenich (Loverke). De fam. Breyll (Breidelo) stamt hier ook van

af. Gut Breyll ligt bij Übach in Duitsland. De Heren van Kasteel Limbricht stamden hier ook van af.

In 1380 wordt ook een Tillmann van Geilenkirchen genoemd als heer van kasteel Hulchrath bij Neuss. Hij wordt, net als de stamvader heer Wilhelm van Moers, rond 1180 geboren.

Van de eerste burcht Geilenkirchen is alleen nog een klein stukje muur over aan de school. Bij het graven van tankgreppels voor de oorlog zijn wel nog de palen van een zeer oude eikenhouten verdedigings torenvesting ontdekt.

Kasteel Leerordt ± 1900

Niet veel verder aan de oostelijke overzijde van de Worm zijn we aangeland bij een van de mooiste waterburgen met zijn enorme Bergfried uit ca 1150 waarvan men eerder dacht dat Adam van Berghe in 1395 de eerste bewoner was; hier heb ik meerdere generaties uit akten gehaald tot in het jaar 1172. In deze aktes werd melding gemaakt van tot nu toe oudste Meinerus van Tripz. Hierna volgde nog de familie Pallandt-Beitenbandt, Berghe en Eijnatten.

Niet ver van Trips komen we bij Schloss Leerodt. Dit kasteel stamt uit ca 1354 en bleef voornamelijk in handen van de familie Leerodt, totdat in 1829 het mannelijke geslacht uitsterf en het overgaat naar de weduwe van neef Max van Leerodt, de freiin van Eijnatten – Trips. Helaas heeft zij er nooit gewoond en is het daarna in verval geraakt.

Van Gut Zumdahl, een kasteelboerderij uit de 15/16e eeuw, is vrij weinig bekend. In de codex Welser worden in 1732 de Heren Graass vermeld.

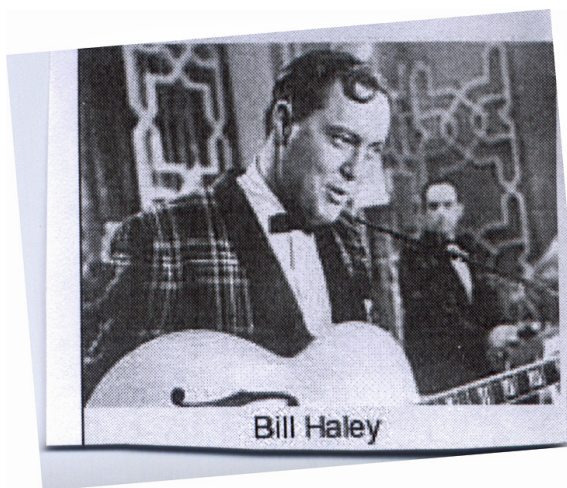
We sluiten af met een van de oudste nederzettingen langs de Worm uit de Romeinse tijd. Midden in de stad was de burg Randerath waarvan in ca. 1050 de eerste Heer Harper I van Randerath was. Over de burg Randerath werd in 1157 vermeld dat het een vesting met sloot was en rondom 3 ophaalbruggen had. In die tijd was Harper II de Heer van Randerath. In 1542 werd de burg flink verwoest en verbleef zij zo tot 1609. De geestelijke Kaspar Sibelius knapte deze weer deels op en woonde er van 1609 tot 1611. In 1656 werd er een glasblazerij in bedreven en later na 1918 is de burg weer volledig gerestaureerd.

Ger de Vries. 01-09-2008

De jaren vijftig III (Harrie Mulders)

Muziek en film uit de jaren 50

Elvis Presley, koning van de Rock-'n-roll: Vooral door zijn film-debuut *Heartbreak Hotel* in 1956 bracht Elvis Presley zijn miljoenen fans in staat van histerie. Elvis Aron Presley, geboren in 1935 in de probleemwijk van Tulepo, Mississippi, verdiende zijn geld aanvankelijk als vrachtwagen chauffeur en door in de bioscoop plaatsen aan te wijzen. Zijn vader was katoenplukker, zijn moeder werkte in een spinnerij. Een verjaarsdag cadeau voor zijn moeder, de zelf opgenomen single *My Happeniss* leidde bij de radiozender van Memphis tot honderden telefoontjes van enthousiaste luisteraars, waardoor Presley al snel een lokale rock-'n-rollster werd. Zijn eerste optreden in een TV show in 1956 was het begin van een revolutie -die bij sommigen weersin opriep, bij anderen groot enthousiasme. Daar stond een knappe jonge man op het toneel op gespreide benen te schudden, terwijl hij obscene heupbewegingen maakte en in de microfoon kreunde. Presley confronteerde het preutse Amerika met een mix van liefde, rock-

'n-roll en seks, die bepalend zou zijn voor de daarop volgende decennia. Toen Elvis in 1958 zijn dienstplicht vervulde in Bad Nauheim (Duitsland), hoopte zijn critici dat iedereen de muziekrebel zou vergeten. Maar het pakte anders uit: na zijn terugkeer in 1960 werden er meer dan 50

miljoen platen van hem verkocht. De Elvis-koorts was nu pas goed uitgebroken; en nu verbreidde de epidemie zich over de hele wereld. Ook in Nederland werden Rock-'n roll-danswedstrijden en Elvis-verkiezingen gehouden.

Buddy Holly: Deze Texaan wordt door de rock-'n-roll beïnvloedt en maakt in 1956 met zijn band The Crickets klassiekers als Blue Suede Shoes en Rip it up. Anders dan Elvis Presley wordt Holly de nette rock-'n-rolljongen-uit-de-buurt en telt hij onder zijn fans vooral middenklasse Amerikanen. Een vliegtuigongeluk in 1959 maakt een voortijdig einde aan zijn leven. Andere beroemdheden uit die tijd waren o.a. Jerry Lee Lewis, Chuck Berry en Little Richard.

Antoine Dominique 'Fats' Domino: Hij woont nog steeds in zijn geboorteplaats New Orleans, waar hij in 2005 de orkaan Katrina overleefde; hij was toen enige dagen vermist. Dit jaar wordt hij 80 jaar. Fats scoorde aan de lopende band top-tien-hits in Amerika in de jaren '50. Tussen 1955 en 1960 was hij na Elvis de best verkopende zanger. Ook de Beatles waren fan van Fats. 'Lady Madonna' uit 1968 is een song in de stijl van Fats Domino. "Blueberry Hill" werd Fats grootste hit. Alleen al in 1956 en '57 werden er vijf miljoen singles van verkocht. Een lief, onschuldig nummer, maar de tekst is wel degelijk seksueel getint. Een jongen en een meisje hebben een romantische ontmoeting tussen blauwe bessenstruiken op een heuvel. Wat die twee daar doen, is aan de fantasie van de luisteraar...

Nederland: In de tweede helft van de jaren vijftig ontstonden ook in Nederland rock-'n-roll-bands. Ideale schoonzonen zoals Cliff Richard en Pat Boone eisten vanaf 1958 met de zegen van ouders, kerk en staat de aandacht van de Nederlandse tieners voor zich op. Nederlandse "rock-'n-roll" groepen als de Spelbrekers en de Fouryo's brachten Nederlandse covers van de originele Amerikaanse rock-'n-roll songs die vanwege de ongekend truttige uitvoering een belediging vormden voor de originele schrijvers en uitvoerenden, maar die onder de jeugd enorm populair werden. In het begin van de jaren zestig zetten Rob de Nijs, Willeke Alberti en de Blue Diamonds deze treurige traditie voort, totdat de Beatles en de Rolling Stones de macht grepen. Maar dat is een ander verhaal.

Rock en roll- rellen in 1956:

Hier en daar poogden de autoriteiten een dam op te werpen tegen de verderfelijke Amerikaanse massa cultuur die Nederland dreigde te overspoelen. De film *Rock Around the Clock* met Bill Haley in de hoofdrol, in 1956 werd door bezorgde burgemeesters in Apeldoorn en Leeuwarden verboden, terwijl hij in Gouda zonder geluid werd vertoond. Dit leidde tot protesten van de jeugd. Het fenomeen nozem ontstond.

Musical: Met *West Side Story* schiep Leonard Bernstein in 1957 de meest gespeelde musical van de eeuw. Met een onnavolgbare stilistische souplesse verbond hij Zuid-Amerikaanse volksmuziek met blanke marsmuziek en symfonische jazz met hartstochtelijk muziekdrama. Zijn weinig conventionele benadering van klassieke muziek maakte hem tot een voorbeeld voor de nieuwe generatie dirigenten.

(Bron: *De kroniek van onze eeuw 1950 – 1960*)

Televisie in Nederland.

In 1948 kregen 150 medewerkers van Philips een tv-toestel thuis en vanuit Eindhoven werden programma's uitgezonden met o.a. de legendarische cameraman Erik de Vries en omroepster Bep Schaefer. Met de legendarische woorden '*Goedenavond dames en heren, hier is Philips Experimentele Televisie*' was de eerste televisie uitzending op 18 maart een feit. De kijkers moesten de programma's bekritiseren en rapporten maken over de ontvangst en hoe de gezinsleden er op reageerden.

De eerste tv-uitzending in Nederland: Voor de 2^e wereldoorlog was er al televisie. Vanwege deze oorlog kwam het er niet van, Philips was er echter wel klaar voor. In Nederland was het kabinet met premier Willem Drees aan het bewind. Willem Drees was

een populaire premier met een sobere en zuinige levensinstelling, hij vond dat een luxe als televisie vlak na de oorlog niet ge-

wenst was in de huiskamers van Nederland. Hij vond dat vanwege de vele bombardementen en armoede alom, Nederland eerst weer opgebouwd moest worden. Daarom sloop de televisie pas op 2 oktober 1951 vijfhonderd Nederlandse huiskamers binnen. Het eerste type toestel van Philips was de TX400U geschikt voor 4 kanalen. De eerste uitzending begonnen vanuit een reeds afgebroken kerkje te Bussum. Dit kerkje werd omgedoopt tot "Irenestudio". Minister J. Cals van Onderwijs Kunsten en Wetenschappen hield een inleiding en niemand kon zich een voorstelling maken van de zege-

tocht die dit medium zou gaan maken. De tv-zender stond te Lopik en verder dan ± 100 km. kon met een goede antenne en gunstige weersomstandigheden een beeld met goede kwaliteit verkregen worden. In het begin waren er slechts 3 uitzendingen per week. Tientallen mensen stroomden bijeen voor etalages van radiozaken waar een televisie aanstond. Wat een wonder, het nieuwe medium!

Ontstaansgeschiedenis: Philips was de gangmaker achter de komst van televisie in Nederland. De regering voelde er niks voor. De radio-omroepen waren ook tegen. Technisch gezien was Nederland vóór de 2^e wereldoorlog helemaal klaar voor televisie. Echter, de regering wilde niet. De angst dat televisie zeer oppervlakkig en misschien wel schadelijk voor de gezondheid zou zijn was groot. De radio was bovendien meer dan voldoende. Na de 2^e wereldoorlog was er vooral in Amerika een doorbraak op het gebied van televisie. Nu kreeg Philips echt haast, er lag een enorme Europese markt voor tv's open. Er werd een proef

gestart bij Philips. De meeste toestellen stonden bij topmannen van Philips thuis. Wie een toestel had nodigde al zijn vrienden en kennissen uit om het wonder te aanschouwen. Iemand zei: *“Mijn vrouw was het al gauw beu. Want de kamer zat elke avond vol, met burens, kennissen. En als het afgelopen was: iedereen naar huis en wij maar afwassen. Toen heeft ze hem teruggestuurd naar Philips”*.

Gevoeren: Men was er ook bang voor dat televisie een vermaaksmidium werd. Ook zag men grote gevoeren zoals allerlei zedeloze toestanden. In een reclameboekje van Philips staat dat als de tv aangaat *‘dan praat ge niet verder met uw vriend’* ook waarschuwd de men ervoor dat donkere tv-kamers onherroepelijk zou leiden tot donkere hersenkamers. Veel tegenstanders baseerden zich op berichten uit Amerika, waar de tv al de verkeerde richting op ging.

Katholieken en Protestanten: Voor het protestantse volksdeel was alles woord, woord en woord. Daarom was radio wel en tv niet geschikt. Bovendien zou de tv amusement brengen, wat volgens de calvinistische ideologie verboden is, de wereld is immers een tranendal. Katholieken dachten er net zo over. Pater Kors, voorzitter van de KRO, was een verklaard tegenstander van tv. Hij was bang dat de boodschap alleen vertroebeld werd door de tv. Het was een verschrikkelijk midium volgens hem. Oppervlakkig gedoe!

Het begin: Philips dreigde echter dat ze ten onder zou gaan als de nationale tv-zender er niet kwam. Daarom kwam het er toch. Op 2 oktober 1951. Zelf zou pater Kors (r. met glas) de tv nog jaren uit zijn huis weren.

(Bron: De Kroniek van onze eeuw 1950-1960 en internet)

***Uw oude dierbare films overzetten op DVD?
Ja, dat kan!!
Vraag bij de balie naar John Mulders of bel John
06-24753881.***

E-mail: johnmulders@home.nl

Bij John kunt u terecht voor verdere info en prijsafspraken.

HEEMKUNDEVERENIGING LANDGRAAF (O.C.G.L.)

WENST U EEN GEZOND 2009

***ADRES: An de Voeëgelsjtang 12
6373 BJ Landgraaf***

**Openingstijden : woensdag en zaterdagmiddag van
13.00 tot 17.00 uur**

Verenigingsavond

Op vrijdag 7 november hielden wij onze verenigingsavond; hierbij waren ook onze twee jubilarissen uitgenodigd te weten

Mevr. Nederpel en Dhr. A. Janssen uit Sittard, deze laatste kon helaas wegens ziekte van zijn echtgenote niet aanwezig zijn.

***Mevr. Nederpel en
voorzitter Jo Schiffelers***

Ook werd ons lid Hein Goossens benoemd tot lid in de Orde van Oranje Nassau

Overzicht feestzaal

Met muzikale Wienerklanken van Wiel Smeets en liedjes van Wiel Sijtermans werd het een geslaagde avond. Het koud en warm buffet was voortreffelijk geregeld.

Op naar 2009!!!

Kerstverhalen (door Harrie Mulders)

Maria, maagd of vertaalfout?

Volgens Christenen werd de maagdelijke geboorte van Jezus al voorspeld in het Oude Testament. In de eerste en tweede eeuw na Christus, toen Jezus als verlosser erkend werd, werd zijn leven opgeschreven. De voorspelling van zijn geboorte in het Oude Testament onderstreept voor Christenen dat Jezus de verlosser is, vertelt Jan Wagenaar. Hij is docent en onderzoeker Oude Testament en Bijbels Hebreeuws aan de Universiteit Utrecht. In het Oude Testament voorspelt Jesaja dat een jonge vrouw een zoon zal baren. Maar de Christenen lazen de tekst anders. In de Oudheid werden de verhalen van het Hebreeuws naar het Grieks vertaald, de gangbare taal. Het woord voor jonge vrouw werd daarbij vertaald in een Grieks woord dat ook op te vatten is als maagd, legt Wagenaars uit. In de eerste en de tweede eeuw lazen de mensen het Oude Testament in de Griekse vertaling; en dus lazen ze dat de geboorte maagdelijk was. In dit verhaal zien Christenen de voorspelling van de geboorte van Jezus uit de maagd Maria. Dat Maria nog maagd was bij zijn geboorte laat volgens Christenen zien hoe bijzonder Jezus is: geen gewoon mens, maar de zoon van God. Wagenaars: ook bij andere religies werden wel eens goden geboren in maagdelijkheid. En godsdiensten lenen van elkaar. Het kan dus goed zijn dat de Christenen, aangespoord door de Griekse vertaling, dit aspect hebben overgenomen. Als andere goden uit maagden werden geboren, dan gold dat voor de christelijke verlosser vast ook.

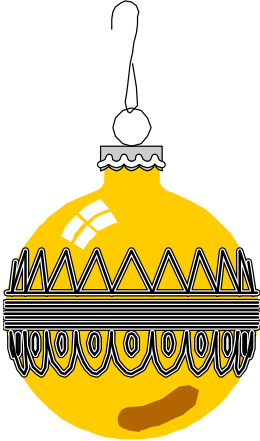
(Bron: Internet en Quest, december 2007)

Kerstbal: verjaagt heksen!

Het eigen spiegelbeeld is een goed afschrikmiddel. Voordat de kerstbal zijn plek in de boom vond, deed een soortgelijke bal dienst als heksenverjager. Het is een oud volksgeloof dat blinkende voorwerpen onheil buiten de deur houden. In de 18^e eeuw hingen mensen daarom glimmende koperen bollen boven deuren, ramen en schoorstenen.

Zo'n zogeheten heksenbal vervormde het spiegelbeeld van iedereen die erin keek. Boze geesten die het huis wilden binnendrin-

gen, zouden zich doodschrikken. De kerstbal stamt waarschijnlijk af van deze heksenverschrikkers. Glasblazers konden pas rond 1850 grote glasballen blazen, dankzij de gasvlam. Rond 1900

komen de eerste ballen in de kerstboom te hangen. Voor de eerste wereldoorlog (1914-1918) waren de bomen klein; en werden ze versierd met in goud- en zilverpapier verpakte kerstkransjes, appeltjes, kaarsen en misschien 5 glazen ballen. In de jaren 50 van de 20^e eeuw werden kerstballen echt populair. Mensen hadden weer zin in gezelligheid en ze hadden meer geld. De boom werd volgehangen met ballen, vogels met glasstaarten en trompetjes. De glimmende piek? Die staat voor de ster die de weg naar Jezus' kribbe wees.

(Bron: Internet en Quest, december 2007)

De Kerststal

Een kerkelijk verhaal moeilijk te onthouden? Daar wist de Italiaanse heilige Franciscus van Assisi (1182-1226) wel raad mee. Het verhaal gaat dat hij in 1223 de eerste was die bij het Italiaanse plaatsje Greccio een grote en levende kerststal opstelde. Van Assisi wilde zo de kerstboodschap voor de ongeletterde uitdragen. Pas vanaf de 16de eeuw werd de kerststal gemeengoed en in de 19de eeuw werd die door rijke mensen in huis gehaald. Ze zetten na Sinterklaas een ministalletje met poppetjes in hun kamer neer. Maar het kindje Jezus mocht pas met kerstmis in de kribbe liggen, want eerder was hij niet geboren volgens het verhaal.

(Bron: Internet en Quest, december 2007)

Kerstman: Sint-Nicolaas in vermomming.

Onze huidige kerstman is piepjong. De vriendelijke grijsaard is een van de nieuwe aanwinsten van het kerstfeest. We kennen hem pas sinds het begin van de 20^e eeuw in zijn huidige volumieuze gedaante en met zijn rode pak. Dat uiterlijk kreeg hij toen aangemeten in de Verenigde Staten. Het idee dat de Kerstman

cadeaus rondbrengt, komt voort uit 3 voorlopers uit andere streken. Een van hen is zijn huidige concurrent Sinterklaas. In de 17^e eeuw was Sinterklaas een Europees feest. Maar vooral in Nederland werd veel aandacht aan hem besteed. Toen Nederlanders hun geluk in Amerika gingen beproeven, namen zij het Sinterklaasfeest mee. Maar de Hollanders waren niet de enige die hun goedheiligman meenamen. Want de Engelsen hadden Vadertje

Kerst, een brommerig mannetje dat langs de deuren ging om eten te bedelen. En uit Scandinavië kwam Vadertje Winter. Hij verplaatste zich met een door rendieren getrokken arrenslee en deelde pakjes uit. Deze 3 mannen smolten in het 19^e eeuw Amerika samen tot de man die nu bij Kerst hoort. In eerste instantie was de Kerstman niet zo dik en rookte hij nog de pijp. Hij droeg een mijter en had een hele kast vol outfits. Aan wie de Kerstman zijn huidige look te danken heeft? Daarover bestaat nog steeds onenigheid. Het bekendste verhaal wijst Coca-Cola als schep- per in 1931 aan. In die tijd was Coca-Cola een echt zomerdrankje. De fabrikant vroeg een ontwerper een advertentie te maken om Coca-Cola

ook in de winter te kunnen slijten. Daarop ontwierp de Zweedse Amerikaan Haddon Sundblom een rood-witte kerstman, in de kleuren van het colamerk. De lijvige buurman van de ontwerper stond model voor de tekening en bepaalde zo het postuur. White Rock, een concurrent van de colagigant, zegt dat de Kerstman al eerder in een rood tenue met witte boorden, een baard en een muts in een van hun advertenties was verschenen. In 1923 al had hun Kerstman in een kleurenadvertentie aan hun ginger-ale gelurkt. En in 1915 had hij zich in zwart-wit al te goed gedaan aan hun mineraalwater.

(Bron: Internet en Quest, december 2007)

Kerstkaart

De gewoonte om bij mensen langs te gaan om ze een fijn kerstfeest te wensen, stamt uit de Middeleeuwen. Men bracht dan vaak een geschilderde of uit hout gesneden godsdienstige afbeelding mee als kerstwens. Maar wat doet iemand die geen zin heeft om iedereen persoonlijk af te lopen? Juist, die stuurt een kaart met een kerstboodschap. De Engelse tekenaar John Callcott Horsley kwam op dit lumineuze idee. In 1843 maakte hij de eerste kerstkaarten. Ze werden verkocht voor een dubbeltje. Van de eerste druk zijn er nog twee over. Eentje werd in 2005 op een Engelse veiling verkocht voor meer dan 12.000 euro. En de andere is in het bezit van het British Museum. De kerstkaart bleek een gat in de markt. Door de invoering van de postzegel en de machinale kaartproductie werd de kerstkaart voor iedereen betaalbaar. Alleen al in Nederland worden elk jaar 200 miljoen kerstkaarten verstuurd.

(Bron: Internet Quest, december 2007)

Kerstwafels

Kerstwafels: geheimen op komst. Wat doen die opgerolde wafeltjes in het kerstpakket? Deze zgn. Kniepertjes werden in de 19^e en 20^e eeuw tijdens de feestdagen veel gebakken en uitgedeeld. In een speciaal wafelijzer werden kleine, platte wafeltjes gebakken. En tijdens Oud en Nieuw werden die ook 'plat' gegeten. De wafels stonden symbool voor een voorbij jaar, dat inmiddels al zijn geheimen had prijsgegeven. Na Oud en Nieuw werden de wafeltjes opgerold voor ze gebakken werden. Dat deed men door het deeg om een pollepel te draaien. Het opgerolde wafeltje symboliseerde de geheimen die het komende jaar nog prijs moest gaan geven.

(Bron: Internet en Quest, december 2007)

Tweede Kerstdag

Tweede Kerstdag: voor personeel en armen. Op eerste Kerstdag moet gewerkt worden. Althans, dat gold aan het eind van de Middeleeuwen voor het dienstpersoneel van de welgestelde families. Daarom ontstond in een aantal Europese landen een Tweede Kerstdag. Op die dag kregen zij vrij om familie te bezoeken. Het

personeel woonde vaak bij hun werkgever in huis en werd tot de familie gerekend. Hun eigen familie zagen ze niet vaak. Op Tweede Kerstdag kregen ze eten mee voor hun familie. Het ging dan om een pakket met goed houdbare etens- en drinkwaren. Uit deze gebruiken zijn het kerstpakket en het geven van cadeaus ontstaan.

(Bron: Internet en Quest, december 2007)

Kerstmaal

Kerstmaal: verademing na vasten. Een rijk midwintermaal stelt een rijke oogst voor het komende jaar veilig. Dat was voor veel volken de reden om midden in de winter enorme eetfeesten te geven, al lang vóóordat het christendom zijn intrede deed. In de

Middeleeuwen werd vóór het kerstfeest een periode van vasten ingevoerd. Op 11 november, de feestdag van Sint-Maarten, kon nog lekker gegeten en gedronken worden. Het vasten duurde precies 40 dagen, tot 21 december, oftewel het feest van Sint-Thomas. Op die avond hielden ze 'dikke vreetavond'.

Daarna werd met tussenpozen van andere winterfeesten zoals carnaval, gevast tot Pasen. Mensen vasten vroeger behalve om religieuze redenen, ook uit noodzaak. De diepvries bestond niet. Eten goed houden was lastig; en daarom moesten ze er zuinig op zijn. Maar tijdens feestdagen vergat iedereen de zorgen van het vasten en vulde zijn maag voor de komende tijd. Het eten stond

symbool voor een rijk nieuw jaar. De gewoonte om met de feestdagen veel te eten, stamt uit die tijd, aldus Ineke Stroucken, directeur van het Nederlands Centrum voor Volkscultuur. 'Dit gebruik is moeilijk af te leren. Iedereen eet met kerst meer dan hij op kan. Het is een heel oude traditie die we eigenlijk niet meer nodig hebben.' Met kerst eten we nog steeds dingen die langer houdbaar zijn, zoals gedroogde appeltjes, krenten en rozijnen, meel, amandelspijs en kerstbrood.

(Bron: Internet en Quest, december 2007)

Kerstboom

Groen brengt leven. Hoog in de top-10 van populaire Nederlandse tradities prijkt de kerstboom. En dat terwijl het helemaal geen Nederlands gebruik is.

Waar en wanneer de kerstboom precies zijn oorsprong vindt is onduidelijk. De Germanen vereerden al lang voor de geboorte van Christus bomen. Bij veel volken waren groenblijvende planten en takken als hulst en dennen het symbool van het doorgaande en vruchtbare leven. Ook Nederland kende het bijgeloof van groen in huis. Vroeger zette men hier op 11 november, Sint-Maarten, een tak van een vruchtdragende boom in huis, b.v. een kersentak. Als de tak knoppen kreeg, betekende dat, dat er een goed nieuw jaar zou volgen. De versierde boom hebben wij waarschijnlijk te danken aan de boom in

het Middeleeuwse mysteriespel. Dit was een van de vroegste vormen van toneel in Europa. Daarin werden gebeurtenissen uit het Oude Testament en het leven van Christus uitgebeeld. De tuin van Eden werd in die stukken gesymboliseerd door een groenblijvende paradijsboom, versierd met vruchten.

De oudste beschrijving van een versierde boom stamt uit 1604 en komt uit Duitsland. Er hing gekleurd papier, fruit en snoep in. In de 17^e eeuw werd de kerstboom in Duitsland steeds populairder. Hij sierde toen vooral dorpspleinen. In de 18^e eeuw kwamen de rijken op het idee om de boom in huis te plaatsen. Dat gebeurde overigens onder luid protest van een aantal geestelijken. Het gebruik van een kerstboom had n.l. geen christelijke oorsprong. Het vereren van bomen stamde van de Germanen en de Kelten af. Bovendien leidde het volgens hen de aandacht van 'Jezus' geboorte af. Rond 1840 kwamen veel Duitse immigranten naar Nederland, zij namen de kerstboom mee. En nu is de versierde boom met kerst niet meer weg te denken uit de meeste huizen. (Bron: Internet en Quest, december 2007)

Kerstfeest

Kerstfeest: brengt godsdienst aan de man. In de eerste eeuwen van het christendom vierde niemand kerst. Met Kerst vieren wij de geboorte van Christus. Maar aan het begin van de jaartelling waren de christenen weinig geïnteresseerd in zijn geboorte. De precieze geboortedag van Jezus Christus is helemaal niet bekend. Maar we kunnen er gerust van uit gaan dat dit rond 25 december was. Er werden toen sowieso geen verjaardagen gevierd, laat staan die van een timmermanszoon. In de 2^e en de 3^e eeuw verzamelde het Christelijke geloof in het Romeinse Rijk steeds meer volgelingen. Onder de eerste Christelijke Romeinse keizer Constantijn de Grote (308 -337) leefde een grote groep Christenen. Maar er waren ook nog steeds mensen die de oude Romeinse goden aanbaden. Om deze twee groepen bij elkaar te brengen, bedacht de keizer een list. Hij wilde de geboorte van Christus gedenken met een feest. Maar wanneer moest dat dan plaatsvinden? 25 December, de huidige eerste kerstdag, was voor de Romeinen al langer een feestdag, omdat die destijds de kortste dag van het jaar was. Volgens hen was op die dag de

zonnegod Mithras uit een steen geboren. De Romeinen vierden dat de dagen weer langer werden en dat de zon elk jaar terugkwam. De keizer bracht de geboortedag van de zon en die van Jezus de 'Christelijke bringer van het licht' samen. Zo probeerde hij de staatsgodsdienst te 'verkopen' aan de zonnegodaanbidders. Het zonnefeest werd omgetoverd tot het Christelijke geboortefeest.

(Bron: Internet en Quest, december 2007)

Een grote vreugde. Kerstverhaal uit de tijd van Napoleon
(Bron: De Mijn 1952, door A.J. Toussaint.
Bewerkt door Harrie Mulders)

In het begin van de maand december 1812 zette de winter voor-
goed in. Op de avond van Sinte Berb draaide de wind naar het
noordoosten en onder zijn ijskoude adem verstijfde alles in de
natuur. De vijvers en grachten lagen spoedig dicht. Zwermen

kraaien wiekten met trage vleugel-
slag door de heldere vrieslucht en
streken neer op de korenrijten in
de verlaten velden. Dit fraaie win-
terweer hield ruim twee weken aan.
Toen betrok de lucht. Zware, don-
kere wolkengevaarten zeilden aan
en strooiden een vracht blanke
sneeuw over steden en dorpen. In
de straten van het oude Heerlen
vermaakte de jeugd zich kostelijk
op de lange, gladde banen, welke
zij getrokken had op de dikke ijs-
korst, die de dorpspoelen *a gene*
Oabel en *op gen Linge* en de
grachten rondom het eiland, waar-
op de parochiekerk was gebouwd,

bedekte.

Bij de dorpspomp, die dik met stro was bekleed om bevrozen te
voorkomen, hadden de bengels een reuzen sneeuwman ge-
maakt. Onder luid gejuich werd hij met sneeuwballen bekogeld.
De mannen en vrouwen, die voorbijkwamen, bleven even staan
kijken naar het luidruchtige spel der kinderen, maar konden hun
vreugde niet delen, want zware zorgen drukten hun harten. In de
zomer was keizer Napoleon zijn opmars tegen Rusland begon-
nen. Vaak had de enig overgebleven klok in de toren van de ou-
de Pancratiuskerk geluid om de overwinningen van de machtige
heerser bekend te maken. De laatste tijd echter waren de berich-
ten minder gunstig geweest. Allerlei geruchten over nederlagen,
de brand van Moskou en de terugtocht van het onoverwinnelijke

leger vergrootten de angst en de zorg over de jongens, die ver van huis en hof onder moeilijke omstandigheden en in barre koude voor het behoud van hun leven moesten vechten.

Op de dag voor Kerstmis stond een groepje mannen bij het tolhuis *a gene Kirkgraaf* druk te praten met de tolgaarder. Van enige soldaten, die in de vroege morgen door Heerlen waren gereden had de tolgaarder vernomen, dat het leger zich snel uit Rusland zou terugtrekken.

“Ja mannen, het moet verschrikkelijk zijn. De korporaal zei tegen mij: Honger en ellende trekken met ons mee. Duizenden blijven dood en verminkt achter op de eindeloze sneeuwvel-

den! Zo straks vertelde mij iemand, dat de eerste troepenafdelingen reeds in Sittard zijn aangekomen”. Nieuwsgierig luisterden de mannen naar de tolgaarder. Willem Peters, die met zijn paard van de smid kwam, bleef ook bij het troepje staan. Ontdaan keek de boer de spreker aan. Hij dacht aan zijn enige zoon, Sjeng, die twee jaar geleden onder dwang soldaat was geworden en voor wie hij ondanks de hoge som, geen remplaçant had kunnen vinden. Zou zijn jongen nog ooit in Heerlen terugkeren? De bemoedigende woorden van de mannen, die medelijden met *d'r Willem van gen Linge* hadden, konden hem niet opbeuren. Zwijgend draaide de boer zich om en leidde het paard naar huis. Marjan, zijn vrouw, kwam dadelijk naar buiten, toen zij de stappen van het paard op de bultige keien van de binnenplaats hoorde. Haar door zorg en kommer gegroefd gezicht keek Willem vragend aan. Zou haar man misschien goe-

de tijding uit het dorp meebrengen? Waar de jongen zich bevond wist niemand. Sommigen die de krant kregen, beweerden, dat zijn compagnie in een Poolse stad gelegerd was, terwijl anderen uit de berichten meenden te kunnen opmaken, dat die legerafdeling aan de grote gevechten in de verre Russische vlakten deelnam. Op haar angstige vraag, of Willem nog nieuws had vernomen, antwoordde deze, dat in Heerlen het gerucht ging dat de eerste Franse detachementen ter hoogte van Sittard over de Maas waren gegaan en dat de dood als een onbarmhartige maai-er de gelederen van de onoverwinnelijke Grand Armée sterk had gedund. Ontmoedigd keek Marjan haar man aan. Geen woord kwam over haar bleke lippen. Droevig staarde zij voor zich uit en in haar overspannen verbeelding zag zij haar zoon bloedend op het ijzige slagveld liggen. *“Morgen is het reeds de derde Kerstmis, Willem, dat we hem missen,”* klaagde zij zacht. *“En toch, Marjan, mogen wij niet wanhopen. Dagelijks hebben wij voor zijn behoud gebeden en ik ben ervan overtuigd, vrouw, dat het niet vergeefs is geweest”*, trachtte Willem de boerin moed in te spre-

ken. *“De goede Hemelmoe-der moge ons gebed verho-ren en ons de kracht geven om dit kruis te dragen,”* snikte Marjan, die haar schort voor het gezicht sloeg en stil schreiend weer in huis terugging. Traag en triest verstreek de middag. Toen bij het vallen van de avond de klok het Kerstfeest inluidde, sloot Willem Peters de grote poort. Na zijn rondgang over het erf trad hij de keuken binnen, waar Marjan en de beide dochters, Fien en Marie, het avondmaal gereed maakten. In de haard vlamde het houtvuur, dat grillige scha-

duwen op de witgekalkte muren wierp. Rusteloos tikte de oude klok in de hoek bij de slaapkamerdeur. Knarsend stapten de seconden in de eeuwigheid. Na het eten werd het avondgebed gebeden en begaf het gezin zich te ruste. Buiten viel de sneeuw geruisloos neer. De heemhond, die diep in zijn hok was weggekropen, spitste zijn oren, toen de nachtwacht op zijn moeilijke gang door het dorp langs de slapende hoeve schreed. Terwijl Marjan in die Kerstnacht de slaap niet kon vinden en met een van angst kloppend hart lag te luisteren naar het verre gerucht van voertuigen die over de bekeide weg naar Valkenburg

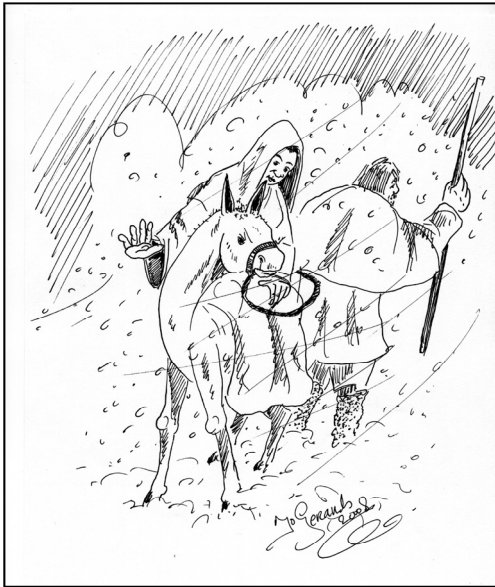
haastig voortrolden, bereikten Sjeng Peters en zijn makker, 't Jüpke Kruyder uit Kerkrade, de eerste huizen van het dorpje Ubach. Zij zagen er in hun gehavende en verweerde soldatenplunje uit als struikrovers. De wekenlange mars door de verre Russische steppen en de ontelbare ontberingen hadden hun krachten uitgeput. In de proviandwagen van hun bataljon hadden zij honderden mijlen afgelegd en zolang zij over dat voertuig hadden kunnen beschikken was de toestand enigszins draaglijk geweest, want de huid beschutte hen tegen de felle ijskoude noordenwind, die over de troosteloze sneeuwvelden blies.

Na de zware tocht door Polen begon de ellende pas goed. Zij kregen een nijpend gebrek aan voedsel, want de steden en dorpen, waar zij door heen reden, waren leeg geplunderd. De beide paarden, die met moeite de zware kar voortzeulden, stierven het een na het andere van uitputting. Voor de beide onfortuinlijke sol-

daten bleef toen niets anders over, dan te voet verder te trekken. Het werd een eindeloze lijdensweg. Na vele dagen bereikten zij met een compagnie infanterie, waarbij zij zich hadden aangesloten, de Rijn. Een half jaar tevoren waren Sjeng en 't Jüpke over deze rivier getrokken in de vaste overtuiging, dat zij spoedig als overwinnaars zouden terugkeren. Bitter ontgoocheld marcheerden zij nu in tegenovergestelde richting, maar in hun harten herleefde de hoop, dat zij hun geboortedorp weer zouden terugzien. Bij een boerderij in Ubach besloten de beide jongens aan te kloppen, want ze waren doodop van honger en kou. Het kostte hun heel wat moeite, de boer die hen niet wilde openmaken, ervan te overtuigen, dat zij niets kwaads in hun schild voerden. Eindelijk schoven de grendels van de poort en even later stapten de jongens de warme keuken binnen, waar de huislieden rondom de grote witgeschuurde tafel zaten, hen met scheve ogen aankeken. De boerin, die medelijden had met die arme, verkleumde soldaten, haalde warme melk en boterhammen, waaraan de uitgehongerde jongens zich te goed deden.

Daarna kregen zij een warm plaatsje aan de haard. De boer zei tegen zijn vrouw, dat zij een bed moest klaarmaken op de zolderkamer. Dan konden de jongens eens goed uitslapen en de volgende dag weer met frisse moed verder reizen. 't Jüpke wilde wel blijven, maar Sjeng zei, dat hij niet kon overnachten, want hij wilde met Kerstmis bij zijn moeder thuis zijn. *"Hoe laat is het?"* vroeg hij.

"Bijna middernacht, jong", antwoordde de boer. *"Als ik flink doorstap, ben ik tegen de morgen zeker in Heerlen."* *"Dat zal niet meevallen, beste jongen,"* waarschuwde de boer. *"Het is erg donker. Raak je*

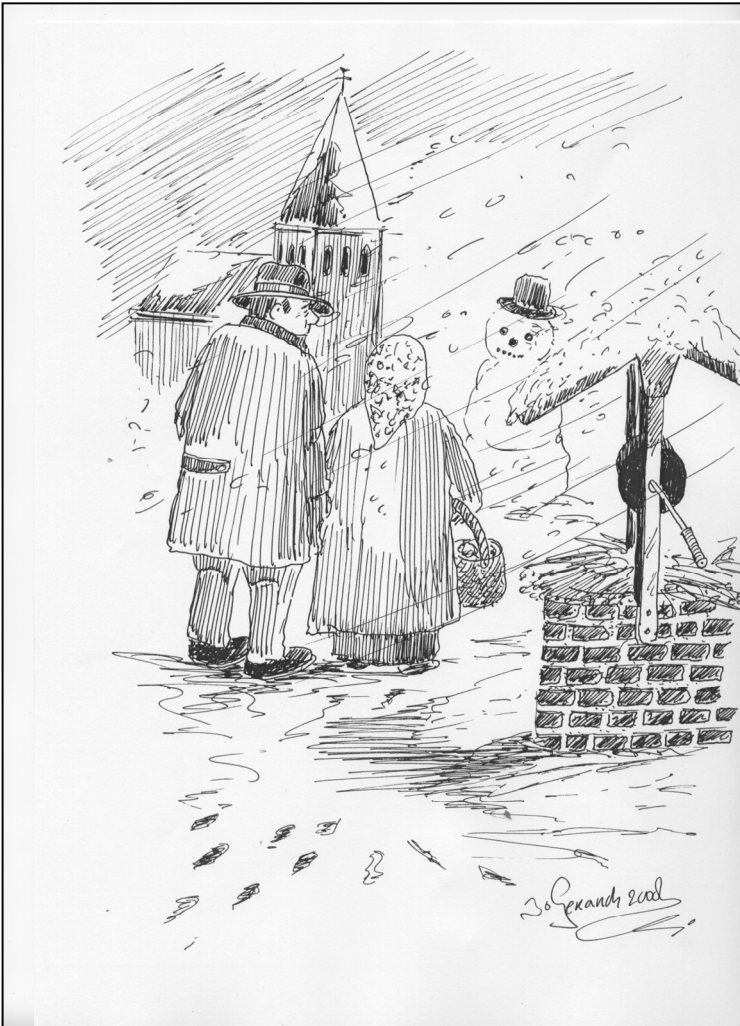

ongelukkigerwijs de weg kwijt, dan zul je het hard te verantwoorden hebben! Blijf tot morgen". Maar Sjeng was niet te houden, Na middernacht stond hij op, bedankte de goede mensen voor hun gastvrijheid, nam afscheid van zijn trouwe krijgsmakker en begaf zich op weg. In het begin vorderde hij goed. Hij was zowat een uur onderweg toen het begon te sneeuwen. Een ijzige wind joeg de kille vlokken voort. Sjeng had moeite om vooruit te komen. Langzaamaan werd zijn stap trager. Een zware loomheid overviel hem. Het verlangen om langs de weg te gaan zitten werd steeds sterker. Met alle kracht verzette hij daartegen, want hij wist, dat toegeven zijn dood zou betekenen. In de dorpen waar hij doorkwam, durfde Sjeng nergens aan te kloppen. Bijna uitgeput van vermoeienis bereikte hij Schaesberg. Luid galmde drie slagen over het slapende dorp. Nu zou hij gauw thuis zijn. Misleid door de duisternis en verblind door de stuifsnieuw sloeg hij echter te vroeg rechtsaf. Hij volgde een pad, dat naar een eenzaam gebouw te midden van opgaand geboomte leidde. Hijgend leunde Sjeng tegen de kille muur. Op de tast vond hij de deur, die open stond. Sjeng stapte de duistere ruimte binnen, waar hij enkele ogenblikken wilde uitrusten. Nauwelijks zat hij, of zijn hoofd zakte op de opgetrokken knieën en hij sliep in. Opeens kreeg hij een wonderlijke droom. Hij stond weer in de lange laan waar hij kortgeleden was doorgekomen. Heel in de verte straalde een helder licht, dat langzaam naderbij kwam. Op de kale takken glinsterden de sneeuw kristallen als fonkelende diamantjes. Gehurkt achter een dikke boom keek Sjeng met grote, verbaasde ogen naar het zachte warme licht. Duidelijk kon hij een man onderscheiden, die een rijdier leidde. Op het dier zat een vrouw in een lange, donkerblauwe reismantel. Vol verbazing keek Sjeng toe. Daar waren ze vlak bij hem. De man bleef staan, wees met zijn reisstaf voor zich uit en zei met bezorgde stem tegen de vrouw: *"Zie, Maria, daar ginder staat een huis. Misschien vinden wij daar onderdak voor deze nacht"*. Toen begreep Sjeng het. Dat waren Jozef en Maria, die in de Heilige Nacht een onderkomen zochten. Sidderend van ontroering zonk hij op zijn knieën en bad om hulp. Glimlachend keek Maria de jongen aan. Zij gaf Jozef een wenk, waarop deze naar hem toekwam, een hand op zijn schouder legde en zei:

“Sta op, mijn jongen! Ginder ligt je geboortedorp. Hoor, de klok luidt en roept de Heerlenaren ter Nachtmis!”.... Met een schok werd Sjeng wakker. Hij wreef zijn ogen uit en keek met verbaasde blikken om zich heen. Waar was hij? Wie had hem wakker gemaakt?...Stil!....Daar luidde een klok! Waarachtig ...Het was die van Sint Pancratius! Haastig verliet Sjeng het gebouw, daalde de heuvel af en kwam op de grote weg bij de Leenhof uit. Uit het weiland kwamen mensen met stallantaarns. Zij gingen blijkbaar naar de nachtmis in Heerlen. Op enige afstand volgde hij de kerk-gangers. Toen Sjeng de verlichte kerkramen zag, kwamen tranen van vreugde en dankbaarheid in zijn ogen. Eindelijk was hij thuis! Te midden van een groepje mensen stapte hij de kerk binnen. Sommige keken de haveloze jongeman met medelijdende blik aan. Na een tijdje ontdekte Sjeng, die bij een pilaar was blijven staan, zijn oude vriend Willem Geerts. Voetje voor voetje schoof hij tussen de mensen door naar Willem. Hij trok hem zacht aan zijn mouw en fluisterde: *“Willem, ik ben terug! Wil je me helpen?”* Geschrokken keek Willem achter zich. Stom van verbazing staarde hij Sjeng aan. Het duurde enkele minuten, voordat het tot hem doordrong, dat die bleke sidderende jongen Sjeng Peters van *gen Linge* was. *“Sjeng, jongen, leef je nog! Kom mee naar buiten! Bij ons thuis zal moeder je wel verzorgen. Als de nachtmis uit is, waarschuw ik je vader”*. Samen gingen de beide vrienden naar het ouderlijk huis van Willem aan de Veemarkt, waar moeder Geerts de vermoeide jongen hartelijk ontving. Haastig zorgde zij voor een stevig maal, maar Sjeng kon van opwindning haast niets door zijn keel krijgen. Tegen zeven uur ging Willem naar de kerk terug. Bij de deur bleef hij staan wachten, totdat vader Peters naar buiten trad. Fluisterend vertelde Willem hem, dat Sjeng was teruggekeerd en bij hem thuis op zijn vader wachtte. Een ogenblik stond Willem Peters de jongen met wijd geopende ogen aan te kijken. Dan schudde hij mistroostig het hoofd en zei, dat Willem zich vast en zeker vergist had. Moeder Peters, die achter haar man uit de kerk was gekomen, vroeg zenuwachtig wat er aan de hand was.

Willem antwoordde, dat zij maar met hem mee moest gaan, want bij hem thuis wachtte haar een grote vreugde. Marjan bedacht zich geen ogenblik, liep haastig over het kerkhof naar het huis

van Geerts, waar zij haar jongen, voor wie zij op die Kerstmorgen zo innig had gebeden, in haar armen drukte. Tranen van blijdschap stroomden over haar bleke wangen. "Sjeng", zei ze stralend van geluk, "Sjeng, mijn jongen, dit is de heerlijkste Kersdag, die God mij ooit heeft gegeven...."

(De tekeningen bij dit artikel zijn gemaakt door Jo Gerards)

Activiteiten 2008-2009

Donderdag 11 december:

**Platkloep D'r geboare verteller: Van nieks tot vöal
Aanvang 19.30 uur**

***Zondag 14 december: Kerstmarkt, tevens boekenverkoop
Van 13.00 tot 17.00 uur***

24, 27 en 31 december 2008 gesloten!!

Donderdag 19 februari:

**Lezing Via Belgica door Karen Jeneson
Aanvang 19.30 uur**

Donderdag 19 maart:

**Dia voorstelling en verhalen over het Lauradorp
Door John Smeets en Mathieu Offermans
Aanvang 19,30 uur**

***Paleografielessen: 16 dec, 13 jan, 10 febr, 17 mrt, 14 apr,
12 mei, 9 juni, 8 sept, 6 okt, 10 nov. en 8 dec.***

HEEMKUNDEVERENIGING LANDGRAAF (O.C.G.L.)

WENST U EEN GEZOND 2009

**ADRES: *An de Voeëgelsjtang 12
6373 BJ Landgraaf***

**Openingstijden : woensdag en zaterdagmiddag
Van 13.00 tot 17.00 uur**

Publicaties Heemkundevereniging Landgraaf (OCGL)			Prijs	
Nr.	Vet en cursief is nieuw	jaargang	leden	Niet-leden
	Serie "Jaarboeken" De jaargangen 1984(dl 1)t/m 1987(dl4) 1989(dl6) t/m 1990(dl7) , 1993(dl 10) t/m 1995(dl11), 1997(dl13) t/m 2002(dl 16) en 2007(dl21) zijn uitverkocht			
5	Jaarboek waarin o.a. Dialelstudie	1988	4,00	4,00
8	Jaarboek waarin o.a. Genealogie Jongen	1991	4,00	4,00
9	Jaarboek waarin o.a. Annalen van pastoor Schatten 1910-1935	1992	4,00	4,00
12	Jaarboek, waarin o.a. De familie geschiedenis Rongen	1996	4,00	4,00
17	Jaarboek waarin o.a. burgemeesters van Landgraaf	2003	5,00	5,00
18	Jaarboek waarin o.a. schutterijen, ON2, verwantschappen Eygelshoven	2004	5,00	5,00
19	Jaarboek waarin o.a. Romeinse weg	2005	10,00	10,00
20	Jaarboek waarin o.a. 25 jaar OCGL, der Heereweg	2006	12,50	15,00
21	Jaarboek waarin o.a. School Rimborg, Mirlgelcoulsweg, Koelweg, Lauradorp, Proces-siecommissie D'r Leuper, Pastoor Daniëls, Zef en Bernhard Hamers	2008	12,50	17,50
	Serie "Ken Landgraaf" De jaargangen 1995(dl1), 1997(dl4), 2000(dl 5), 2002(dl6) en 2004(dl8) zijn uitverkocht			
2	16 Wandelingen	1995	2,00	2,00
3	Straatnamenboek Van Aalbersestraat tot Zwartebergweg	1997	2,00	2,00
7	Fotoboek Woabich-Grunsjtroat	2003	10,00	10,00
9	Fotoboek alles um d'r Sjeet	2005	10,00	10,00
10	Fotoboek Rimborg Lauradorp d'r Busj	2006	12,50	15,00
11	Fotoboek Kweer durch Nuijenhage, van d'r Proats bis iggen Sjroat.	2007	12,50	15,00
12	Fotoboek Sjeeter lûj vereins en families	2008	12,50	17,50
	Serie "Kijk op Landgraaf"			
0	Bokkerijderswandelingen en fietstochten	2007	5,00	7,50
1	Verhoale van vrueger t uever d'r Lichtemich	2008	5,00	7,50
2	Sporen uit het verleden van Landgraaf	2008	5,00	5,00
	Publikaties van derden			
	En d'r boer boeëret wieër, genealogie fam. Baur door M.Quaedflieg	2002	22,50	22,50
	Dekenale kerk P en P Schaesberg door E.Ramakers	2000	10,00	10,00
	Haengenaempd	1987	2,00	2,00
	De Landgraaf door J.W. v Venrooy en H.S.M.J. Brouwer	z.j.	5,00	5,00
	De Oudstrijders en hun kapel te Rimborg door L.Haarbosch-Toussaint, H.Silvertand, A.Verreck	1991	5,00	5,00
	Kaarten			
	Eygelshoven (113 x 92 cm, zwartwitte kopie)	1891	2,00	2,00
	Schaesberg (98 x 61 cm, zwartwitte kopie)	1903	2,00	2,00
	Nieuwenhagen, Rimborg, Schaesberg en Ubach over Worms 1805-1807 (kleur)	2007	5,00	5,00
	Bestanden op CD-rom/diskette			
	DTB/BST bestanden in pdf-formaat Eygelshoven(DTB), Frelenberg(DTB), Marienberg(DTB), Schaesberg(BST-huw.), Nieuwenhagen(BST-huw.), Ubach over Worms(BST), Rimborg(BST) op CD-Rom	2003	10,00	20,00
	Complete inventaris archief OCGL(access-bestand) op CD	2008	1,50	1,50
	Volkstelling 1796 (PDF-bestand) gemeenten Ubach over Worms, N.hagen en Schaesberg	2004	2,00	2,00

Sinds 1982

Heemkundevereniging Landgraaf
An de Voeëgelsjtang 12
6373 BJ Landgraaf